

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ŞAFAK'IN ROMANLARINDA KADIN VE EĞİTİM

AYŞE AKDAŞ

İZMİR

2006

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ŞAFAK'IN ROMANLARINDA KADIN VE EĞİTİM

AYŞE AKDAŞ

DANIŞMAN:
Yrd. Doç. Dr. HÜSEYİN TUNCER

İZMİR

2006

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Elif Şafak’ın Romanlarında Kadın ve Eğitim” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ayşe AKDAŞ

Aralık 2006

İzmir

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İş bu çalışmada, j¼rimiz tarafından ilköğretim anabilim sınıf öğretmenliği bilim dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

¼ye :

¼ye :

¼ye :

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım

...../...../2006

Prof. Dr. Sedef GİDENLER

Enstit¼ M¼d¼r¼

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ
VERİ FORMU

Tez No:

Konu kodu:

Üniv. kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı : AKDAŞ

Adı : AYŞE

Tezin Türkçe adı: Elif Şafak'ın Romanlarında Kadın ve Eğitim

Tezin yabancı dildeki adı: The Woman And Education In Elif Safak's Novels

Tezin yapıldığı

ÜNİVERSİTE: DOKUZ EYLÜL

Enstitü: EĞİTİM BİLİMLERİ

Yılı: 2006

Tezin Türü: 1. Yüksek Lisans
2. Doktora.
3. Tıpta Uzmanlık
4. Sanatta Yeterlilik

Dili: Türkçe
Sayfa Sayısı: 166
Referans Sayısı: 37

Tez Danışmanının

Unvanı: Yrd. Doç, Dr.

Adı: Hüseyin

Soyadı: TUNCER

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- Kadın
2- Kadın Sorunları
3- Feminizm
4- Eğitim
5- Edebiyat
6- Toplum

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- Women
2- Women's Problems
3- Feminism
4- Education
5- Literature
6- Society

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Elif Şafak'ın 1997-2006 yılları arasında yayımlanan romanlarındaki kadın ve eğitim teması, kadının toplumdaki yeri ve sorunları, eğitimde öğretmen ve yabancı dil öğrenimi konusu Türk eğitim sisteminde karşılaşılan problemler açısından ele alınmıştır.

Çalışma konusunu oluşturan romanlar yayınlanma tarihlerine göre şöyledir: Pinhan(1997), Şehrin Aynaları(1999), Mahrem(2000), Bit Palas(2002), Araf(2004), Baba ve Piç(2006).

Bu romanlardan birincisi Pinhan'ın ana kahramanı olan Pinhan, çift cinsiyetli daha sonra kadın olmayı seçen bir derviştir. Bunun dışındaki romanların baş kahramanları hep kadınlardır. Her sınıftan, her tipten kadın, toplumdaki yeri, kimliği, sorunları, duygusal çelişkileri ile o kadar ayrıntılı çizilir ki kitap sayfalarından fırlayıp geliverceklermiş hissine kapılırsınız. Eğitim görmüş kadınlarla, her hangi bir mesleği olmayan eğitimsiz kadınların sorunları aynı değilse de paraleldir.

Tezin birinci bölümünü oluşturan giriş bölümünde, çalışma konusu olan kadın ve eğitim kavramları incelenmiş, kadının toplumsal hayattaki yeri ve önemi değerlendirilmiş, daha sonra da bu belirlemelerin eserler içerisinde nasıl ele alındıkları konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde tezin amacı ve önemi, çalışmanın sınırlılıkları, çalışma sırasında kullanılan teknikler, çalışma evreni ve örnekleme konusunda açıklamalar yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, daha önce konu ile ilgili olarak yapılmış yayınlardan ve araştırmalardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi belirlenmiştir. Tez çalışmasının araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümü, bulgular ve yorumlar başlığını taşımakta ve dört alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta, çalışma konusunu oluşturan altı roman basım yılları gözönüne alınarak sırasıyla her bir romanın özetine yer verilmiştir. İkinci alt başlıkta, kadın hakları ve feminizm, aşk, evlilik, annelik, ev kadınlığı, kadın tipleri ve portreleri, kadınların toplum içindeki yerleri, ele alınmıştır. Üçüncü alt başlıkta, kadın sorunları üzerinde durulmuştur. Bunlar; şişmanlık, aldatılma, boşanma, yalnızlık, kadınlar arası kıskançlık, gelin-kaynana, intihar sorunları işlenmiştir. Dördüncü alt başlıkta, eğitim ve öğretim çalışmaları sırasında sık sık karşılaşılan eğitim sorunları, romanlardan elde edilen veriler ışığında ele alınmıştır.

Eğitim ve öğretim sorunları ile ilgili veriler ise: eğitim-öğretime yönelik öğeler, akademik çalışma, okuma, öğrenci ve politika, yabancı dil öğreniminin önemi ve bu alanda yaşanan aksaklıklar, yabancı bir ülkede öğrenci olmanın zorlukları gibi konular şeklinde ele alınmıştır.

Tezin beşinci bölümünü ise sonuç ve değerlendirme oluşturmaktadır. Bu bölümde, eserlerde metin incelemeleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda kadınların toplum içinde, özel yaşamında karşılaştığı problemler, kadına yüklenen görev ve sorumluluklar, kısıtlamalar, kadın kimliğinin var olma savaşı, eğitim ve öğretim ile ilgili sorunlar hakkında sonuçlar elde edilmiştir ve bu sonuçlardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakça bölümünde, tez çalışmasının ana malzemesini oluşturan romanların kaynakçası ile çalışma sırasında yararlanılan eserlerin kaynakçasına ayrı ayrı yer verilmiştir.

Tez çalışması sırasında bilgi ve deneyimleriyle bana rehberlik eden ve beni destekleyen danışman hocam sayın Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Tuncer'e teşekkür

ederim. Ayrıca, tezin yazılması sırasında yardımlarını esirgemeyen araştırma görevlisi sayın Evren Karataş'a ve yazım aşamasındaki katkılarından ötürü oğlum Alp Âkif Akdaş'a da teşekkür ederim.

Ayşe AKDAŞ

Aralık 2006

İzmir

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi.....	20
1.3. Problem Cümlesi.....	22
1.4. Alt Problemler.....	22
1.4.1. Kadın Kavramıyla İlgili Alt Problemler.....	22
1.4.2. Eğitim Kavramı ile ilgili Alt Problemler.....	23
1.5. Sayılıtlar.....	23
1.6. Sınırlılıklar.....	23
1.7. Tanımlar.....	24
1.7.1. Kadın.....	24
1.7.2. Kadın Hakları.....	24
1.7.3. Eğitim.....	24
1.7.4. Öğretim.....	25

2. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	26

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	29
3.2. Evren ve Örneklem.....	29
3.3. Verilerin Toplanması.....	29
3.4. Veri Çözümlemesi.....	29

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

▪ 4.1. Roman Özetleri.....	30
4.1.1. Pinhan.....	30
4.1.2. Şehrin Aynaları.....	33
4.1.3. Mahrem.....	37
4.1.4. Bit Palas.....	40
4.1.5. Araf.....	43
4.1.6. Baba Ve Piç.....	47
▪ 4.2. Elif Şafak'ın Romanlarında Kadınlar.....	50
4.2.1. Toplum Yapısı İçerisinde Kadın.....	50
4.2.1.1. Kadın Anlayışı (Kadına Bakış).....	50
4.2.1.2. Kadın Hakları ve Feminizm.....	58
4.2.1.3. Kadın ve Aşk.....	63
4.2.1.4. Evlilik.....	67
4.2.1.5. Anne ve Çocuk.....	73
4.2.1.6. Ev Kadınlığı.....	82
4.2.1.6.1. Mutfak.....	82
4.2.1.6.2. Temizlik ve Diğer İşler.....	88
4.2.2. Kadın Tipleri.....	90
4.2.2.1. Batıl İnançlı Kadınlar.....	90
4.2.2.2. Hırslı ve Güçlü Kadınlar.....	101

4.2.2.3. Zayıf Kadınlar.....	104
4.2.2.4. Güzel Kadınlar.....	105
4.2.2.5.Çirkin Kadınlar.....	115
▪ 4.3. Kadın Sorunları.....	119
4.3.1. Şişmanlık ve Diyet.....	119
4.3.2. Aldatılma.....	123
4.3.3. Boşanma.....	127
4.3.4. Yalnızlık ve Dul Kadınlar.....	129
4.3.5. Kadınlar Arası Kıskançlık.....	132
4.3.6. Gelin Kaynana Kıskançlığı.....	135
4.3.7. İntihar.....	137
▪ 4.4. Elif Şafak'ın Romanlarında Eğitim.....	139
4.4.1. Eğitim-Öğretime Yönelik Öğeler.....	140
4.4.1.1. Akademik Eğitim.....	140
4.4.1.2. Kitap Okuma.....	141
4.4.1.3. Öğretmen.....	143
4.4.1.4. Yabancı Dil Eğitimi.....	147
4.4.1.5. Öğrenci-Politika.....	148
4.4.1.6. Yabancı Bir Ülkede Öğrenci Olmak.....	150

5.BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Sonuç ve Değerlendirme.....	154

6. BÖLÜM

KAYNAKÇA

1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar.....	162
2. Yararlanılan Kaynaklar.....	163

ÖZET

Bu çalışma “Elif Şafak’ın Romanlarında Kadın ve Eğitim”başlığını taşımaktadır.

Her roman, farklı gözlerle görülen hayatın değişik kalemlerce yeniden yorumlanışıdır.Romancı, algılayabildiği, gözlemleyebildiği hayatı eserine yansıtır. Romancılar,yaşadıkları dönemin tanığıdırlar. Bu dönemlere ait izlenimlerini farklı açılardan eserlerine aktarırlar. Bu romanlarda sanatçıların bu dönemlerde yaşanan çeşitli meseleleri eserlerine konu edindikleri görülmektedir.

Elif Şafak da romanlarında kadın sorunlarına ayrıcalıklı bir önem vermektedir.Bunun yanında, eğitim konusunda,özellikle de yabancı dil eğitimi alanındaki hatalarımıza da değinmektedir.

Bu çalışmada Elif Şafak’ın Pinhan(1997), Şehrin Aynaları(1999), Mahrem(2000), Bit Palas(2002), Araf(2004) ve Baba ve Piç(2006) romanları, kadın ve eğitim sorunları açısından ele alınmıştır.

Yazarın 1997-2006 yılları arasında yayınladığı bu romanlarında, çok farklı kesimlerden çeşitli kadın tipleri ve yaşadıkları problemler dile getirilmiştir.Yazara göre, bu sorunların en önemli nedeni toplumsal hayatta ve özel hayatında,aile içinde kadına karşı yapılan olumsuz anlamdaki ayrımcılıktır.Kadına insan olarak gerekli değerin verilmeyiştir.Erkeklerin egemen olduğu toplumsal yapı, her hangi bir kırılmaya uğramadan,sadece şekil açısından ufak tefek bazı değişikliklerle her dönemde etkinliğini sürdürmektedir.Romanlarda,bu durumun kadınlara yansıması anlatılır.Eğitim sistemimizin eksik ve yanlışlarının yaşamımızdaki etkileri de ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: kadın, kadın sorunları, feminizm, eğitim, edebiyat ve toplum.

ABSTRACT

This work carries the title of THE WOMAN AND EDUCATION IN ELIF SAFAK'S NOVELS.

Each novel is newly comment of life, which is seen in different eyes. A novelist expresses the life he has seen, and understood in his novels. Novelists choose the subject from the matters, which have been lived, in their novels.

Elif Safak has given much importance to the women's problems in her novels. Beside, she mentions the education especially, the mistakes of our foreign language education.

In this study Elif Safak has examined the problems of education and the women in these novels: *Pinhan (Concealed)* (1997), *Sehrin Aynalari (Mirrors of the City)* (1999), *Mahrem (Intimate)* (2000), *Bit Palas (Flea Palace)* (2002), *Araf (The Saint of Incipient Insanities)* (2004), *Baba ve Pic (Bastard of Istanbul)* (2006).

She explained the problems of different types of women from different positions in her novels between 1997-2006. According to the novelist, the most important reason of these problems is the negative preferential treatment which is done to the women in her family and private life. The necessary importance isn't given to the woman. Without any lack of the social position, which is directed by men, has continued in its affection. In her novels she describes the reflections of these on women's life. In addition she mentions the lack and the faults of our education system and its influences on our lives.

Key words: women, women's problems, feminism, education, literature, and society.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 1. GİRİŞ

Kadınlar yüzyıllar boyu geri plânda kalmışlar; genellikle toplumda ikinci sınıf insan muamelesi görmüşlerdir. Toplumlar ataerkil sisteme göre yapılandıkları için, bireyselliklerini gösterememişler, onlar adına hep erkekler düşünmüşler ve karar vermişlerdir. Kadınların toplumdaki rollerini ve statülerini de belirleyen hep erkekler olmuştur.

Feminist kuramın öncülerinden olan Simone de Beauvoir, İkinci Cins isimli kitabında, toplumda kadın erkek eşitsizliğinin boyutunu anlatır.

“Erkeğin, kendisini çocukluktan itibaren hissettiren avantajı, bir insan uğraşının hiçbir şekilde bir erkek yazgısına ters düşmemesidir...Buna karşılık kadından, kadınlığını gerçekleştirebilmesi için kendisini nesne ve kurban haline getirmesi istenir: bu da egemen özne olma iddialarını bir yana bırakmak zorunda kalması demektir.”(Beauvoir, Tağızade Karaca, 2006: 437-438).

Toplum, kadınlara belli roller vermiş, kadınlar da çok uzun yıllar boyunca kendilerini bu rollerin uygulayıcısı olarak görmüşler, bu ve bunun gibi dayatmalara karşı çıkma cesaretini gösterememişlerdir. Kadın olarak dünyaya gelmeyi bir alın yazısı gibi, tevekkülle karşılamaya zorlanmışlardır.

Bekir Topaloğlu ise İslâm'da Kadın adlı eserinde, kadın hakları konusunda İslâmın görüşlerinin gerçek anlamda bilinmediğini ifade eder. Ona göre İslâm ülkelerindeki eksik ve yanlış uygulamalar sonucu ortaya çıkan haksızlıklar, İslâm'a mal edilmiştir. Batı'nın İslâm dinine karşı ön yargılı bakışı ve daha çok bu ön yargılı görüş doğrultusunda yazılan eserler ve bundan etkilenen önemli bir kitlenin de İslâm'da kadın hakları konusunda ön yargılı, yanlış ve eksik bilgilerle kuşatıldığını anlatır:

“Kadın ve kadın hakları konusunda ilkin batıda, haklı olarak, bir mücadele açılmıştır. Avrupa’da insan hakları ve diğer kıymetler sahasında ulaşılan fikrî tekâmül ölçüsünde bu mevzu için bir çok şeyler söylenmiş ve yazılmıştır.

Şark-ı İslâm memleketlerinde ise – İslâm’ın kadına tanıdığı haklar nazar-ı itibara alınmadan – bâzı hususlarda yanlış ve eksik tatbikatın doğurduğu haksızlıklar İslâm’a mal edilmiş ve Avrupa’dakine benzer bir mücadeleye girişilmiştir. Aslında İslâm memleketlerinde durum Avrupa’ya nisbetle farklı idi. Fakat Avrupa’daki her cereyanı taklit etme hastalığı aradaki bu farkı görmeye mâni oluyordu.

Bugün de kadın problemi halledilmiş değildir. Bu konuda şarkta ve garpta bir çok şeyler söylenmekte ve yazılmaktadır. Bu önemli ve hayatî meselede İslâm’ın görüşünü derli toplu ve objektif bir şekilde belirten Türkçe bir eser mevcut değildir. İslâm namına pek az bilgiye sahip bulunan ve bildikleri şeyleri de garbın tarafsız olmaktan uzak eserlerinden elde edebilen bugünün münevver gençleri, İslâm’da kadın hakları konusunda hakikati bulmak için güçlük çekmektedirler.” (Topaloğlu,1977:7).

Kadın hakları konusunda Batı’da Bekir Topaloğlu’nun görüşlerini doğrulayan yazılar da mevcuttur. Patricia de Joux adlı bir kadın yazar, 15 Şubat 1967 tarihli dünyanın en büyük gazetelerinden biri olan The Times’da:

“Bugün İngiliz parlamentosunda kadınlara tanınmış olan bir çok hakkın 1400 yıl önce İslâm’ın kadınlara vermiş olması cidden enteresandır.”(Joux, T.Y. Gürkan, s.113’teki alıntı) demektedir.

Türk toplumunda ‘kadın’ kelimesinin nasıl algılandığına bakmak gerekir. Türkçe’de kadın kelimesi yalnızca kadını erkekten ayırt etmez, bakire olmayanı bakire olandan ayırır. Günlük dilde kadın, birinci olarak cinsiyet statüsüne ilişkindir.

Elif Şafak’ kadın’ teriminin toplumdaki yeri ve etkisi konusunda şunları dile getirir:

“ kadın” kelimesinin verdiği rahatsızlık hem bire bir insan ilişkilerinde, gündelik yaşamda hem de kamusal alanın sahnelerinde zuhur ediyor art arda. Bir kadına doğrudan hitap etmek durumunda kalınca sıkılıp gereksiz bir nezaket içine

giriliyor; hani sanki “siz kadınlar . . . dese, beriki alınacak, kalbi kırılacak, kendini hakarete uğramış sayacak ‘estağfurullah’ demek gerekecek; vaktiyle pek muktedir bir şahsiyetin ifade ettiği üzere bir özür mahiyetinde ‘ne yapsınlar, Allah da onları kadın yaratmış?’ diyerek onlar adına özür dilemek gerekecek. Birebir gündelik yaşam diyaloglarıyla sınırlı kalmayan bu tutukluk, dile vurulmuş ket halleri nasıl olduysa aynen sirayet etmiş siyaset hayatımıza ve kamusal alana ‘Eşler toplantıları’, ‘hanfendiler buluşmaları’, ‘hanım kolları,’ ‘bayanlar müsabakaları’. . . Siz hiç ‘erkek’ kelimesi yerine benzer bağlamda ‘bay’ kelimesinin kullanıldığını duydunuz mu?(Şafak, 2005:xvi).

Son iki yüzyıl içinde kadınlar, değişen şartlar ve özellikle de eğitim sayesinde daha etkin bir konuma gelmişler, varlıklarını erkeklerin egemen olduğu topluma kabul ettirmişlerdir. Toplumsal gelişmelerin etkisi ile çağdaşlaşma sürecine daha iyi katılarak sosyal yaşamda önemli mesafeler almışlardır. Bununla beraber ülkemizde ve dünyanın hemen her yerinde, kadına karşı birçok alanda ayrımcılık ve onu ikinci sınıfa iten yaklaşımlar ve toplumsal önyargılar mevcuttur.

Alev Atlı, Çin düşüncesindeki Yang ve Yin kadını ve erkeği kendi anlayışına göre tanımlar.

“Erkek, yaratıcı, gök, kadın ise alıcı topraktır. Dahası da var. Kadın ya da Yin! fizyolojik olarak beynin sağ yarıkürenini, yani bedeninin sol tarafını temsil ederken, erkek, Yang, beynin sol yarıkürenini, bedeninin sağ tarafını temsil eder. . . . beynin sol, yani erkek yarıkürenini mantıklı düşünce ve sözel işlevde uzmanlaşmıştır. Eğer, bu taraf zedelenirse mesela, inme inerse, kişi konuşamaz ve mantıklı düşünemez. Oysa, eğer beynin kadın, yani sağ yarıküreni zedelenmişse, konuşma yetisine ve mantıklı düşünmeye bir şey olmaz. Bu nedenle de Batılılar, sol zedelenmelere ‘majör’, sağ zedelenmelere ‘minör’ tahribat derler. Neden ? Çünkü Batı medeniyeti mantık ve sözel anlatım üzerine kurulmuştur; beynin o işlevi, sağ kürenin işlevinden, yani algılama, meselâ mekânı algılama, meselâ insanın kendi bedenini algılaması, sanat yeteneği işlevinden daha üstün tutulur. . . . Yang erkeğine yakıştırılan diğer sıfatlar da belirli bir tavra işaret ediyor. Bir kere erkek, gündüz, aydınlık; kadın, gece, karanlık;”(Atlı, 1993:269).

Elif Şafak da bu ayrımcılık ve önyargılarla ilgili olarak şunları dile getirir:

“ . . . lobotomistlerin piri diye adlandırılan meş’um meşhur psikocerrah Dr. Freeman, lobotomi işlemine tabi tutulmuş kadınlardan çok iyi ev hanımı olacağını iddia etmişti vaktiyle. Beynini kullanamaz, düşünemez hale gelmek olsa olsa erkekler için bir sorun olabilirdi. Lobotomiyi bu yüzden erkekler için uygularken dikkatli olmak gerekliydi. Ama işte kadınlar söz konusu olduğunda daha rahat lobotomi uygulanabilirdi. Ne de olsa her halükârda, evladını –anne-eş üçlemesini yerine getirmek için fazla düşünmeye gerek yoktu. ”(Şafak, 2005:xxvii).

Toplumda değer verilen ve birçok hemcinsine üstün tutulan cinsiyetsizleştirilmiş kendilerine ‘bacı’ denilen kadınlara verilen değer, gösterilen saygı, kadın oldukları için değildir. Zaten bunlara çoğu zaman erkek sıfatları yakıştırılır. Kendilerine ‘erkek gibi kadın’ denir. Bu tür kadınlar daha çok siyasî partilerde, derneklerde görev alırlar ve genellikle kadın seçmenlere ulaşmak için kullanılırlar. Hangi parti, hangi ideoloji olursa olsun fark etmez. Kendilerinden beklenen bu bulunulan kurumun amaçlarına hizmet etmeleridir. Bu çalışmalarının meyvelerini de genellikle erkekler toplar. Örneğin çeşitli siyasî parti teşkilâtlarında birçok kadın çalışır, ama milletvekillerinin çok büyük bölümü erkeklerdir.

“Bacı, cinsiyetsiz, ebedi amatör ve her zaman ‘biz’in içinde, muhalefetsiz bir fedai ve daima yedekte, hiç darılmayan, hiç acı çekme ihtimali olmayan, hayal de kuramayacak kadar işi başından aşkın, sessiz ve çalışkan bir ‘şey’dir. Aslında bir kadın olduğu halde, onu sevenler kendisine iltifat edecekleri çoğu zaman ‘aslan’ sıfatını kullanırlar. Bacı, ‘delikanlı’dır. Bacı, ‘yakışıklı’dır. Bacı ‘yiğit’tir. Kalabalık toplantılarda onu mikrofona çağırınlar bile, dilleri sürçerek, kadın olduğu halde kendisinden “. . . beyefendi ” diye söz edebilirler. ‘Bacı’nın kadın olduğu kimsenin aklına gelmez, “hoca efendi” bile dedikleri olur kendisine. Bunun basit bir dil sürçmesinden öte, bellekler altındaki “erkek gibi kadın olmak” fikriyle örtüşen bir tarafı olduğunu da düşünüyorum. Kısacası, bacıdan beyefendiliğe giden süreçte, genel ideolojilerin, kadını özne olmaktan çok bir simgeye, bayrağa, kritere dönüştürme gücüne hep tanık oldum. Kürt feministleri, Filistinli feministleri dinlerken de bunları hissettim. Marksist cephenin sessiz kadın işçilerin de, İslâmî kesimin mücahidelerin de. . . birbirine hiç benzemeyen tüm diğer ideolojilerde de. . . Kadınların yapıp edip ortaya koyduklarının, hep o genel ideolojik bütün içinde değerlendirildiğini, bu totalleşme sürecinin ise giderek otoriter bir yavır alarak, kadın ve kadın varlığı aleyhine evrilmede ne kadar da benzeşebildiklerini müşahade ettim.”(Aksu Bora-Asena Günel, 2002:241)

İnsanların cinsel kimlikleri doğal olarak değil, toplumsal ve tarihsel bir süreç içerisinde değişir. Erkek merkezli görüşler, erkeklerin egemen olduğu toplumlar içinde üretilip geliştirilir. Erkek egemen sözü, erkeğin ilgi ve çıkar alanlarının kadının çıkar ve ilgi alanlarından öncelikli sayıldığı toplumlara ve o toplumdaki güç ilişkilerine verilen isimdir. Bu güç ilişkisi gücünü cinsler arası biyolojik farklılıklara verilen sosyolojik ve kültürel anlamlardan alır. Bu görüşe göre, üstün olan cins erkektir. Bu nedenle kadın, erkek ölçü alınarak ona göre tanımlanır. Olumlu değerlerin tamamına sahip olan erkektir. Onun karşıtı olan

kadın da olumsuzluğu temsil eder. Erkek insanlığı temsil ederken, kadın da bir tali unsur gibi görülür.

Bu tür kimlik tanımları cinsiyete dayalı iş bölümüne yol açarak kadını toplumda daha az etkin olan alanlara itmiştir. Örneğin kadın duygusal, fedakâr ve sabırlı yapısından dolayı eş ve anne olabilir ama, bedensel zayıflığı ve mantıklı düşünebilme kabiliyetinin olmadığı düşünülerek karar verme mekanizmalarında yer alması uygun bulunmaz. Bütün yaratıcılığının doğurganlıkla sınırlı olduğu varsayılır.

“Kadınlara doğrudan olmasa da dolaylı olarak yasaklanmış ya da girişi belli kurallara bağlı mekânlar vardır.”(Alkan, s. 54; Saygılıgil, 2006:s. 30’ daki alıntı).

Cinsiyete dayalı iş bölümü kaçınılmaz olarak erkeğin toplumsal konumunu kadın aleyhine güçlendirmiştir. Ekonomik ve kültürel sisteme egemen olan erkek karşısında kadın zayıf kalmalıdır ki bu düzen devam etsin. Erkeğin eğitilmiş olması, önemli makamlara sahip olması, sınıf farkları bu güçlerini kullanmayacağı ya da daha az kullanacağı anlamına gelmez. Ünlü bilim adamları, din adamları, felsefeciler ve yazarların içinde bu görüşün bayraktarlığını yapan bir çok tanınmış isme rastlamak mümkündür. Tarih boyunca din, dil ve söylem, felsefe, edebiyat, mitoloji, geleneksel öğretilerle bu görüşler nesilden nesile aktarılmıştır.

“Aristoteles’e göre kadın, bazı özellikler kendisinde olduğu için kadındır ve kadının doğasından gelen bozukluklar olduğunu kabul etmemiz gerekir. St. Tomas’a göre kadın kusurlu erkektir. İncil Havva’nın, Adem’in kemiklerinden yapıldığını bize söyler. 18. yüzyıl İngiliz yazarlarından Pope, ‘çoğu kadın kişilikten yoksundur.’ derken, La Bruyere, ‘Kadınlar hep aşırı uçta gezinirler. Erkeklerden ya daha iyi ya daha kötüdürler.’ Diyor. Fransız Michelet’ye göre ise kadın, ‘göreceli varlık’tır, yine Fransız yazar Benda’ya göre, ‘erkeğin gövdesi kadından ayrı olarak tek başına anlam taşır, oysa kadının gövdesi tek başına anlamsızdır. . . erkek kendini kadınsız düşünebilir ama kadın asla’. Freud kadını irrasyonel, kişiliksiz ve hadım olarak tanımlar, kadının baskı altında tutulan bir varlık olduğunu kabul etmekle birlikte ‘yapısal olarak sahtekâr olduğunu ileri sürer.’ ” (Tağızade Karaca, 2006:412).

Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Batı kültür tarihine baktığımızda, batılı erkeğin- beyaz, Avrupalı, hakim sınıf erkeği- kendini evrenin tek merkezi olarak gördüğünü, dünyanın geri kalanının onun için öteki olduğunu ve yalnızca kendi çıkarları gerektirdiği kadar anlamlar taşıdığını yaşanan birçok örneğe bakarak görmek mümkündür.

Tanzimat dönemi Türk kadınının gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde kadının toplumdaki yeri ve hakları konusunda önemli gelişme ve değişmelerin olduğu, Türk romanında kadının önemli bir yer tuttuğu dönemdir.

Tanzimat'tan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun düşünce dünyasında ve sosyal yaşantısında, dünyada gelişen yeni siyasal akımların da etkisiyle özellikle II Meşrutiyet döneminde köklü değişiklikler görülmüştür. Kadının toplum içindeki etkinliği artmış, toplumdaki rolü de önem kazanmıştır. Bu dönem, kadının radikal nitelikte haklar kazanmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde siyasal açıdan kadın hakları konusunda devlet merkezli bir zorlama görülse de, bu dönemde yaşanan deneyimler ve kazanılan birikim, Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan önemli bir mirastır.

Servet -i Fünun dönemi romanlarında ise daha çok İstanbul'da yaşayan özellikle üst gelir grubuna sahip kadınlar çoğuluktur. Bu dönem romanlarındaki başka bir güçlü kadın tipi yanında aile desteği ya da bir erkek olmadan yalnız başına çocuklarını iyi bir şekilde yetiştiren, hayatlarını çocuklarına adayan kadın tipleri hem romanlarımızda hem de toplumsal hayatımızda çok uzun zamandır yüceltilmiş ve yüceltilmektedir.

“Annelik, toplumsallaştırdıkça kadına özgü olan tüm özelliklerinden, özellikle de biyolojik özelliklerinden ayrı düşer. Bu noktanın hemen ardından hızını alamayan kutsallık, fedakârlığa el atar. Saçını bir hayata süpürge etmiş ana imgesi aslında, hayat güzergâhında, bu güzergâhın hiçbir durağında kendine ait bir süpürge çöpu dikememiş mutsuz ve umutsuz kadınlar demek değil midir?” (İplikçi-Kartal, 2002:64)

Hemen hemen bütün toplumlarda, ağırlıklı olarak da gelişme ve ilerlemesini tamamlayamamış ülkelerde kadınların en önemli rolü, annelik olarak görülmüş ve bu role kutsallık özelliği verilerek kadın zoraki fedakârlığa, kendi isteklerinden gönüllü olarak vazgeçmeye zorlanmıştır. Bu kadınların çok büyük bir bölümü hayatta kendileri adına hiçbir şey yapamamışlar, birey olduklarının bile farkına varamamışlardır. Kadına ilişkin yazılan her eserde, her çalışmada kadının en önemli görevinin annelik olduğu belirtilir.

“Kadının somut olarak karşımıza çıkmasıyla beraber aile içerisinde kadının annelik vasfıyla ön plânda olduğunu görürüz.”(Kültür, 2003:4).

Cumhuriyet döneminde eğitimdeki gelişme ve yenilikler hakkında Prof Dr. Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi adlı eserinde şöyle der:

“Cumhuriyet döneminde eğitimde yenileşme, “çağdaşlaşma”nın önemli bir aracı ve alanı olarak düşünülmüş ve bazı Avrupa ülkelerinin eğitimleri ve eğitimcileri tanınmaya, bunlardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu tanıtılma, gerek çeviriler, gerek yurt dışına gönderilen eğitimciler tarafından yapılmıştır.”(Akyüz, 2005:372).

Kadın eğitimi konusuna büyük önem veren, cesur atılımlar yapan Atatürk, bu alanda cesur olunması gerektiği düşüncesindedir:

“Kadın meselesinde cesur olalım. Kuruntuyu bırakalım. . . . açılınsınlar, onların zihinlerini ciddi ilimler ve fen ile süsleyelim.”(Tezcan, 2000:33).

“Çağa ve inkılâplara ayak uydurmak, geri kalmışlığımıza sebep olan alışkanlıklardan kurtulmak, kadının sosyal hayatın bir parçası olduğunu anlamakla mümkündür. Kadın sosyal hayattaki yerini almalı ve korumalıdır. Çürük kafesler arkasında, loş odaların izbelerinde hurafeler doğurmaktan kurtarılmalıdır. Savaş meydanlarında yer alan Türk kadınlarının kaderi bu olmamalıdır. Ata binen, yay geren, nişan atan ve attığını vuran kadınlarımız çağa uymalıdır. Atlarımızın sağrısında erkeğiyle beraber olan Türk kadın tipini, çekip bir köşeye oturtamayız.

Ona ailede, ekonomide ve politikada yerini ve hakkını vermeliyiz. Çünkü Türk kadını ekonomik hayatta ve benzeri iş alanlarında erkeği kadar gayret ve sebat içindedir. ”(Tuncer, 2000:76)

Bütün bu eğitimdeki ve toplumsal hayattaki ilerlemeler ve gelişmeler karşısında, yine de kadının olması gerektiği yere geldiğini, toplumda hak ettiği yeri aldığını söylememize imkân vermez.

Kadının aile içindeki görev ve sorumlulukları bugün daha az değildir ve hâlâ bu anlamda kadınlar büyük haksızlıklara uğramaktadır. Eğitimli ve yetenekli kadının haksızlığa uğradıkları bir ortamda eğitimsiz ve herhangi bir mesleği olmayan kadınlar daha çok ezilmektedirler. Ailedeki bütün yük ve sorumluluk (çocuk bakımı, ev işleri v. b. gibi) hâlâ kadının üzerinde olmasına rağmen, birçok kadın kötü muameleye ve şiddete maruz kalmaktadır.

“Kadın, kendisine öğretilenin ve emredilenin dışında gösterdiği en küçük tavrı karşısında dayakla yüz yüze gelir. Yemeğin hazır olmayışı; çamaşırların yıkamıp ütülenmemiş oluşu; çocukların hastalanması; işe gitmek, sokağa çıkmak; bazen bir bardak suyun getirilmeyişi dahi kadına dayak atılmasının nedenleri olabilir. Bir bakıma kadınlar, erkeklerin erkek olma, egemen olma hislerini tatmin için bu çileyi çekmek zorunda bırakılan varlıklardır.

Erkeğin kadına yönelik şiddeti; gelişmiş, “demokratik” ülkelerde fazla bir değişiklik göstermemektedir.” (Günay, 2004:66).

Türkiye’de ve Batı’da kadın haklarını ilk savunanlar erkeklerdir. Aydınlar, Türk kadınının hukukî, siyasî, toplumsal, ve benzeri alanlarda durumunu değiştirmek ve iyileştirmek için çaba harcamayı, modernleşmenin temel özelliklerinden biri olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte Doğu’da ve Batı’da kadının durumu tartışılırken birbirleriyle olumsuz anlamda kıyaslanarak “hâline şükret!” denmektedir.

Türkiye’de kadın hareketinin en büyük talihsizliği zaman içinde gelişen, bir kuşaktan bir kuşağa birikimini aktarabilen bir geleneğinin olmamasıdır. Mevcut kazanımlar tabandan gelen mücadeleler sonucu edinilmeyip, yukarıdan bahşedildiği için Cumhuriyet tarihinde, feminist muhalefet kendi etiğini, dilini,

geleneğini geliştirme şansını yakalayamamıştır. Feminizm karnı tok, siyasi ufku dar kadınların lüksü olarak algılanmıştır.

“Kadını ana olarak neredeyse kutsallaştıran Atatürk, kadınlara hayatta bütün mesleklerin kapısını açarak, milli gücün o zamana kadar işlemeyen yarısını devreye soktu. Kadın erkeğin elinde bir oyuncak gibiydi. İnsan hakları açısından hiç de çağdaş olmayan bu anlayışa ve geleneğe o büyük önder son verdi. Bunun yanı sıra kadınlarımıza okuma, yüksek öğrenim yapma, iş ve meslek hayatına atılma, erkeklerin elde edebildiği her mesleği elde etme, seçme ve seçilme gibi temel sosyal haklar kazandırdı.”(Kavcar, 1999:168).

Kadınlar, erkeklerin karşılaşmadığı ön yargılara maruz kalıyorlar. Türkiye’de bir çok erkeğin düşünen ve üreten kadını hazmedemediği; kadının iki adım geriden gelmesini istediği ifade edilmektedir. Üstelik üreten düşünen sorgulayan kadını, üst düzeyde, iyi eğitilmiş, modern fikirli zannettiğimiz erkeklerin bile özel hayatında kabullenemediğini gözlemlemekteyiz.

, “Kadınların, tüm dünyada genel olarak 20. yüzyılın ilk yarısında kazandığı yasalar önündeki seçme ve seçilme hakkının yaşama geçirilmesinde nicel ve nitel aksaklıklar sürmekte, özel ve kamusal yaşamdaki cinsiyetçi ayrımlar bu yasal hakkın kullanımını engellemektedir.”(Yaraman, 1999:151).

Kadınlar, zaman içinde kazanmış oldukları hakları korumanın çok zor olduğunu ve bu haklarına sahip çıkmanın imkânsızlaştığını görürler. Kadın erkek arasındaki keskin hiyerarşinin tarih içinde üretildiğini anlarlar. Feminizm kelimesi, hâlâ birçok kesim tarafından hakaret gibi algılanmaktadır.

“Her ne kadar kadınlara seçme ve seçilme hakkının ne kadar da erken bir tarihte verildiğini ve nice nice ekonomik, hukuki, sosyal hakkın ve dahi kamusal alanda görünürlük kazanma imkanının verildiğini muştulaya muştulaya, tüyer, kıllar bitmiş olsa da devletçi feministlerin dilinde, cinsiyet ciddi bir ayrıştırma aracıdır daima. Şık-modern-batılı vitrin hayatlara yirmi dakika uzaklıkta töre cinayetleri işlenir. Feminist kelimesini okumuşu da okumamışu da, . . . hakaret gibi kullanır. Cinsiyet önemli mevzudur, zülf-i yare dokunur. Üstelik öteki ayrıştırma araçlarıyla bulunduğu katmerli ayrımcılıklar yaratır. Sınıf ile uyuşur mesela. Etnik köken ile keza. Bir ezilirken beş ezilir oluverirsiniz.”(Şafak, 2 005:xxiv).

Ayrıca feminist hareketler içinde dahi, kadınlar arasında ciddi ayrımcılıklar söz konusudur:

“Batıdaki kadın hareketlerinin de kadınların tümünü kapsamadığını, Avrupa ‘daki feministlerin kadınların eşitliğinden ‘beyaz kadınların eşitliği’ni anladıklarını ifade eden kadınlar var. İngiltere’de yaşayan Karayip’li Dadzie, buradaki feminist hareketlerin zenci kadınlarla hiç ilgilenmedikleri gibi alt sınıftan beyaz kadınların sorunlarına bile kayıtsız kaldıklarını söylüyor.” (Ramazanoğlu-Ay, 2000:158).

Ülkemizde kadın intiharları azımsanmayacak ölçüdedir. Sorunlarını çözemeyen, paylaşamayan ve çıkmaza girdiğini düşünen kadın, çareyi ölümden bulabilmektedir. Bu ölümlerin bazılarında kadınlar aile meclisi kararlarına göre öldürülüp intihar süsü verilmekte ya da intihara zorlanmaktadırlar. Çoğu zaman töre ve namus cinayetlerinin failleri, kurbanın küçük kardeşleridir. Kadınların yaşadığı bölgelere ve sorunlarının derecesine göre bu intihar oranları değişebilmektedir.

Tolstoy, intihar fikrinin hayatın getirdiği olumsuzluklar karşısında kişinin çaresiz kalması sonucu oluştuğunu söyler:

“...hayatın bir bela ve bir delilik olduğunu anladıktan sonra, ona bir son vermek, intihar etmek” (Tolstoy, 2004:54).

Bir çok konuda çıkmaza giren kadın, son çare olarak bu yöntemle başvurabilmektedir.

“İntihar nedenleri arasında en başta göç, ekonomik sorunlar, işsizlik, okul başarısızlığı, kente alışamama, toplumsal ve ailevi baskılar, güvensizlik, geçim zorluğu, aile içi şiddet, cinsel sorunlar, geleneğin, yoksulluğun, birey olamamanın sıkıntıları ve kendini ifade edememe geliyor.

İntihar yolları da, yüksekten atlamak, tarım ilaçları içmek, yüksek dozda hap almak ve nehre atlamak şeklinde sıralanıyor.

Öldürenin kutsanıp, ölenlerin lanetlendiği töre cinayetlerinin göğe kurşun atılarak kutlandığı ülkemizde, kırılarak ve kıyılarak yaşamı göğüslerken, töre kurbanı olan ya da kurtuluşu intiharda bulan kadınlar azımsanmayacak kadar çok. Ve yine öldürenin maddi ve manevi destek gördüğü, ‘kadındır, cezası ölümdür’, mantığının işlediği toplumumuzda, konuya emek ve zaman

verilmezse Türk Ceza Kanunu'nun 53, 54, 55, 56. maddelerinde çocuk suçlarına ceza indirimi uygulanırsa ve töre cinayetlerinde bu nedenle çocuklar kullanılırsa, toplumsal yaşama katılmayan kadına eğitim de, hak da çok görülürse. . . ”
(Doster, 2002: 26).

Bu intihar olaylarının önüne geçilmesi mümkün görünmemektedir. Konuya ilişkin maddeler ceza kanununda değiştirilirse, şiddetin boyutları belki değişebilir, ama kadının kaderi değişmeyecektir. Elif Şafak'ın da sık sık romanlarında ele aldığı kadın intiharları, âdeta kadınların çaresizliklerinin kanıtı gibidir.

“Otuz yaşındaki, 6 çocuklu ve üzerine kuma gelen Nafiye Kaya, Batman Çayı'na atlıyor. 30 milyon aylık alan kocası çoban. 11 kişilik aile çoğu kez aç yatıyor. Nafiye komşularına sık sık ‘Ben evimi, ailemi, bahçemi özledim. Artık yaşamak istemiyorum’ diyor.

19 yaşındaki Zeynep Ulam, aile içi baskı ve şiddete dayanamayarak iftar saatinde tarım ilâcı içerek intihar ediyor.”(Doster, 2002:26).

Batman'da fare zehiri içen ve baskılar karşısında kendi bedeninden başka kaybedecek hiçbir şeyi olmayan genç kadınların ölümden başka çareleri kalmamaktadır.

Elif Şafak'ın, Kem Gözlere Anadolu isimli ilk yayımladığı eser olan öykü kitabında da acı çeken, şiddete uğrayan kadın hikâyeleri yer alır. Aslında dile getirilen toplumun acıları, haksızlığa uğrayan, aksak ve eksik yanlarıdır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden halkların sorunları, bu sorunların en çok yansıdığı, kadınlara ezilmişlik olarak geri döndüğü problemler, kadın öyküleri üzerinden anlatılır. Elif Şafak, bu kitabında, “Tuğralı Öykülerin Son Kuşları”adlı öyküsünde, demokrasi, kadın, erkek eşitliği, adalet. . . vb. gibi insânî değerlerden uzak bir toplumdan bir kadın hikâyesi sunar:

“Çok güzel bir kız, daha 15 yaşını doldurmadan, bir esircinin eline ve Cezayir sokaklarının yakıcı sıcağına düşüvermiş. Esirci kabaymış; esir ise narin. Esircinin gözleri küçükmüş; kızinkilerse çakır. Cezayir sokaklarında satıcıların

sesleri, gökyüzünde yakıcı bir sarılık, havada nemli bir serzeniş varmış; küçük gözlü esirci, çakır gözlü kıza tecavüz ettiğinde.

. . . ertesi gün fiyatı yarıya inen genç kıza, Cezayir'in zenginlerinden bir aile satın almış. Aylar sonra evin hanımı bakmış ki, çakır gözlü cariye iki canlı; hemen yaygarayı basıp esirciyi çağırmış. . . .

İlk başta tekmelerle, ardından sivri ve soğuk bir şişle, çakır gözlü bebeği düşürmüş esirci. . . .

. . . cariyenin üzerinde beyaza kesilmiş bir fistan, siyah saçlarında kırmızı bir tül, ayaklarında Cezayir sokaklarının tozu ve gözlerinde ürkütücü bir parıltı varmış; kendini en yüksek kayalıktan aşağı bıraktığında. "(Şafak, 1994:23-24).

Elif Şafak, romanlarında taciz ve tecavüz konularını da ele alır. Tecavüz, ataerkil şiddetin en yaygın kullandığı bir baskı ve sindirme aracıdır. Bir güç ve iktidar gösterisidir. Normal hayatında gayet pasif, asosyal, başarısız bir erkek, fiziksel güç anlamında kendisinden daha zayıf bireylere karşı-bunlar daha çok kadınlardır- evde ya da kendi alanı olduğu herhangi bir yerde bu silâhı kullanır.

Baba ve Piç romanında, bunun çarpıcı bir örneğini görürüz. Kazancı ailesinin oğlu Mustafa kız kardeşi Zeliha'ya tecavüz eder. Mahrem'de de bir yetişkin erkeğin tacizine uğrayan bir kız çocuğu görürüz. Kadınlar, çocukluklarından itibaren hem evde, hem de kamusal alanda güvende değillerdir. Nitekim Zeliha kendi evinde, Mahrem'deki çocuk da dışarıda bu olayı yaşamışlardır.

Tecavüz ve taciz şiddetine maruz kalan kadınların kendilerini suçlu hissettiklerini görmekteyiz. Bunda erkeklerin egemen bakış açısının rolü büyüktür. Zaten bu olayın hemen arkasından da kadınlarda suç aranır.

Kadının evin dışında çalışmasını, iş gücüne katılmasının karşılığında gelir elde etmesini, ekonomik bağımsızlığını kazanarak güçlenip özgürleşmesini sağladığı yolundaki düşünceler yaygındır. Bununla birlikte kadınların üretime katılmasının ve para kazanmasının tek başına kadını ne kadar bağımsızlaştırdığını sorgulamak gerekir. Bu alanda yapılan çeşitli araştırmalar bize kadının ekonomik bağımsızlığını kazansa dahi, hatta erkeğin kadına

ekonomik bağımlılığının artması, mutlaka kadının güçlenmesi anlamına gelmeyebilmektedir. Bu kadınların çoğu, gelirlerinin kontrolü üzerinde hak sahibi değillerdir. Bu durum saygın meslek sahibi kadınlar için bile geçerli olabilmektedir.

“Belirli ve saygın meslek sahibi olan kadınların gelirlerinin kontrolünü ellerinde tutamamalarının öylesine yaygın gözlenebilen bir durum oluşu, ev- eksenli çalışan kadınların kendi çalışma seçeneklerini bu durumu, -yani ‘formel’ bir gelir olunca kontrolünün kocaya, babaya geçeceğini- veri sayıp, kendilerinin de böyle bir durumda gelirlerini kocalarına teslim etmek zorunda kalacakları varsayımıyla davranmalarından, bu yönde strateji kurmalarından da çıkarsanabilir. . . . evde çalışmanın dışarda çalışmaya göre daha kocanın kontrolü dışında olduğu düşüncesi ve bilgisini de değerlendirerek, ‘bordrolu’ işe girmeyi reddeden kadınlar da söz konusu.”(Yaraman, 2003:100-101).

Çalışıp kendi ayakları üstünde durabilmeye çalışan, yeteneklerini değerlendirerek ideallerini gerçekleştirmeye çabalayan ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan kadınlar zaman zaman cinsel ayrımcılığa ve cinsel tacize uğrayabilmektedir.

“Çalışan kadınlar, patron, ustabaşı ve benzerlerinin seksist, cinsel ayrımcı tavırlarına ve cinsel saldırılarına uğruyorlar. Kadınlar bunlardan çok ciddi bir biçimde şikâyetçiler.” (Güzel, 1996:210).

7 Ekim 2006 tarihli Milliyet Ege’de Deniz Sipahi tarafından yazılan ‘Kadınlarımızın Sesi Çıkmıyor’ başlıklı yazıda yer alan bir araştırmada, kadınların işyerlerinde ve hayatlarının diğer alanlarında cinsel tacize uğrama oranındaki artışa dikkat çekilmiştir:

“... cinsel taciz suçlarında son yıllarda büyük artışlar gözleniyor.

Kadınlarımız iş hayatında daha fazla üst kadrolara tırmansa da, güçlü CEO’ların sayısı artsa da iş yerindeki vakaların ne yazık ki sümenaltı edildiği bir gerçek....

Cinsel Tıp Derneği'nin (CTD) yaklaşık bin kadın üzerinde yaptığı araştırma, cinsel şiddete uğrayan kadınların oranının yüzde 40, uğradığı şiddeti şikayet edenlerin oranının ise yüzde 27 olduğu ortaya çıkıyor.”(Sipahi, 7. 10. 2006).

Eğitimli ve yetenekli kadınlar evlendiklerinde, ailede kendilerine düşen görev ve sorumluluk çok ağır olduğundan, bu eğitim ve yeteneklerini kullanamamakta, hayatlarının daha sonraki dönemlerinde çocuklarını büyütüp ailedeki sorumlulukları azaldığında yetenekleri körelmiş olarak karşımıza çıkarlar. Eğitimli ve yetenekli bir kadın olan Tolstoy'un karısı, bu düşünceleri şu sözlerle doğrular:

“Bugün düşünüyorum : Neden dâhi kadınlar yok? Ne yazarlar, ne ressamlar ne de besteciler arasında. Bunun nedeni, enerjik bir kadının tüm tutkularını, tüm yeteneklerini aileye, aşka, kocasına harcamasıdır ve öncelikle çocuklara. Kadının diğer yetenekleri körelir, ortaya çıkmaz ya da eğilim halinde kalır. Çocuk doğurma ve eğitime sona erdiğinde sanatsal istekler uyanır, ama o zaman da artık çok geçtir, artık hiçbir şey oluşturulamaz.” (Stephen, 1992:53).

Tarihin uzun dönemlerinden beri erkeklere ait kabul edilen kamusal alan, önemli meslekler, etkin kurumlara kadınların çok az da olsa gelebilmeleri zorlu ve çetin mücadeleler sonucu olmuştur. Yazarlık da bunlardan biridir. Eğer kadınlar bu alanda hatırı sayılır bir yere gelmişlerse, bu her türlü fedakârlığa katlanmalarından dolayıdır. Gündüz işine giden, sonra gelip evinin yemeğini yapan, akşamlarını kocasına ve misafirlerine ayıran sadece geceleri yazabilen ve önemli eserler veren, başarılarına imza atan birçok kadın vardır. Meslekleri ve bu alandaki idealleri uğruna özel hayatını yaşayamayan kadınların sayısı da oldukça fazladır.

İnci Aral, bu konudaki görüşlerini aktarır:

“Biliyorsunuz bizim toplumumuzda –dünyanın her yanında öyle ya!- kadınlar daha çok sorumluluk yükleniyorlar. Evle ilgili olsun, çocukların bakımı ve büyütülmesiyle ilgili olsun, daha fazla yükümlülükleri var. Bu yükümlülükleri üstlenmiş olmak onlar için bir dezavantaj aslında...Edebiyat uğraşısı, yazı yazmak kolay bir iş değil. Çok fazla zamana ve yalnızlığa gereksinme duyulan bir uğraş.Yani bizde kendimden yola çıkarak söylüyorum; edebiyat neredeyse bir ikinci uğraş durumunda oluyor. Yani öncelikle bir evin sorumluluğunu, çoluk çocuğun

sorumluluğunu üstlenmek ve onun gereklerini yerine getirmek, ondan arta kalan zamanda da yazı yazmak gibi bir durumla karşı karşıyayız. Bu bizim cinsimiz açısından büyük bir dezavantaj... Oysa erkek öyle değil! Bu konuda çok daha fazla zamanı var ve çok daha özgür. Ayrıca sorumlulukları, yani gündelik yaşam pratiği ile ilgili yükümlülükleri çok daha az...”(Aral, Tağızade Karaca, 2006: 167’deki alıntı).

Tomris Uyar da Virginia Wolf’un Kendine Ait Bir Oda adlı kitabından hareketle ve böyle bir odaya sahip olamamanın üzüntüsüyle şunları söyler:

“Tam yirmi yıldır şöyle ayrı bir oda... Kapısını kapatıp çalışabileceğim veya her şeyi olduğu gibi bırakıp kapısından çıkacağım bir oda... Dönünce her şeyi olduğu gibi yerli yerinde bulacağım bir mekân... Şimdiye kadar hiç böyle bir odam olmadı!...”(Uyar. Tağızade Karaca, 2006:s. 312’deki alıntı).

Günümüz kadın yazarları, geleneksel yapının güçlüklerini yenerek, mücadele ederek bugünkü konumlarına gelmişlerdir. Edebiyat alanında da yaygın ve etkin olan erkek egemen tutum ve davranışlar göz önüne alındığında önemli mesafeler kaydettiklerini söyleyebiliriz.

Elif Şafak, kadının toplumsal değişim sürecindeki değişimini, gelişimini yansıtmayı hedefler. Kadınlık bilincini insanlık sorunu açısından ele alır. Hayata karşı duruşunda, haksızlığa uğrayan, yaşadığı özel ya da toplumsal alanda problemlerle karşılaşan kadının, çocuklarıyla birlikte hayatı paylaşmaya çalıştığını, hayatın ve çevrenin zorluklarıyla mücadele ettiğini dile getirir.

Kadınlık, onun en önemli tema’sıdır. Sadece romanlarında değil, gazete yazılarında, denemelerinde, akademik alandaki çalışmalarında, yaptığı işlerde verdiği derslerde bu anlamda cinsiyetçidir. Zaman Gazetesi’nde, kadınlar üzerinden verilen ayrımcı namus anlayışının çarpıklığını, erkeklerin egemen ahlâk anlayışının dayatmacı ve baskıcı yapısının ne düzeyde olduğunu bize anlatır:

“Şu namus kelimesini ne kadar pervasızca, nasıl da bol keseden yargılamak için kullanıyor erkekler. Kendileri hakkında değil asla, hep de kadınlar hakkında.”(Şafak, 9. 4. 2006)

Erkeğin egemen olduğu toplumların hemen hemen hepsinde kadınları yönetme, yönlendirme ve sınıflandırma eğilimi görmekteyiz. Aydın olduğu düşünülen insanlar bile bu konularda toplumdaki en cahil, en bağınaz insanlarla aynı paralelde düşünüp davranabilmektedir. Özellikle Türk romanlarındaki ilk örneklerde görülen baştan çıkarıcı mürebbiyeler, entrikacı şuh kadınlar... gibi örneklerle Türk kadınlarına “Sakin bunlar gibi olmayın!” denmektedir.

“Tanzimat romanlarının vazgeçilmez konularından biri de düşmüş kadınlardır. Bu kadınlar, romanlarda entrika ve problem yaratmaya yarayan araçlar olarak kullanılmıştır.”(Denizli, 2004:9).

Elif Şafak’a göre Türk romancıları, baştan beri çocuklarını eğitmeye çalışan bir baba gibidir. Romanların okuyucusu daha çok kadınlar olduğuna göre, onlara yol göstermek gibi bir vazifeleri olduğunu düşünürler. Toplum mühendisliği hakkını kendilerinde görürler. Edebiyatımızın Kadınları kitabında, kendisiyle yapılan bir söyleşide Elif Şafak, bu romancı tipini tanıtır:

“Türk romancılığı, başından itibaren,, “romancılık” ile “babalık”ı birbirine karıştırmıştır. İlk romancılarımız, babalık misyonuyla yazdılar eserlerini. Biz de bu kültürel mirastan hiçbir zaman sıyrılmadık. . . Romancılar, hem okurlarının hem de roman karakterlerinin babalığını yapmaya soyundukları için, yazdıkları metin üzerinde mutlak hakimiyet kurmaya çalıştılar. Her şeyi önceden ince ince hesaplayıp kurgulayarak yazdılar. Romanın kendilerini de alıp götürmesine, sürüklemesine, şaşırtmasına izin vermediler. Bunlar, baba halli romancıların katı halli romanlarıdır. Akmazlar, sadece dururlar. Okuru içlerine almazlar. Türk edebiyatının gelişim çizgisi izlendiğinde, romanların çoğunun benzer mühendislik hesapları ve babalık arzularıyla yazıldığı gözlemlenebilir.”(Andaç, 2004:265).

Toplum mühendisliği hakkını daima kendilerinde gören erkeklerin sözcüleri konumundaki erkek yazarlar romanlarında birbirinin karşıtı klişe iki farklı kadın tipi çizerler. Bunlar ‘evdeki melek’ ile ‘canavar’ dır.

Evdeki melek tipi, ataerkil toplumda erkeğin kafasında idealleştirdiği kadın tipidir. En önemli özellikleri uysallık, namusluluk, alçakgönüllülük, masumiyettir. Bu melek kadınının birinci görevi, erkeğini mutlu etmek, kendini evine, kocasına ve çocuklarına adamaktır.

Canavar ise çıkarlarına önem veren, bağımsızlığına düşkün, erkeklerin egemen olduğu toplum kurallarının kendisine dayattığı kuralları kabullenmeyen ve doğal olarak erkeklerin çıkarlarına ters düşen ve bu nedenlerle onları ürküten kadın tipidir. Bu örneklere bir çok yerli ve yabancı romanda rastlamak mümkündür.

“Gilbert ve Gubar bu imgenin, orta çağlarda, Bakire Meryem’in saflık imgesiyle beslendiğini, sonra Dante, Milton ve Goethe’den geçerek 19. yüzyılda dinsel hüviyetini bırakıp ‘evdeki melek’ tipine dönüştüğünü söylüyor ve İngiliz yazarlarından örnekler vererek 18 ve 19. yüzyıllarda kadınlara nasıl bir kişilik ve görevin uygun görüldüğünü belirtiyorlar. . . .

Melek ve canavar tiplerini Türk edebiyatında da saptamak olanaklıdır elbet. . . . Tanzimat’ın ilk romanlarında karşıt iki kadın tipi vardı. Benim ‘kurban’ ve ‘ölümcül kadın’ dediğim bu tipler Gilbert ve Gubar’ın melek ve canavar tiplerinin özelliklerini taşırlar. Kurban tipi masum, namuslu, yumuşak başlı, uysal ve kendini erkeğini mutlu etmeye adanmış genç kız ya da kadın olarak çizilmiştir romanlarda. Şemsettin Sami’nin ‘Taaşuk’ı Talât ve Fitnat’ adlı romanının kahramanı Fitnat, Namık Kemal’in ‘İntibah’ındaki Dilaşup. . . .” (Moran, 1991:231-232).

Aslında böyle klişe kadın tipleriyle kadınlar kandırılmaktadır. Dişilik ve kadınlık kavramları birbirinden ayrılarak, işlerine gelen kadınlık tanımını oluşturmaya zemin hazırlamaktadırlar. Yani edebiyattaki kadının yeri ile erkeklerin egemen olduğu toplumdaki kadının yeri arasında bir paralellik söz konusudur. Elif Şafak’ın romanlarında ise bu erkeklerin egemen bakış açısıyla oluşmuş toplumsal kuralların kadınları nasıl ezdiği ve geri plâna ittiği görülür.

O, romanlarında, toplumsal ve siyasal konuları da kadınlar üzerinden anlatır. Baba ve Piç romanında, kuşaklar arasındaki hafıza, kadınlar tarafından aktarılır. Erkeklerin çok erken, aniden ölüverdiği Kazancı ailesi ile yine kadınların ön plânda olduğu Çakmakçıyan’ların en önemli ortak hafızası mutfak kültürüdür. Yemekler aracılığıyla bir kuşağın birikimi bir sonrakine aktarılır.

“Elif Şafak biri İstanbul’da diğeri Amerika’da iki sofrayı kuruyor ve karakterlerini bu sofraların etrafına oturtuyor. “Her ailenin sırları vardır.” diyen

yazar, bu sırların da tıpkı yemekler gibi kadınlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarıldığını söylüyor. ”(Erciyes, Mart. 2006).

Romanın ana karakteri Asya, Türkiye’yi temsil eder. Ona göre biz, yüzümüzü geleceğe dönüp, geçmişimize yüz çevirdik. Bu, ülkemizde kuşaklar boyu devam eden travmalar yarattı. Asya’nın hikâyesi, Türk toplumunun modernleşme, batılılaşma, ulus devletleşme serüvenidir.

Onun, romanlarındaki kadın tema’sının önemini belirttikten sonra romancılığını, dile bakışını ve eserlerinin dilini, romanlarında yer alan eğitim-öğretim ve yabancı dil öğretimindeki başarısızlığımızı ele alış biçimini, kısa öyküsüyle birlikte tanıtalım.

Elif Şafak, yüksek düzeyde eğitim-öğretim sahibi bir ailenin içine doğmuş çeşitli ülkelerde yaşamış, farklı okullarda öğrenim görmüştür.

“Asıl adı Elif Bilgin. Öğretim görevlisi Nuri Bilgin ile hariciyecisi Şafak Atayman’ın kızı, İlkokulu Ankara’da Kubilay İlkokulunda(1982), ortaokulu Madrid’deki Runnymede College’da(1986)okudu. Ankara Atatürk Anadolu Lisesi’ni(1989), ODTÜ Uluslar Arası İlişkiler Bölümü’nü(1994) bitirdi. Aynı okulda yüksek lisans yaptı. (1996). . . .”(Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Y. K. Y., 2003).

Birçok söyleşilerinde ve yazılarında yalnız bir çocukluk geçirdiğini, çocukluğunda günlükler tuttuğunu, bol bol kitap okuduğunu anlatır. Okurken belli bir ayırım gözetmez. Her alanda bilgi sahibidir, meraklıdır. Bu durum romanlarına birebir yansır. Ne kadar iyi eğitilmiş, kültürlü okurlar olursak olalım bilmediğimiz bir terim, aşinâ olsak da uzun zamandır kullanmadığımız bir kelimeyle karşılaşırız ve bu durum asla romanın akıcılığını bozamaz. O dili yoğurur, yeniden yaratır. Her romanında ele aldığı konuya göre farklı bir dil kullanır.

Kendisi için zaman zaman kullanılan postmodern ya da tarihî roman yazarı gibi nitelendirmeler için Elif Şafak, bu tür kategorik ayrımları önemsemediğini; romanlarının postmodern ya da tarihî olarak adlandırılmasından da rahatsız olmadığını; her iki türün de Türkiye’de gerektiği gibi tartışılmadığını ifade eder.

Elif Şafak, son yıllarda yabancı yayın organlarında adı en çok anılan Türk yazarlar arasında yer alır. İngilizlerin The Economist dergisi ondan çağdaş Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biri olarak söz eder. İngilizce olarak yazdığı ve Araf adıyla Türkçe'ye çevrilen romanı İngiliz ve Amerikan edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırır, kendisine 21. yüzyılın önemli genç yazarları arasında seçkin bir yer ayrılır.

Ayrıca, Elif Şafak, çok geniş ve her kesimden okuyucu kitlesine sahiptir. Bir yandan Radikal'e, Zaman'a ve bir yandan da Elle'ye yazabilecek kadar yetkin bir yazardır. Her tür insan grubuyla ortak paylaşımlar yakalayabilmektedir.

Bazı kitaplarını İngilizce yazmasından dolayı eleştirilir. Kendisini “sözde Türk” diye adlandıranlar olur. O, İngilizce ile Türkçe arasında bir seçim yapmamış, sadece dilsel bir arayışa girmiştir. Çok kültürlülüğe ve çok dilliliğe inanır. Romanlarını büyük bir coşku ve vecd içinde yazar.

Elif Şafak, romanlarında eğitim sorunlarını da ele alır. Ona göre eğitimin en önemli unsuru öğretmendir.

Evren Karataş, “Cumhuriyet Sonrası Türk Romanlarında Eğitim Sorunları ve Öğretmen” konulu yüksek lisans tezinde eğitim ve edebiyat ilişkisi üzerinde durur:

“Eğitim çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının önemli temalarından birini oluşturmaktadır. Edebiyat, toplum olayları ile doğrudan bağlantılı bir alan olduğundan, toplum gündemini yoğun şekilde meşgul eden bir sorunun edebiyatta yansımaları bulması çok doğaldır.”(Karataş, 2005:175).

Elif Şafak, eğitim sistemimizin öğrenciyi okuldan uzaklaştırıp soğuttuğuna, düşünme ve sorgulama kabiliyetini körelttiğine inanır. Yabancı dil öğretiminde, sadece gramer kurallarına odaklanarak, pratik yapmayı ihmal

ettiğimizi, bu nedenle de senelerce İngilizce dersi görmemize rağmen, ihtiyacımız olduğunda iki kelimeyi yan yana getiremediğimizi ifade eder.

Eğitimin en önemli unsuru öğretmendir. Eğitim-öğretimle alakalı bütün şartlar, en üst düzeyde iyileştirilse bile bu koşullar, donanımlı, nitelikli öğretmenler tarafından değerlendirilip eğitim-öğretimin hizmetine sunulmadıkça, hedeflenen başarıya ulaşamaz. Ona göre, bu alandaki başarısızlığımızda öğretmenin rolü büyüktür. Öğretmen yetiştirmede hatalarımız olduğunu da belirtir. Romanlarında Türk öğretmenler itici ve başarısız, yabancı öğretmenler etkileyici ve başarılı olarak tanıtılır.

Elif Şafak'ın romanlarında, yabancı bir ülkede öğrenci olmanın zorlukları da ele alınır. Kültürel yabancılaşmanın etkileri üzerinde durulur. Özellikle Araf'ta, farklı kimliklerde ve kültürel özelliklerdeki öğrencilerin ortak paydalar bularak barış içinde beraberce yaşayabilecekleri anlatılır.

1. 2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Elif Şafak, genç yazarlarımızdan biridir. Kitapları, özellikle de romanları geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmaktadır. Bu eserlerde kadının kimlik problemi, kültürel bölünme, farklı ülkelerdeki ve kültürlerdeki kadınların değişmeyen yazgıları özgün bir dil ve anlatımla ifade edilmektedir. İyi bir akademisyen ve entelektüel olması, ele aldığı konulara vakıf olması, kendine özgü bir dil yaratması romanlarının çarpıcı, sarsıcı ve etkili olmasını sağlamıştır.

Ülkemizin bir çok gelişmekte olan ülkeler gibi, kadınların toplumda ve sosyal hayatta hak ettiği yeri almadığı, bir gerçektir.

Romanlar, gerçek ya da gerçeğe yakın olayları ve kişileri ele almaktadır. Günlük hayatın içinden her tür konu romanlarda işlenebilmektedir. Ayrıca okura en yaygın biçimde ulaşan sanat dalıdır. Yaşamın içinden alınmış bu tür konularla toplum sorunlarına ayna tutulmaktadır.

Elif Şafak, romanlarında zamanda ve mekânda kaymalar aracılığıyla her şeyin her şeyle bağlantılı olabileceğini gösterir. Olmadık insanları yan yana getirir. İç içe çok başka hikâyeler oluşturur. Kahramanlarını hayatın içinden alır. Tarihe insanlar aracılığıyla bakar. Hayatla ilişkileri, problemleri insanları anlatır.

Kadınlar aile içinde yaşadıkları sorunları pek çok sebepten dile getirememekteler. “ Kol kınılır yen içinde kalır. ” anlayışı toplumumuzun geniş bir kesiminde hâlâ yaygındır. Elif Şafak, romanlarında bu kadınların acılarını, sorunlarını daha görünür, daha somut bir hâle getirmiştir.

Ayrıca ekonomik gücü ve paranın denetimini elinde bulunduran erkek egemen kültürün daha yoğun olduğu yörelerde kadının hayat şartları çok zordur. Leyla Navaro,-İki Boy Ufak Pabuç-Depresyonda Kadın Erkek Farklılıkları adlı eserinde, konuya ilişkin şu görüşleri dile getirir.

“Ekonomik kurbanlaşmanın en sık yaşandığı kırsal yörelerde, bir çok kadın gerçek bir acı çıkmazda bulur kendini. Paranın denetimi tamamen erkeğin elinde olduğu için kadınların, ruhlarını dağılayan, zorlayıcı konumlardan neredeyse olanaksızdır. Üstelik aile gelirinin oluşmasına fiilen katkıda bulunup, ihtiyacı olduğunda erişememek, yoksun kalmak, gidecek yeri ve baş vuracak merciinin olmaması, bir çok kadın için çok derin bir hayata küskünlük ve depresyon kaynağı oluşturur.”(Navaro, 2002:122).

Ülkemizde eğitim ve kültürel alanda bir çok değişme ve gelişmeler olmasına rağmen, kadın olması gereken yere ve etkinliğe ulaşamamıştır. Kadınların en üst düzeyde eğitim alması, meslekî anlamda iyi düzeylere gelmesi, aile içindeki görev, sorumluluk ve sorunlarını azaltmamış, aksine çoğaltmıştır.

Elif Şafak’ın romanlarında toplumun hemen her kesiminden kadın tipleri ve sorunları ele alınmıştır. Ayrıca bu romanlarda çeşitli eğitim ve öğretim problemlerine de yer verilmiştir. Annelik ve çocuk yetiştirmek gibi önemli görev

ve yükümlülükleri bulunan kadın, eğitim ve eğitim meselelerinden ayrı düşünülemez.

Yukarıda anlattığımız nedenlerden dolayı, Elif Şafak'ın romanlarının kadın ve eğitim açısından incelenmesinin büyük bir önem taşıdığı görülmektedir.

1. 3. Problem Cümlesi

Elif Şafak'ın 1997-2006 yılları arasında yayınlanan romanlarında ele alınan kadın ve eğitim öğeleri nelerdir?

1. 4. Alt Problemler

1. 4. 1. Kadın Kavramı ile İlgili Alt Problemler

1. Kadının toplum yapısı içerisindeki durumu nasıl ele alınmıştır?
2. Eserlerde, kadına bakış nasıldır? Erkek egemen bakış açısı, bu konuda ne kadar etkilidir?
3. Kadın hakları konusunda toplum, kadın ve erkekler ne kadar bilinçli ve duyarlıdır?
4. Anne-çocuk ilişkisinde kadının rolü ve erkek çocuğa düşkünlüğün altındaki toplumsal nedenler nelerdir?
5. Kadınların birey olabilmelerinin önündeki sebepler nelerdir?
6. Toplumsal erkek egemen anlayışın kadınları sınıflandırmasının kadınlar üzerindeki olumsuz yansımaları nelerdir?
7. Batıl inançların ve dinin kadın üzerindeki etkileri nelerdir?
8. Kadın sorunlarının toplumsal, kültürel ve özel sebepleri nasıl işlenmektedir?
9. Kadınların dengesiz beslenmeleri sonucu yaşadıkları şişmanlık sorununun altındaki psikolojik sebepler hangileridir?
10. Kadın aleyhine cinsiyet ayrımcılığının toplumsal nedenlerinin romanlara yansımaları nasıldır?

1. 4. 2. Eğitim Kavramı İle İlgili Alt Problemler

1. Yurt dışında akademik eğitim yapmanın güçlükleri nelerdir?
2. Kişinin eğitim-öğretim bakımından gelişiminde okumanın yeri ve önemi hangi boyuttadır?
3. Öğretmenlerin eğitimdeki rolleri ve bunun öğrenciye yansımaları nasıldır?
4. Öğrenci politika ilişkisinin eğitime ve topluma etkileri nelerdir?
5. Yabancı bir ülkede öğrenci olmanın ekonomik ve sosyal zorluklarının öğrenci üzerindeki etkileri nelerdir?

1. 5. Sayıtlar

Bu çalışmada belirlenen Elif Şafak'a ait altı romanın kadın ve eğitim öğeleri içerdikleri kabul edilmektedir. Ayrıca kadınların hayatın çeşitli alanlarında karşılaştıkları sorunları ve eğitimdeki bazı aksaklıkları işleyen bu romanlar kadınların sosyal, toplumsal ve psikolojik problemlerini yansıtır. Eğitimde yaşanan aksaklıkları dile getirir.

1. 6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Elif Şafak'ın romanlarında hemen hemen her kesimden, her sınıftan kadın kahraman bulunmasına rağmen, yine de bu karakterler, altı eserden seçilerek incelendiği için, daha sınırlı sayıda karaktere yer verilmiştir.

Ele aldığımız bu romanlar, toplumdaki kadın sorunlarının daha belirgin ve çarpıcı olarak ortaya konmasında önemli bir role sahip ve ayrıca bu

romanlarda çeşitli eğitsel öğeler bulunmaktadır. Bunlar incelemeye tabi tutulmuştur.

Genç bir yazar olduğu için, hakkında fazla araştırma ve inceleme yapılmamış olması, değerlendirme açısından güçlükler yaratmaktadır.

1. 7. Tanımlar

1. 7. 1. Kadın

1. Kadınlar, her şeyden önce anne ve eş olarak yetiştirilirler. ‘Kadın’ ve ‘kadınlık’ öncelikle bir niteliktir. Kişinin cinsiyetini belirleyen, fizyolojik bir farkla başlayıp yaşamı boyunca kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olarak, onun gelişmesi ile bütünleşen bir özelliktir. (Sağ, 2001: 11).

1. 7. 2. Kadın Hakları

1. Kadınların uzun mücadeleler sonucu seçme ve seçilme, çalışma, ekonomik yaşama girme...gibi alanlarda elde ettikleri haklar bütünü. (Güzel, 1996: 255).

1. 7. 3. Eğitim

1. İnsanın zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirilmesi, ya da ona bir takım hedeflere dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların bütünüdür. (Akyüz, 2004: 2).

2. En geniş anlamıyla eğitim, yediden yetmiş, bütün insanlarda sosyal hayata ve çağdaş normlara uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır. (Kavcar,1999:1).

3. Tanım olarak, “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve amaçlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.”(Tezcan, 2000:82).

1. 7. 4. Öğretim

1. Öğretim:(Osm.:tedris, tâlim / Fr. -İng.: enseignement, instruction): Teşkilâtlı ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda (okul vs.)öğretmenler tarafından, öğrencilere, araç gereç kullanılarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür.

2. Öğrenmenin gerçekleşmesi için girişilen düzenli, teşkilâtlı, plânlı çabaların tümüdür ve bazen örgün eğitim olarak da adlandırılır. (Akyüz, 2004:1-2).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2. 1. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Türkiye’deki günümüz yazarlarının romanları üzerine yapılmış çok fazla araştırma ve inceleme yoktur. Tanınmış genç yazarımız Elif Şafak üstüne yapılmış bir çalışma da yoktur. Ancak, Elif Şafak’ın da içinde yer aldığı bir takım araştırma ve inceleme yazıları ve eserler mevcuttur.

Elif Şafak’la ilgili olarak Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi’nde biyografisi hakkında bilgiler verilmektedir.

Nesrin Tağızade Karaca’nın Edebiyatımızın Kadın Kalemleri adlı eserinde, kadın yazarların kısa biyografileri ve yazı serüvenleri yer alır. Elif Şafak’ın da içinde bulunduğu bir çok tanınmış kadın edebiyatçı tanıtılır. Ancak, Türk romanlarında kadın ve eğitim konusunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri 2004 yılında Selda Denizli tarafından yapılan ve “Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Kadın Eğitimi Üzerine Bir İnceleme” adını taşıyan yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu Tezin adından da anlaşılacağı gibi bu çalışma bir Tanzimat dönemi yazarına aittir. Bu çalışmada Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarındaki kadınlar ve onların eğitimleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, 2003 yılında İrem Kültür tarafından yapılan “Servet-i Fünun Devri Roman Ve Hikâyesinde Kadın Ve Kadın Eğitimi” konulu bir başka yüksek lisans tez çalışmasında da bir takım bilgilere ulaşılmıştır.

Bekir Topaloğlu’nun İslâmda Kadın adlı eserinde, yazar İslâm’ın kadın konusundaki fikirlerinin eksik ve yanlış anlaşılıp aktarıldığını düşünmektedir. Ona göre bu alanda yeterli ve doğru araştırmalar yapılmadığı için Türk ve dünya kamuoyu bu konuda kasıtlı ya da bilgisizlikten dolayı yanıltılmaktadır. Yazar,

eserinde İslâm'ın gerçekte kadınlara büyük değer verdiğini ayrıntılı bir biçimde anlatmaktadır.

Ahmet Gürkan, İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi adlı eserinde, İslâm'ın kadınlara verdiği değeri batılı aydınların sözlerinden de örnekler vererek anlatır.

Bahriye Çeri'nin 1923-1938 tarihleri arasındaki romanları inceleyen "Türk Romanında Kadın" adlı kitabı bu dönem romanlarının kadın karakterlerini tahlil etmesi açısından önemlidir. Türk kadınının nasıl değişip geliştiğini bu romanlar aracılığıyla görebilmekteyiz.

10. 03. 2006 tarihli Radikal Gazetesi'nin Kitap ekinde, Elif Şafak'ın romanlarında kadın karakterlerin toplumun ortak hafızası olan mutfak kültürü aracılığıyla kurduğu toplumlar arası iletişim ele alınır.

12 . 12. 2005 tarihli Milliyet Gazetesi'nde, Derya Sazak'la yaptığı bir söyleşisinde, romanın hayatındaki yerini anlatır. Bu söyleşide daha henüz o sırada yayınlanmamış olan dört kuşak kadının öyküsünü anlatan Baba ve Piç romanının da bir kadın romanı olduğu üzerinde durulur.

Ayrıca Prof. Dr. Cahit Kavcar'ın Edebiyat ve Eğitim adlı eserinde, eğitim ve edebiyat ilişkisi bir biriyle bağlantısı ele alınmış; tanınmış roman karakterlerinden örnekler verilmiştir:

Çalışma sırasında, Atatürk'ün eğitime verdiği önemi anlatan Prof Dr. Mahmut Tezcan'ın kitabı "Atatürk ve Eğitim Bilimleri"adlı eser eğitim kavramını daha iyi değerlendirebilmek için ele alınmıştır. Eserde Atatürk'ün eğitim anlayışına felsefî ve sosyolojik açıdan yaklaşmıştır.

Seçil B ker-AyŒe (Eziler)Kıran'ın alıŒması "Reklamlarda Kadına Yönelik Œiddet" adlı eser, reklam dünyasının kadına bakıŒının masum olmayan yanlarını bize göstermektedir.

Yine Yahya Akyüz' n "Türk Eğitim Tarihi" adlı eseri eğitimle ilgili verileri değerlendirmek açısından yararlanılan eserler arasındadır.

Feridun Andaç'ın "Edebiyatımızın Kadın Kalemleri 1" adlı eseri, gerek Elif Œafak'la gerekse Türk Edebiyatının seçkin kadın yazarlarıyla yapmıŒ olduğu syleŒileriyle bu alıŒmaya katkıda bulunan eserlerdendir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3. 1. Araştırma Modeli

Elif Şafak'ın 1997-2006 tarihleri arasında yazdığı romanlar kadın ve eğitim öğeleri açısından, içinde bulunduğu durumu olduğu gibi ortaya koymak amacıyla *tarama* yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca romanlar, doküman inceleme yöntemi ile tek tek değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlar sentez yoluyla belirli bir bütünlüğe ulaştırılacaktır.

3. 2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada, evren ve örneklem gruplarının birbirleriyle örtüşükleri görülmektedir. Çalışmanın evrenini Elif Şafak'ın 1997-2006 yılları arasında yayınlanan romanlarının kadın ve eğitim açısından ele alınması oluşturmaktadır. Yapılan tarama çalışmaları sonucunda, teze konu olacak romanlar belirlenmiştir. Örneklem grubunda ise belirlenen bu romanların tamamına ulaşılarak hepsi incelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada evren ve örneklem grupları aynıdır.

3. 3. Verilerin Toplanması

Veri toplama sırasında doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

3. 4. Veri Çözümlemesi

Elde edilen veriler, betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile çözümlenmiştir. Analiz birimi olarak kadın ve kadın sorunları alt başlığını içeren bölümde karakter birimleri ve tema, eğitim alt başlığını içeren bölümde ise tema kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4. 1. Roman Özetleri

4. 1. 1. Pinhan

Pinhan, her çocuk gibi hoplayan zıplayan; gündüzleri, çevresinelere parmak ısırtacak kadar korkusuz ve vurdumduymaz; geceleriye, yaralı ve üzgündür. Beş kardeş, birbirlerine sokularak yattıkları yer yatağında, kardeşleri mışıl mışıl uyurken karabasanlarla uyanmakta; kendi farklılığını, yalnızlığını, çift cinsiyetliliğini derinden hissetmekte, mutsuz olmaktadır.

Bir gün yedi çocuk, karınlarını doyurur doyurmaz evlerinden çıkarak, her zamanki çocuksu yaramazlıklarına devam ederler. Rastgele kuş avlarken kendilerini, yakınlardaki bir tekkenin bahçesinde ağaçların üzerinde eşine rastlanmamış güzellikte bir kuş görürler. Bu kuşun boynunda fındık iriliğinde, parlak, beyaz bir boncuk asılıdır. Çocuklar, bu boncuğun çok değerli bir inci tanesi olduğuna karar vererek tekkenin bahçesine girerler. Kuş kaçıp gitmiştir. Daha henüz Pinhan adını almamış olan çocuk, büyük bir hayal kırıklığı içinde; madem bu kadar yolu geldik bari meyve toplayalım diyerek ağaçlara tırmanırlar. Tekkenin sakinlerinin durumu fark ettiklerini gören altı çocuk kaçır ama, Pinhan kaçamaz. Pinhan tam da kuşu gördükleri ağacın tepesinde yakalanmıştır. Cezalandırılacağını düşünürken ağacın dibindeki yaşlı derviş, sapanı göstererek “ Dilersen bizdeki emanetini al, ” der. Yaşlı adam ve çocuk göz göze geldiklerinde birbirlerinin sırlarını görürler. Yaşlı adam elini uzatıp çocuğun inmesine yardım eder. Dürri Baba tekkesine böylelikle adım atmış olur. Yıllar evvel dul kalmış, dört çocuğu daha bulunan annesi sofradan bir boğaz eksileceği, yaramazlıklarına son verip düzeleceğini, kimselerin bilmediği derdine çare olabileceğini düşünerek oğlunun tekkede kalmasını olumlu karşılar. Görünüşleri ve kişilikleri farklı farklı olan dervişlerin yanında yaşamaya başlar.

Bu dervişlerin her birinin yürek acıtan öyküleri vardır. Orada sevgi saygı ve kabul görür. Mutfak işlerine yardım eder.

Bir gün Dürri Baba ile karşılaşır. Dürri Baba sırrından utanmamasını, kabullenmesini, her şeyin Allah'tan gelip, Ona geri döneceğini, kâinatın özünün sevgi olduğunu söyler. Kendisine gizli, saklı anlamına gelen Pinhan ismini verir. Sevdiği, sevildiği bu yerde yaşlanmayı düşünürken, artık delikanlı olan Pinhan gitmek istemektedir. Bu dönemde çift cinsiyetliliğinin bunalımlarını daha yoğun yaşar. Nereye gideceğini, ne yapacağını bilmeden gitmek ister. “Varmak değil sadece gitmek; gitmek. . .”

Dürri Baba, Pinhan'ın eline fındık büyüklüğünde bembeyaz bir inci tanesi bırakır. Bu esnada havada bir kandil belirir. ”Bu kandil sana yol gösterecek . Adını fasl-ı hazan koyalım. Söndüğü yerde aradığını bulasın. ” der.

Pinhan, İstanbul'da Nakş-ı Nigâr mahallesine gelir. Bu mahallenin eski adı Akrep Arif'tir. Bir süredir mahallede birtakım olumsuzluklar ve hayra alâmet görülmeyen işaretler belirir. Mahallenin annesiz, mutsuz çocuğu Nevres beyaz bir karınca görmüştür. Bu durum mahalleyi yönlendiren, hem din hem büyü anlamında olağanüstü yetileri olan bilge kadınlarınca bir felâket işareti olarak görülür. Bazıları bu felâketleri mahallenin adının değişmesine bağlar. Nakş-ı Nigâr bir paşa kızıdır. Bu mahalleden bir delikanlıya âşık olmuş ancak mahallenin dışarıdan kız alıp vermemek gibi bir adeti vardır. Nakş-ı Nigâr, Nida hamamını yaptırır. Adı bundan dolayı mahalleye verilir. Mahallenin sözü geçen cinleri ve büyü yapma gibi yetenekleri olan yedi kocakarısı ellerinden geleni yaparlar ama nafi değildir. En önemlilerinden olan Kevser Nine “Kefaret ister Akrep Arif . Ucuz bahaya gitmem diye ayak diredir. Elimizden geleni yaparız elbet; lâkin korkarım bu iş başka. ”

Şeyh Mehmet Mühür Efendi, Hezarpare Horoz Baba tekkesinin yedi senedir postnişinidir, kitaplara, ilme, irfana önem veren, güler yüzlü sanattan müzikten anlayan bir gönül ehlidir. Karısı üçüncü kızları Zühre'yi doğurduktan

kısa süre sonra ölmüş, bu nedenle üç sene insan içine çıkmamış, kimselerle konuşmamış kendini kitaplarına vermişti. Hatırı sayılır şeyhlerin önerisiyle bu tekkeye gelir. Bir gün Mısırlı İbrahim Efendi adında kişiliği düzgün olmayan bir kişi MİN-EL EVVEL-İL-EL-EZEL adlı kitabı ister. Şeyh Mehmet Mühür Efendi ise karısının ölümünden sonra hayata bu kitap sayesinde bağlanır. Bu kitabın varlığından çok az kişinin haberi vardır. Kitabın adının böyle bir kişinin ağzından duyulması bile bir felâkettir. Şeyh Mehmet Mühür Efendi, kitabı güvenli bir yere Cenaze Mustafa'yla gönderir. Minekâri kutuya başka bir kitap yerleştirerek Mısırlı İbrahim Efendiye gönderir. Meşhur İstanbul yangınları başlamış tekke tamamen yanmıştır.

Pinhan, İstanbul'a geldikten sonra bir süre Hırpani Baba tekkesinde kalır. İnciyi görmeye ve ona dokunmaya ihtiyaç duyar. Boynunda taşıdığı keseyi yırtarak inciyi çıkarır. O esnada oradan geçmekte olan Kayserili Kavanoz Bekir, bir hamlede inciyi alıp uzaklaşır. Hırsız bulmak için Hüner Kahvehanesine gelir. Burada her gün yılanbazlar, şişebazlar, ateşbazlar. . . hünerlerini sergilerler. Ertesi günü inciyi çalan adamı bulmak için Hüner Kahvesine tekrar gelir. Çıkarken Kayserili Kavanoz Bekir'i görür. Pinhan, incisini ister ama, hırsız onu Cüce Cafer'e satmıştır. Cüce Cafer, Pinhan'ı Meyhaneci Manol'a götürür. Pinhan, Karanfil Yorgaki'yi görür ve anında âşık olur. Aralarında bir ilişki başlar.

Pinhan, Nakş-ı Nigâr mahallelilere yardım etmek için, Nida hamamının göbek taşında oturmaktadır. Kevser Nine "Eğer ki senin iki başlılığın bu hamamda tamamına ererse, mahallenin dört hıltı yatışır; kavga durulur. Eski huzurumuza kavuşuruz." der. Pinhan, Nida hamamından uzun dalgalı saçlı bir kadın olarak harabe hâlindeki Dürri Baba tekkesine geri döner. Hayatını kaybeder. Karanfil Yorgaki onu tekkenin arka bahçesindeki mezarlığa gömer, daha önce Pinhan'a veremediği inci tanesini mezar taşındaki oyuğa yerleştirir.

4. 1. 2. Şehrin Aynaları

Şehrin Aynaları'nda, Engizisyon Mahkemelerinden kaçan Miguel, Isabel ve Andres'in İspanya'da başlayan ve aynalar şehri İstanbul'da devam eden öyküsü anlatılır. Kitaptaki başlıca karakterlerden biri olan Musevî Miguel, yıllar boyu saklamak zorunda olduğu dinsel kimliğini, on yedinci yüzyıl İstanbul'una gelerek rahatlıkla yaşayabilmesine, Haham Yakup'un da desteğiyle dinî alanda kendini geliştirip, önemli mesafeler kaydetmesine rağmen, kendini "öteki" olarak görmekten kurtulamayan birisidir. Huzursuz, hırçın bir ruhsal yapıya sahiptir.

Alonso Perez de Herrera, yoksul bir yahudi ailesinin en az sevilen oğludur. Din değiştirerek Hıristiyanlığı seçmişlerdir. Sürekli Yahudi'liğini gizlemiş, çünkü, kabul görmek için Hıristiyan olmak ve ona hizmet yeterli değildir. Din değiştirerek Hıristiyan olan Yahudilere "Converso" derler ve onları hiçbir zaman iyi, güvenilir bir Hıristiyan olarak görüp benimsemezler. "Converso. . . Onlar ikiyüzlüdür, sahtekârdır onlar. Dışarıdan, inançlı Hıristiyanlar gibi görünmelerine rağmen, aslında içten içe Yahudiliklerini muhafaza ederler. Temizlenmesi gereken bir cerahattir onlar." (23). Alonso Perez de Herrera hırslıdır. Bu korkunç sırrı kimseyle paylaşmaz. Yükseldikçe yükselmiş, giderek Yahudiler'den nefret eder olmuş ve daha katılmış, Hıristiyanlığın, önemli bir vaizi ve din adamı olmuştur.

Isabel Nunez Alvarez'in mesleğinde çok başarılı olan Antonio Pereira ile mutsuz ve uyumsuz bir evliliği vardır. Kocasının kardeşi Miguel ile aralarında umutsuz bir aşk söz konusudur. Sadece bir kez birlikte olmuşlar ve bu beraberlikten Andres doğmuştur. Komşusu Elena Rodrigez ailesinden yeterince ilgi görmeyen Andres'e ilgi gösterir ve onunla gezmeye giderler. Andres'i ölen oğlunun yerine koymuştur. Elena Rodrigez, dindar bir kadındır, sık sık Alonso Perez de Herrera'nın vaazlarını dinlemeye gider. Tanrı, ölen oğlunun yerine, Andres'i yollamıştır ve onu bu ilgisiz, iyi bir Hristiyan olmayan aileden tamamen almak hakkını kendinde görür. Ona göre, iyi birer anne baba olmayan komşuları bu çocuğu haketmemektedirler. Andres'in kendisine anlattığı aile

sırlarını bire bin katarak Herrera'ya anlatır. Onların her hafta evlerinde pek çok insanı toplayarak perdeleri örtüp kapıları kapatarak gizlice konuştuklarını, İsa Peygambere işkence ettiklerini . . . Andres'in böyle bir ailede büyümemesi gerektiğini anlatır .

Miguel, bir çok kadınla ilişkisi olan yakışıklı bir erkektir. Beatriz Blasquez, ona âşıktır ve onun da kendisine âşık olmasını istemekte, bunun için büyüler yaptırmaktadır. Ayrıca azınlıklar arasında kışkırtıcı ve ayrımcı söylentiler yayılmaktadır.

Amet Zambarel, küçük bir İspanyol köyünde, Müslüman azınlığın lideridir. Köyün kadınları Amet'in ikinci eşinden olan küçük kızını engizisyondan kurtarmak için kilere kapattılar. Tehlike sona erip oradan çıkardıklarında saçları bembeyazdır. Adı bu nedenle Yaşlı kalır. İsa ve Yaşlı arasında bir anne-kız ilişkisi vardır.

Elena Rodriguez'in jurnalleri meyvesini vermiş, engizisyon İsa'nın evinin kapısına dayanmıştır. Alonso Perez de Herrera tarafından İsa, Miguel Rodrigo, Beatriz Blasques ve daha başkaları sorgulanır. İsa manastıra gönderilir, Miguel kaçar, diğerleri diri diri yakılırlar. İsa'nın tanınmış bir doktor olan kocası Antonio Pereira, işini ve prestijini kaybeder. İsa'nın Engizisyon Mahkemesi'ndeki günahlarını itiraflarından sonra evliliği de biter, gerçekte, kardeşi Miguel'in olan, oğlu Andres'i zaten çoktan Elena Rodriguez almıştır. Sünnet olup Abraham Pereira ismini alır, gecesini gündüzüne katarak, büyük bir hırsla ve azimle üstüne titrediği kitaplarını yazmaya koyulur. "Yaşadığı müddetçe çalışmak; çalışmadığı takdirde ölmek istiyordu." Çaresiz bir hastalığa yakalanır ve hayatını kaybeder. Ömründe yazmadan ve çalışmadan geçirdiği tek süre Venedik'teki Yahudi gettosundaki son derece mütevazı odada hareketsiz yatarak ölümü beklediği üç günlük zamandır. O zaman da öldüğünde başarılı bir doktor ve filozof olarak anılacağını, öğrencilerinin ve gelecekteki okuyucularının adını ayakta tutacaklarına olan inancıydı. İsa ve kardeşi

Miguel'i düşünerek vasiyetini yazar. Isabel'in gümüş tokasını hâlâ sakladığı görülür.

İstanbul'a gelen Miguel, haham Yakup'un evinde kitaplarla tanışır ve İsak Pereira adını alır. Daha önceleri vaktinin çoğunu gezip tozmakla geçirdiğinden ve ağabeyi Antonio'ya duyduğu tepkiden dolayı pek ilgi göstermediği kitaplar, artık gözüne çok farklı görünmektedir. Eve kapanıp kendini kitaplara verir. Kafasını kurcalayan soruları Haham Yakup'a sorar. İsak Pereira'nın bu durumunu memnuniyetle takip eden Haham Yakup, yakında onu eski ve yakın dostu Şeyh Süleyman Sedef Efendi'nin evdekinden çok daha büyük olan kütüphanesi ile tanıştıracığına söz verir. Tanışlıklar, ikisi de biraz gergindir. Az sonra Zişan Kadın börek ikram eder. İsak, böreği yerken yutkunmaya, morarmaya başlar. Şeyh Süleyman Sedef Efendi, İsak'ın midesine üç kez üst üste sertçe bastırır. Darbelerin etkisiyle hem boğazına takılan lokma, hem de boynunda asılı duran taş yerinden fırlar. Bu sütbeyaz bir taştır. Şeyh Süleyman Sedef Efendi büyük bir şaşkınlıkla taşa bakar ve "Bu taşı görmüştüm, bunu nereden buldun?" diye sorar. Büyük bir hışımla taşı geri alır. İsak gururla "Benim ay taşım" der. Şeyhin, görülecek ne varsa görmüş, bilinecek ne varsa sırrına ermiş, ağır, anlayışlı, sanki daha önceden bu tür şeylerle karşılaşmış, İsak'la daha önceden tanışmış, bakışlarından ve davranışlarından rahatsız olmuş hiddetlenerek kızgınlıkla söylenmeye başlamıştır. Konuşmasında "Çocuklar" kelimesi geçtiğinde Andres'i hatırlar. İçi sızlar. Şeyh Süleyman Sedef Efendi, Andres'i fark etmiştir. Ona göre bunların hiç biri yeni değildir. Hayat tekerrürden ibarettir. İsak, öfkeyle oradan kaçarcasına uzaklaşır.

İsabel Kösem Sultan'ın oğlu için getirttiği etkileyici bir cariyedir ve Kösem Sultan'a kişilik olarak da çok benzemektedir. Eline İsak Pereira ile evlenebilme şansı geçmesine rağmen, bunu istememiştir. Saray ona daha cazip gelir. Kösem Sultan'la dost olurlar.

İsak, Isabel'i kesin olarak kaybettikten üç gün sonra aylardan beri ilk defa sokaklara dolaşmaya çıkar. Kafası karışık, ruhu yaralıdır. Haham Yakup'un

tesellileri işe yaramaz. Kaldırımlarda dolaşırken zihninden binbir çeşit cevabını bulamadığı sorular geçmektedir. İntihar ettiği sezdirilmektedir. Çünkü o kadar çok kendinden geçmiştir ki ne yaptığının farkında değildir. Onu esas yaralayan neşter değil, kafasındaki sorulardır.

Bu arada Şeyh Süleyman Sedef Efendi'nin kızı Zühre, evlerinden kızgınlıkla çıkıp giden İsak'ın acılı ve mutsuz olduğunu anlar. Ondan etkilenir. Bir gece tavan arasındaki küçük odasında kendi çılgılığıyla uyanır, rüyasında İsak'ın başının dertte olduğunu görür ve hemen kalkıp dışarı çıkar. Sokaklarda dolaşırken bir çukurda, neşterle yaralanmış İsak'ı görür ve onu kurtarır. İsak, onun yüzünde cenneti ve cehennemi bir arada görür. Çünkü, çocukluğunda, annesi çamaşır yıkarken kazan devrilmiş ve yüzünün bir tarafı yanmıştır. Sanki bu yaralı, yanık yüz onun acı dolu ruhunun bir yansıması gibidir. Ayrıca İsak'ın da yüzü yaralardan dolayı artık çirkindir. “Öfkeli ruhlar nedense hep aynı tohumla rahme düşüp, hep aynı rüzgârla dehre gelir. Bir bed çehre, başka bir bedçehrenin daha ilk bakışta okur seceresini.” Her biri diğerinde kendini bulur ve birbirlerinin acılarını sarmaya çalışırlar.

8 Ağustos 1648'de Yeniçeriler ayaklanır. İbrahim'in yerine altı yaşındaki Mehmet'i tahtta görmek istemektedirler. İbrahim'i öldürürler. 3 Eylül 1651'de Kösem Sultan ölür. 4 Mart 1656'da Çınar Vak'ası olur. Saraya yakın kadınlar dahil olmak üzere, bir çok insan Çınar ağacına asılarak, derileri yüzülüp, karınları deşilir. 9 Mayıs 1656'da asilerin elebaşları birer bahaneyle saraya çağrılıp öldürülür. Bu tarihlerde Doğu'da da, Batı'da da kan akmaktadır.

Andres de İstanbul'dadır. Zişan Kadın, ona da yemek pişirir, annelik eder. Zişan Kadın falına bakmak istediğinde bunu geçirir çünkü, sırlarını bilmeyi kendi de istememektedir. Zişan Kadın ölür. O gece bembeyaz bir yaratık Andres'e kendisiyle ilgili bilgiler vermek istese de Andres geri çevirir.

4. 1. 3. Mahrem

Elif Şafak, Mahrem’de İstanbul’da yaşayan şişman bir kadının öyküsünü anlatır. Şişman kadının en büyük sorunu çevresindeki bütün insanların bakışlarını devamlı üstünde hissetmesi ve bu durumdan rahatsız olduğu için evinden dışarı çıkmak istememesidir. Özellikle cüce sevgilisi Be-Ce ile birlikte dışarı çıkmaktan hoşlanmamaktadır. Çünkü, ikisini yan yana görenler, aralarındaki bu görüntü farkının gülünçlüğü bir an bile gözlerini ayırmadan seyrederek günlerce dedikodu malzemesi üreteceklerdir bu resimden.

Roman, kocasını kendinden daha genç bir kadına kaptıran elli yaşlarında bir kadının bas bas bağırarak hastaneye kaldırılışı ile başlar. Toplum ona acıyarak, ayıplayarak bakar.

Romanda, şişman bir kadının toplumda yaşadıkları, çevrenin ona bakışı ele alınır. Şişman bir kadına toplumun bakışından hareketle şişmanlığın namahrem yönlerinin gerçekte mahrem olduğunu düşünmektedir. Romana kahraman, bir minibüs yolculuğuyla ve orada yaşadığı zorluklarla girer .

1885’in Pera’sıyla devam edilir. Osmanlı son dönemlerini yaşamaktadır. Artık, Osmanlı’da görsellik anlayışı değişmiş, modernlik anlayışına paralel olarak, görsellik yeni bir anlam kazanmıştır. Bunun odak noktasında kadın bedeni yer alır. Kadın, kılık kıyafetinden vücut hatlarına kadar her şeyiyle seyirlik malzemeye dönüşür. O dönemde seyirlik dünyanın merkezi, gösteri yeri Pera’dır.

Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, ailenin altı kızdan sonra doğmuş ilk erkek çocuğudur. Babası seneler sonra bir oğlu olduğunu öğrenince okadar çok sevinir ki, yedi mahallenin fakirlerini doyuracağını, vb. söylerken bir uğursuzluk sezmiş, hevesi kursağında kalmıştır. Hemen karısının yattığı odaya gider. Karısı ölmüştür. “Keşke yaşasaydı da gene kız doğursaydı.” Doğduğunda,

yüzü çok saydamdır. Sanki etrafta da bir mum kokusu vardır. Baba bunda da bir keramet vardır, diyerek kendini teselli eder. İleride buna bir de Efendi eklenir.

Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, cin gibi bir adamdır. Kafasında kırk tilki dolaşır. Evlendiğinin ertesi günü anlamsız bakan gözleri yüzünden terk edilir. Gözleri yüzünden zehir olan hayatını yine gözleri sayesinde, zenginleştirmeye karar verir. Mademki mesele artık neyin nasıl görüldüğündedir “. . . memalik-i Osmaniye kadınlarının aklı fikri, o da bundan böyle, bin kadına bir seyirlik dünya sunacaktı. Ve madem ki sorduğu soruların cevabıydı Pera, o da her ne yapacaksa orada yapacaktı.”

1648’lerin Sibiryası bizi kürkleri için avlanan Samur-Kız’ın öyküsüne götürür. Bir samur avcısıyla bir samurun soyundan gelmektedir. İyi bir gösteri malzemesi olduğu keşfedildikten sonra da insanlarla çiftleştirilerek; soyunun devam etmesi sağlanmıştır. Ve Samur, daha sonra pahalı bir fiyata Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi’ye satılacaktır.

1885’in Pera’sı . Akşam ezanından sonra “. . . vişne rengi çadırın batıya bakan kapısı kadınlar için açılır. ” Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, birbirinden çirkin, olumsuz ve korku verici kadınları çıkarır. Tabii Samur-Kız da burada sahneye çıkar. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, kadınların kendilerinden daha güzel, daha iyi, mutluluk verici kadınlar görmeye tahammül edemediklerini çoktan keşfetmiştir.

Romanda adı verilmeyen şişman kadınla Be-Ce isimli cüce toplumun gözünde seyirlik bir malzeme olduklarını bilmekte ve bununla yaşamının yollarını bulmada beraber mücadele ederler. Aralarında bir yakınlaşma doğar, beraber yaşamaya başlarlar. Sokaklarda beraber rahat rahat dolaşamazlar. Kılık değiştirerek birbirlerinin yerine bile geçerler. Be- Ce bir sözlük oluşturmaktadır. Bu sözlükte, olaylara nesnelere, kişilere farklı bir bakış açısıyla, farklı tanımlamalar getirilmiştir.

1868'in Fransa'sında La Belle Anabelle'in öyküsü anlatılır. La Belle Anabelle, soylu bir ailenin yasak ilişkiden doğan çok güzel ama, herhangi bir yeteneği olmayan genç bir kızıdır. Mutsuz bir ailede sevgisiz büyümüştür. Gayri meşru bir çocuk oluşu sürekli dışlanmasına sebep olmuş, bakıcıların elinde kendi kendine büyüüp gitmiştir. Vaktinin çoğunu nehir kenarında bacıklarını suya sarkıtıp oturmakla geçirmektedir. İşte, o günlerde, Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi'nin gezici tiyatro kumpanyası nehrin yakınlarında mola verir. Kumpanyanın sahibi Anabelle'i epeyce seyrettikten sonra "Böyle bir güzelliği herkes görmeli!" der. Beraber yaşadığı aile zaten ondan kurtulmak istediği için hiçbir zorlukla karşılaşmaz.

Pera-1885. ". . . akşam ezanından sonra, vişne rengi çadırın doğuya bakan kapısı erkekler için açılır." Erkek gözüne hitap edecek birbirinden güzel ve alımlı kadınlar burada sahneye çıkar, güzelliklerini, güzellikleri, olumlu, eğlendirici, göze, kulağa ve gönle hitap eden gösterilerini sergilerler. La Belle Anabelle ise sadece güzelliği nedeniyle sahnede idi. Onu izleyen bütün erkeklerin tek arzusu onun biricik aşkı olabilmektir. Evlerine döndükten sonra bile onu hayâl ederler, uzun süre onun güzelliğinin etkisinden kurtulamazlar.

Şişman kahramanımız ve Be Ce'nin ilişkileri problemlidir. Hazırladığı kendine özgü Nazar Sözlüğü'nde de epeyce mesafe kaydetmiştir. Kahramanımız fırsat bulduğunda, bu Nazar Sözlüğünü, okumaktadır. "Şişko" sözcüğünün tanımını okur ve bunun kendisi olduğunu görür. Terk edileceğini anlar, "Demek ki keşfini tamamlayana kadar benimle birlikte olmaya devam edecekti. Sonra. . . her zaman yaptığı gibi, bir kez alıp kullandığı malzemeye bir daha dönüp bakmayacak, benden de çarçabuk bıkacaktı. Yeni bir madde, yeni bir meşgale ya da kimbilir, yeni bir hayat aramak için tekrar yola koyulacaktı." diye düşünür, bu düşüncesinde de yanılmayacaktır. Ve hayattaki tek yakını, aşkı Be-Ce onu terk eder. Buna dayanamaz ve intihara teşebbüs eder. Bu arada kahramanımızın çocukluğuna gidilir. Ailesinden yeterince ilgi görmemiş bir çocuktur. Yalnızdır ve çocukluğunda tacize uğramış, hemen akabinde de ne bulursa midesine indiren biri olmuştur.

4. 1. 4. Bit Palas

Romanda, 1966 yılında, eski mezarlıkların üzerinde kurulan bir semtte Art Nouveau mimarî tarzında yapılan bir apartman olan Bonbon Palas'ın hikâyesi anlatılır. Art Nouveau tarzı bilerek seçilmiştir. Çünkü bu tarz mimarî yapılarda apartmanın her katı başka bir plânla yapılır. Böylece her katta yaşayan, insanların aynı mekânda yaşarlarken hiç bir mekâna ait de olamadıklarını görürüz.

Roman, Gökkuşağı Böcek İlâçlama Servisi'nin sahibi Haksızlık Öztürk'ün ikinci kez Bonbon Palas'ı ilâçlamaya gelmesiyle başlar. Daha sonra, eski mezarlar, azınlıklarla yan yana Müslüman mezarlıkları anlatılır. Ve Bonbon Palas, bu mezarlıkların üstündeki semtte eski bir Rus generali olan Pavel Pavloviç Antipov tarafından karısı Agripina Fyodorovna Antipova için yaptırılır.

General Pavel Pavloviç Antipov ve karısı Agripina Fyodorovna Antipova, 1920' de, Rusya'dan, , İstanbul'a gelirler. Ekim Devrimi nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Karısı bazı işlerde çalışır, ama generalin askerlikten başka bildiği bir şey yoktur. O, evde yeni doğan kızına bakarken karısı Beyoğlu'nun tanınmış pastahânelerinden birinde garsonluk yapar. Anneliği de benimseyip, sevememiştir. General, bebekleri de ölünce ; Fransa'daki en küçük kardeşine mektup yazarak kendisini yanına aldırmasını ister. Zengin bir tüccar olan kardeşinin yardımıyla 1922'de Paris'e varırlar.

Agripina Fyodorovna Antipova, burada küskün bir şekilde içine kapanır. Kocası ise eski zenginliğine ve gücüne kavuşur. “Artık kendisine karılık etmeyen eşinin yerine yeni bir kadın, kaybettiğinin yerine yeni bir bebek, elinden alınanın yerine yeni bir kudret edinir.” Karısından boşanmayı hiç düşünmez. Karısı, bir klinikte zamanını resim yaparak geçirmektedir. Karısını ziyarete giden Pavel Pavloviç Antipov'un hediyeleri içinden en çok bonbonlarla ilgilenir karısı ve hırıltılı bir çığlıkla “İs-tan-bul!” der. Ve İstanbul'da Bonbon Palas inşa edilir.

“1 NUMARA” da, kapıcı Musa-Meryem ve Muhammet oturur. Meryem, güçlü kuvvetli ve beceriklidir. O, irileştikçe, kocası da küçülmektedir. Oğulları Muhammet, kötü bir öğrenci ve cesaretsiz bir çocuktur.

“2 NUMARA” da, Sidar ile Gaba oturur. Doğu’dan yurt dışına, daha sonra Türkiye’ye dönen bir üniversite öğrencisidir. “Türkçe öğretmenliği yapan ve İsviçre’de oğlunun sadece Fransızca’ya değil, babasının beceriksizce öğretmeye çalıştığı Kürtçe’ye de kapılarak, ana diline yabancılaşmasından endişe duyan annesinin yoğun çabaları işe yaramış”tır. En sevdiği dostu köpeği Gaba’dır. Zaman zaman kısa süreli aşk ilişkileri yaşasa da, hayata bağlanamaz. Ölüm fikrini beyninden uzaklaştıramaz. En çok dolaşmayı sevdiği yerler, mezarlıklardır.

“3 NUMARA” da, kuaför Cemâl ve Celâl kardeşler vardır. Kişilik olarak birbirinden farklı olan bu ikizlerden Cemâl, Avustralya’da babasıyla birlikte; Celâl ise, köyde annesiyle büyümüştür. İkisi de farklı nedenlerle yaralıdır. Ve her apartman sakini gibi, pencerelerini açmalarına bile imkân vermeyen ve bir türlü baş edemedikleri hamam böcekleri ve çöp kokusu en büyük dertlerindedir.

“4 NUMARA” da, dışa kapalı ve psikolojik sorunları olan Ateşmizacoğulları oturur.

“5 NUMARA” da, Hacı Hacı, oğlu gelini ve torunlarıyla oturur. Gelini işe gittiğinde torunlarıyla ilgilenir. Onlara, dinî içerikli masallar, hikâyeler anlatır. Gelini bu durumdan rahatsızdır, ama yapacak başka çaresi de yoktur.

“6 NUMARA”da, Metin Çetin ve karısı Nadya vardır. Nadya, iyi bir biyologtur. Metin Çetin’le evlenince hayatını kocasını mutlu etmeye adanır, her sıradan kadın gibi pembe dizi izler; yemek pişirir. Aşure yapmakta çok zorlanmasına rağmen, sonunda başarıya ulaşır. Bu başarı onu o kadar heyecanlandırır ki, bunu kocasıyla paylaşmaya karar vererek iş yerine gider ve

kocasını çok sevdiği pembe dizi karakterini seslendiren kadınla yakalar. Kocasını onunla ilişkisinde çok kibar, çok naziktir. Oysa kendisi onun için çok fedakârlıklar yapmasına karşın, böylesine iyi ilgi takdir ve incelik görmemiştir. Tam tersine kendisine karşı kaba, kıskanç, dayaklar atan, kötü davranan bir kocadır.

“7 NUMARA” daki Ben, eşinden yeni ayrılmış ve terkedilmeyi hazmedememiş bir üniversite hocasıdır. Okul arkadaşı Ethel’le arkadaşlığa ve cinselliğe dayalı bir ilişkisi vardır. Hamamböcekleri ve çöp kokusu onun da sorunudur.

“8 NUMARA”da, Mavi Metres oturur. Annesi ve babası ayrılmış, dedesi tarafından büyütülmüştür. Kendisinden oldukça yaşlı ve evli olan bir zeytin yağı tüccarının metresidir. Dinî alanlarda çok bilgili oluşu çevresi tarafından yadırganır. Daha sonra zeytin yağı tüccarından ayrılıp, “Ben”le bir ilişkiye başlar.

“9 NUMARA”da, Hijyen Tijen ve kızı Su anlatılır. Hijyen Tijen temizlik meraklısıdır. Kocasını başka kadınlardan bit kapmış, kızı Su’nun da bitlenmesine neden olmuştur. En çok çöp ve hamamböceklerinden o rahatsızdır.

Bu arada Ben’in aklına ilginç bir fikir gelir. Bir gece Bonbon Palas’ın duvarına”BU DUVARIN ALTINDA YATIR VAR. ÇÖP DÖKMEYİN!” yazar ve gerçekten de işe yarar. Aynı zamanda, apartman sakinleri, bu yazının yakınlarına muskalar gömerek sorunlarına çözüm bulduklarını düşünürler. Muhammet, bu yatır sayesinde cesaretlenir!, Mavi Metres, kendisini üzen zeytinyağı tüccarını öldürür!

Ben, Hijyen Tijen’in kızı Su’ya özel ders vermeye başlar. Su, ona bir yakınlık duyar ve çöplerin kaynağının “10 NUMARA”daki Madam Teyze olduğunu söyler. Evin kapısı kırılarak içeri girildiğinde yaşlı dulun çöplerden beter kokan cesediyle karşılaşılır.

4. 1. 5. Araf

Araf'ta, ayrı dil, din, çevre ve kültürlerden gelerek, Boston'da birleşen bir grup gencin dokunaklı hikâyesi anlatılır.

Roman, Boston'da bir barda, saat sabaha karşı 02:36'da birisi sarhoş, diğeri içkinin damlasını bile ağzına koymayan, ikisi de Müslüman ülkelerden, iki doktora öğrencisinin dertleşmeleri ile başlar. Yazar eserin başlarında, “İnsan memleketini geride bıraktı mı kendinden en az bir parçayı feda etmeye hazır olmalıdır” der. Bu söz, romanı özetler gibidir.

Muz ve çikolata düşkünü Zarpandit, kendini mutlu ve ait hissetmediği baba evinden yeni çıkmış, çevresiyle uyum problemi yaşayan, küçüklüğünden beri intihar eğilimleri olan Massachusetts doğumlu, baba tarafından Yahudi dinine mensup bir üniversite öğrencisidir. Kendisi gibi öğrenci olan Debra Ellen Thompson'la tanışır. Onun “Toplantılarımıza mutlaka gelmelisin” sözü üzerine, uzun yıllar devam edecek ilişkileri başlar. Debra Ellen Thompson, feminist bir grubun lideridir. Bu konuda, toplantılar yapıp çeşitli söylemler geliştirirler. Grubun önde gelenleri, utangaçlığını ve asosyallliğini bertaraf ederek kendini daha iyi ifade edebilmesi için, kitap okuması gerektiğine karar verirler. Bu durum, Zarpandit için sorun değildir. Onu kitaplarla beslemek, mutsuz bir kadın ve kötü bir ahçı olan annesinin en gözde projelerinden biri olmuştur. Bu okuma fikrinden istediği sonucu alamayan grup onu feminist bir psiko-terapist olan Ava O'Connel'a yönlendirirler. Zarpandit, psikoterapite adını Debra Ellen Thompson olarak tanıtır. O'Connel, onu yerel bir gazete çıkaran, Helen Lehman'a yönlendirir. Okur mektuplarına cevap veren kadın, aniden işten ayrılınca, acilen onun yerine geçecek birine ihtiyacı vardır. Zarpandit, Helen Lehman'a kendini Gartheride adıyla tanıtır. Daha okur mektuplarına cevap veren kadının adı İlena'dır. Gazetede, hem İlena, hem de Gartheride olarak ayrı ayrı cevaplar yazar. Daha sonra, bu iki adı harmanlayıp, GAİL adını daimi ad olarak alacaktır.

Ömer Özsipahioğlu, Amerika'ya 2002 Haziranının ortalarında gelir.

“Kendisinden önce yeni kıtaya ayak basmış sayısız yeni gelen gibi hem yabancı bir ülkede yabancı olduğunu hem de aslında geldiği yerin o kadar da yabancı olmadığını” hisseder. Müziğinden, filmlerinden, televizyon dizilerinden vb. Amerikan kültürüne son derece yakındır. Ömer, ilkin kendisine kalacak bir ev ararken, ev arkadaşı arayan bir ilân görür. Hemen arar, anlaşılır ve artık kalacak bir evi ve farklı milletlerden arkadaşları vardır. Bunlar, “fazlasıyla geveze bir Faslı, fazlasıyla fobili bir İspanyol, dahası fazlasıyla aç bir köpek”tir. İspanyol’un adı Joaguin’dir ama, kendisine Piyu denmesini tercih eder. Temizlik ve düzen meraklısıdır. Her şeyi kontrol altında tutmaya çabalayan, dini bütün bir Katoliktir. Kız arkadaşı Alegre ondan daha da Katolik, mükemmel bir ahçı, ”çöp gibi ince, derin, kurşuni gözleri olan genç bir Meksika kökenli-Amerika’lı”dır. Alegre, neşe anlamına gelmektedir. Diğer ev arkadaşı Abed, her konuda bir atasözü bulup çıkararak, yorumlar yapan, itirazlar eden, her gece uyuyabilmek için iki korku filmi seyreden tahammül edilmez bir gevezedir. Müslümandır ve dinî değerlere önem verir.

Alegre, anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiş, sayıları oldukça kalabalık olan halaları ve teyzeleri tarafından büyütülmüştür. Kate’in Çorba Ev’inde, muhtaçlar için yemek yapar, yeme bozuklukları olan kadınlara yardım etmek için kurulmuş terapik okuma kursuna katılır. Ailesine düşkün, geleneksel kültürüne bağlı bir blumiktir. Dr. Marc Fitzpatrick’in muayenehanesinde çalışır. Debra Ellen Thompson, yemek pişirmek için yardım istediğini belirten bir ilân verir ve karşısında Alegre’yi görür. Terapi grubundan tanışmaktadırlar. Alegre, her zaman olduğu gibi mucizeler yaratır. Herkes çok memnun kalır. Gail’in yapıp getirdiği muzlu ve çikolatalı pastayla herkes kendinden geçer, çünkü içine uyuşturucu koymuştur. Gail’le Debra Ellen Thompson’ın çikolata dükkânları vardır. Gail, hâlâ her bulduğu fırsatta kendini öldürmeye çalışmaktadır. İş arkadaşıyla aralarında duygusal bir yakınlık vardır. Mutsuzdur. Sürekli, alternatif tedavi yollarıyla, kendini rahatlatmaya çalışır. Ömer’se kısa süreli ilişkilerine doludizgin devam eder. İçkiye düşkündür. Öğrenciliği ikinci plâna atmıştır.

Alegre'nin doğum günü kutlanacaktır. Gail'le Debra Ellen Thompson'ı da çağırır ve hep beraber bir Çin lokantasında buluşurlar. Bu arada Abed'in annesi gelecektir. Alegre ve Piyu ise Cadılar Bayramı partisi verme hazırlıklarına başlar. Abed, buna itiraz etse de engelleyemez. Abed'in annesi Zehra gelir ve şaşırtıcı bir şekilde partiye, ev halkına uyum sağlar. Yalnız, bir kurban kesme adağı vardır ve ne yapıp edip bunu yerine getirecektir. Ömer'in küçük hilesini hesaba katmazsak, bunu da gerçekleştirir. Zehra, oğlu Abed'in geceleri uyuyamama sorununu hamileyken yaşadığı cinlerle ilgili bir olaya yorar.

Ömer, sokakta dolaşırken, neredeyse kuzeni Murat'a benzeyen bir adama çarpmak üzereyken ailesini ve kuzeni Murat'ı hatırlar. İkisi de üniversite sınavlarında çok yüksek puan alarak en çok istedikleri ODTÜ Endüstri Mühendisliği'ne girerler. Kuzeni Murat, iyi bir öğrenci olarak yoluna devam eder. Ömer, anarko-sosyalist bir kıza âşık olur. Öğrenci derneğine katılır, derneğin liderleriyle kavga eder, tutuklanır. İki gün gözaltında kalıp, çıktığında yıllarca hapis yatmış gibi ilgiyle karşılanır. Teyzesi, "Kötü arkadaşlar edinmişsin! Bu solculuk işlerinin bu ülkede hâlâ devam ettiğini bilmiyordum," der. Murat, "Bu solcular, sadece artakalanlar anne," der. Ömer, endüstri mühendisi olmak istemediğine karar verir. Tekrar sınava girerek Boğaziçi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü kazanarak, İstanbul'a geri döner; bir kez daha şehrin kaosuna âşık olur, çeşitli gruplarla ve kızlarla tanışır. Derslerinde başarılıdır ama, karşı cinsle ilişkilerinde başarısızdır. Bir çok fikir akımından geçerek nihilizme, mutsuzluğa doğru yol almıştır. Bu arada Murat, çalışmış, mezun olmuş, iyi bir işe girmiş ve evlenmiştir.

Bu arada Gail ve Ömer arasında bir yakınlaşma başlar. Debra Ellen Thompson bundan rahatsızlık duyar, ama Gail, artık onunla ilişkisini bitirmek istemektedir. Ömer ciddi bir hastalığa yakalanır ve hastahâneye kaldırılır. Gail'le elele vererek alternatif tedavi yöntemleri denerler. Aslında bunların çoğu para tuzağından başka bir şey değildir. Ömer, bu sefer gerçekten âşıktır ve sonunda Gail'le evlenirler. Gail de yanlarına taşınır. Alegre ile Debra Ellen Thompson

arasında bir yakınlaşma başlar. Yeni evliler, kendilerine ev tutup taşınırlar. İstanbul'a Ömer'in ailesiyle tanışmaya gelirler. Ömer'in ailesi seçkin bir evde ve muhitte oturmaktadır. Vejeteryan olan Gail, Osmanlı-Türk mutfağının en seçkin sebze yemekleriyle mest olmuştur. Tatil sona erip Amerika'ya geri dönerken Gail, kendini Boğaz Köprüsü'nden aşağı atar.

4. 1. 6. Baba ve Piç

Roman, bir Türk ve bir Ermeni masalının girişiyle başlar. Kürtaj için doktora giden ve bebeği aldırılmadan dönen Zeliha, Cici anne, anneleri Gülsüm; ablaları Banu, Cevriye ve Feride'nin de bulunduğu akşam yemeğinde durumunu anlatır. Herkesten farklı tepkiler alır. Özellikle, annesi çok kızar. "Şükret ki bu ailede erkek yok. Yoksa seni sağ komazlardı." der.

Barsam Çakmakçıyan'dan yeni boşanan Rose, Amerika'da bir süpermarkette alışveriş yapmaktadır. Küçük kızını park yerinde arabanın içinde bıraktığı için huzursuzdur. Bir taraftan rejim yapmaya çalışır, bir taraftan da gözünü yiyeceklerden alamaz. Bu arada zihninde, eski kocasına ve sülâlesine verip verdiğini düşünmektedir. Mustafa Kazancı ile de burada tanışır. "Eski kocasının can düşmanı Türklerle flört etmek ne kadar ilginç olurdu. . . . Mostaffa benim intikam aracım olacak!" der. Ve aralarında bir ilişki başlar.

Dikran Dayı, bunu duyar duymaz küplere biner. Büyükanne Şuşan "Rose. . . . bizi alâkadar etmez. Ancak Barsam'ın evlâdı Ermeni'dir ve Ermeni gibi yetiştirilmelidir." der.

Zeliha'nın, kurtulmak isteyip de kurtulamadığı bebek olan Asya Kazancı mutsuz ve piç diye arkadaşları tarafından dışlanmış bir çocuktur. Her doğum gününde hayatın gerçeklerine ilişkin olumsuz bilgiler edindiğinden- teyzeleri her doğum gününde hiç sevmediği, aynı lezzetsiz pastayı yemek zorunda bıraktıklarından belki de- doğum günlerinden nefret eder. Dokuzuncu yaş gününde okulda bir çocuk, ona "piç" diye bağırdığında bunun kalıcı bir şey olduğunu keşfeder. Sınıfındaki bütün kızların aksine bir tek onun evinde bir baba ya da erkek modeli yoktur. İntihara eğilimli bir psikolojik yapısı vardır. Asya, on sekizinci yaş gününden iki gün önce ecza dolabında ne varsa yutar. Teyzeleri, durumu fark edip kurtarmışlardır. Bu gün annesinin onu doğurduğu yaşa; on dokuzuncu yaşına basar. "Bu sene yaş günü pastası filan istemiyorum" der. Ancak, çok geçtir

Senelerdir, geleceği görme yeteneğini geliştiren Banu Teyze, artık eve müşteri kabul etmeye ve bundan para kazanmaya başlamıştır. Sadece kadın müşterileri kabul eder. Zamanla, dinî duyguları artmış; maddi ve dünyevi her şeyden elini eteğini çekerek, kendini tamamen Yaradan'ın hizmetine adanmıştır. Annesinin ve Cevriye Teyzenin itirazlarına rağmen, başını örtmeye karar verir. İki tane cini vardı. İyi olan sağındaki, Şekerşerbet Hanım, solunda da Ağulu Bey. Muhtaç müşterilerine para almadan bakar.

Teyzeleri, Asya'ya bale dersleri aldirmaya karar verirler. Onun, zengin çocuklarından aşığı kalmaması için, Asya'yı hiç ilgi duymadığı faaliyetlere katılmaya zorlarlar.

Kafe Kundera, Türkiye'deki entellerin buluştuğu bir yerdir. Müdavimleri arasında Alkolik Karikatürist, Gizli Gay Köşe Yazarı, Aşırı Milliyetçi Filmlerin Gayri Milliyetçi Senaristi, Olağanüstü Yeteneksiz Şairi ve daha sonra da bunlara Asya eklenecektir. Karikatüristin mutsuz bir evliliği vardır. Zaten diğer müdavimlerin hayatları da düzgün değildir. Bir süre sonra Asya ve Alkolik Karikatürist arasında bir ilişki başlar.

Armanuş Çakmakçıyan, çok güzel, çok kitap okuyan, bencil bulduğu Amerikalı annesine değil de Ermeni olan babasına ve babasının ailesine daha yakın üniversite öğrencisi bir genç kızdır. 24 Nisan 1915 tehcirinde İstanbul'da yaşayan babaannesinin ve onun büyüklerinin hayatlarından bir iz bulmak, o havayı teneffüs etmek için, aile büyüklerinden habersiz, üvey babasının ailesinin yanına İstanbul'a gelir. Ve çok iyi karşılanır. Asya'nın, hep teyze demeye zorlandığı, güzel annesi Zeliha'nın erkek arkadaşı Aram da bir Ermenidir. Ailenin kahini Banu Teyze, cini Ağulu Bey'den Armanuş'un aile geçmişini öğrenir.

Ohannes İstanbuliyan, *Kayıp Güvercin Yavrusu ve Asude Bir Bahar Ülkesi* başlıklı Ermenice bir çocuk kitabı yazmaktadır. Çevresindekilere göre daha sağduyulu, daha ılımlıdır. Kitabının sonuç bölümünü yazmaktadır. Aniden askerler gelip, İstanbuliyan'ı götürürler. Karısı, Armanuş, oğulları ve küçük kızı

Şuşan'a ne söyleyeceğini bilememiş, bir Ermeni kuyumcudan aldığı nar şeklindeki broşu elleriyle verememiştir. Broş evdeki masanın çekmecesindedir. İstanbulluyan, karısının bu hediyeyi görünce çok mutlu olacağını düşünerek gülümser. İstanbulluyan'ın suçu yazdıklarıyla Ermeni komitacılarını kışkırtıp halife-i ruyu zemine başkaldırmalarına neden olmaktadır. İstanbulluyan bir daha geri dönmez. Şuşan, yetimhanelerde büyür. Şermin adıyla İstanbul'da bir okula gönderilir.

Armanuş, babaannesi Şuşan'ın ailesinin tehcir sırasında yaşadığı zorlukları, ölümleri anlattığında, Kazancı ailesindeki herkes çok üzülür, ama bunlar geçmişte kalmıştır. "Cevriye Teyze, Yirmi Yıllık İnkılap Tarihi Hocası olarak geçmişle şimdi arasına kesin bir sınır çizmeye, Osmanlı İmparatorluğu'nu modern Türkiye Cumhuriyeti'nden kesinkes ayırmaya öyle alışkındı ki, bütün hikâyeyi başka bir ülkede cereyan etmiş elim bir hadise gibi dinlemişti. Yeni Türk Devleti 1923'te kurulmuştu; bu rejimin milâdı oydu. Bu tarihten evvele denk düşen şeyler başka bir devrin, başka bir memleketin, kısacası başkalarının meselesiydi. " Armanuş'un kafası karışır. Kazancı ailesiyle, baba tarafı Çakmakçıyan'ların en ortak yanı mutfaklarıdır. Armanuş, yemekleri çok tanıdık ve çok lezzetli bulur.

Bu arada anne ve babası, Armanuş'un kendilerinden habersiz İstanbul'a gittiklerini öğrenir ve paniğe kapılırlar. Annesi Rose, Mustafa'yı da adeta sürükleyerek İstanbul'a gelirler. Zeliha, havaalanına karşılamaya gelir. Evde çeşit çeşit yemekler ve aşureler yapılır.

Asya'nın babasının kim olduğunu, iki kişi bilmektedir, üzerlerinde bunun tedirginliğini yaşarlar. Zeliha, ağabeyi Mustafa'nın tecavüzüne uğramış, Asya bu şekilde doğmuştur. Banu, kâhinliği sayesinde bunu öğrenmiştir. Bir gece Banu, Mustafa ve karısının yattığı odaya girer ve bir aşure kâsesi bırakır. Mustafa, Asya'nın babasıyla ilgili sorular sorar, onun gerçeği bildiğini anlar, aşureyi de neden getirdiğini hisseder. Ama yine de aşureyi yer ve ölür. Cenaze işlemleri sırasında annesi Asya'ya gerçeği söyler.

4. 2. Elif Şafak'ın Romanlarında Kadınlar

Elif Şafak'ın romanlarında her tipten, her sınıftan kadınlar yer alır. Bu kadınlar, genellikle gerek aile içinde, gerek diğer ortamlarda acı çeken, hayatlarının çeşitli dönemlerinde haksızlıklara uğramış, kadın olmanın bedelini pahalıya ödemişlerdir.

Elif Şafak'ın romanlarında; kadınların özel ve sosyal yaşamlarında karşılaştıkları problemler, ayrımcılıklar; farklı kadınlar ve kadınlık hallerinden çarpıcı tiplerin ele alınması, incelenip, değerlendirilmesi, bu bölümün konusudur.

4. 2. 1. Toplum Yapısı İçerisinde Kadın

4. 2. 1. 1. Kadın Anlayışı (Kadına Bakış)

Tanınmış din adamı, ünlü vaiz Alonso Perez de Herrera, Beatriz'i Engizisyon Mahkemesi'nde sorguladıktan sonra kadınlar hakkındaki yargılarının doğrulandığını görür. Yedi hayvanla temsil edilen yedi temel günah ve çeşitli şeytanlar tarafından yönetilen kadınlar, her türlü yanlış yollara sapmaya müsaittiler. Şehrin Aynaları'nda bunu dile getirir:

“Alonso Perez de Herrera, merhamet dolu gözlerle bakıyordu genç kadına. Yaptıklarından dolayı onu suçlamıyordu. Ne de olsa kadınlar, günah işlemeye erkeklerden çok daha meyilliydi. Tabiatları böyleydi. Zira onlar, Havva'nın kızlarıydı. Saçmalıklara inanmaya, büyülerden medet ummaya, şeytana itaat etmeye, batağa-düşüp-batağa-düşürmeye yatkındılar. Tuhaf olan bir kadının yoldan çıkması değil, doğru yolda kalabilmesiydi. Bu sebepten ötürü, kadınları devamlı göz önünde, el altında tutmak şarttı. Yedi temel günah, yedi melûn hayvan, bilhassa kadınları pençesine alırdı. Bunlardan ilki hased idi. Hased, durmadan deri değiştiren bir yılanı. Kadınların ayak uçlarından yukarılara doğru usul usul tırmanır, boyunlarına dolanır, yüreklerine fitne ve fesat tohumları bırakırdı. İkincisi öfke idi. Gayet iyi bilindiği üzere, kadınlar çok çabuk öfkelenir, kolay kolay sakinleşemezlerdi. Öfke ile hareket ettiklerinden daha çabuk yoldan çıkar, daha kolay günah işler ve daha zor iflah olurlardı. (Şafak, 2002:144-145)

Şehrin Aynaları'nda ünlü din adamı Herrera: kadınların, akıllı olmasına gerek olmadığını, akıllı kadınların en büyük zararı kendisine verdiklerini söyler “Aklın fazlası en çok kadınlara zarar verir.”(Şafak, 2002:154).

Mahrem'deki erkek kahramanlardan biri, kadınlardan felsefeci olamayacağını, gerçeğe hayali birbirinden ayırt edemediklerini, bu nedenle onlardan düşünür yetişmesinin imkânsız olduğunu söyler. Romanda bu fikre zemin hazırlayan birçok kültürde var olan gölge oyununun Cava'da izleniş biçiminden yararlanır.

“Cava'da, wayang kulit gölge oyununu izlemek üzere kralın sarayına gelenler ikiye ayrılırdı. Erkekler doğuya, kadınlarsa batıya nazır tarafta oturtulurdu. Aradaki sınırın ismi Pringgitan idi ve perde buraya çekilirdi.

Güneşin doğudan doğduğunun herkesçe malûm olduğu Cava'da, hem kuklalar, hem de kuklaları oynatan dalang, erkekler kısmında yer alırdı. Böylece erkek gözü kuklaların ve hayalbazın kendisini görürken, kadın gözü bunların gölgelerini görürdü.

. . . gözleri gölgelerden gayrısını göremediği için kadınlar, hayali hakikat zannetmekten kurtulamayacaklar. Anlıyorum, dedi. . . . Zaten bu yüzden kadınlar filozof olamazlar. Elbette, dedi filozof. Zaten bu yüzden filozoflar kadın olamazlar.”(Şafak, 2002:139).

Yine Mahrem'de kadınların, insanlığın varoluşundan itibaren, kadınla erkeğin birbirlerini keşfedişlerinden beri eşit olmadıklarını ve bu eşitsizliğin ön plana çıkarılmasının kadın-erkek ilişkilerine büyük zararlar verdiğini anlatır.

“Adem ile Havva: Adem ile Havva, yasak elmanın tadına varınca, farklılıklarını gördüler ilk defa. Utanıp, incir yapraklarıyla örtmek istediler çıplaklıklarını. Ama birinde bir, ötekinde üç incir yaprağı vardı. Sayı saymayı da öğrenince, bir daha hiç aynı olamadılar.”(Şafak, 2002:8 7).

Pinhan'da Nakş-ı Nigâr Mahalleliler, yaşadıkları problemlerin, uğursuzlukların tek nedeninin Hokkagülü İfakat'ın çevresine, alışılmadık ve sakıncalı gelen eğlence anlayışının, aykırı zevklerinin olduğunu düşünürler:

“Mahalleliler, başlarına gelen felâketlere adayacak bir kurban bulmuşlardı en nihayetinde. O namussuz, o bî-edep, o zelil kadının evini basacaklardı.”(Şafak, 2004:192).

Araf'ta, Faslı doktora öğrencisi Abed, kadınların düşmanlıklarının tehlikeli olduğunu; çok kinci olduklarını söyler:

“Bir kadın tarafından lanetlenmek felâkettir, Bir erkek seni mahvetmeye yemin ettiyse, merak etme, gece vur kafayı uyu ama bir kadın seni mahvetmeye yemin ettiyse sakın gözünü kırpma.”(Şafak, 2003:283-284).

Kadınlar normal ve mantıklı fikirler üretip, kararlar alamazlar. Üstelik, bu mantık ve akıl dışı düşüncelerini zayıf ve kafalarının meşgul olduğu bir zamanda erkeklere kabul ettirerek yanlış ve gülünç kararlar almalarına neden olurlar. Abed, Araf'ta kadın ve erkek arasındaki bu farka değinir.

“Cherchez la femme!Eminim bir kadının fikridir. Muhtemelen patronun kırmızı yanaklı karısının. ‘Bitanem; demiştir günün birinde, ”çacağımız bara isim buldum!Gülen Saksığan!”Adamcağız muhtemelen o esnada masrafların nasıl olup da gelirleri aştığını anlamak için ciddi bir aritmetik faaliyeti içindedir. Sırf bir şey söylemiş olmak için”ne güzel bir isim nonoşum”, der, ”ama sence bar için gerçekten de uygun mu?”Tabii, der kadın, ”buraya neşeli bir hava verir!”Adam onun nasıl olsa bu fikri kısa sürede unutacağını umarak sesini çıkartmaz. Vahim hata!Unutur mu kadın, barı Gülen Saksığan olarak vaftiz etmiştir bile .”(Şafak, 2003:13-14)

Yine Araf'ta Abed, kadınların davranışlarına akıl, sır ermeyeceğini belirtir.

“Kadınlar kendilerine en uygun erkekle evlenmez. . . . En uygun erkeğe âşık olur, sıradaki ikinci erkekle evlenir.”(Şafak, 2003:297).

Pinhan’da kadınların bilinemezliği ve anlaşılabilirliği ile ilgili görüşler vardır:

“Nida hamamının erkekler kısmına Keşmekeş sokağından, kadınlar kısmına ise Muamma sokağından girilirdi.”(s. 88)

Kadınlarla ilgili yanlış önyargılar ve olumsuz örnekler, nesiller boyu anlatıla gelir. Bit Palas’ta, Hacı Hacı, tarihî bilgilerini torunlarına, Osmanlı döneminin yıkılışına neden olan sanki kadınlarmış gibi sunar: “Ey çocuklar! Bakın, kadınlar, bu kadar tehlikelidir.”der.

“. . . o zamanlar, Osmanlı’nın en meymenetsiz günleri. Kadınlar Saltanatı denen bir devirmiş ki bu, çivisi çıkmış memleketin. haremdeki cariyeler, her gün bin türlü dolap çeviriyor, herkesin kuyusunu kazıyorlarmış. Bir sürü günahsız insan boğdurulmuş bu yüzden.”(Şafak, , 2002:216)

Erkeğin egemen olduğu toplum yapısı, kadınlara isim takmaya ve sınıflandırmaya eğilimlidir ve bu hakkı kendisinde görmektedir:

“Mahalleliler, kocakarı yerine cazır, cangoloz, dudu; hafif meşrep kadına fırkırtma, kırıklı, totomluk, yalık, sağar-ı gerdan; fahişelere ayak karısı, yalama, paço, süflü, löpçük; tumbul kadına bildircin, hoşor; çirkin kadına kakanoş, gurabi, mırmırık boza; evde kalmışa küflü küpecik, pathcan turşusu, kalık, köhnemiş peyman; metres yerine zamazingo, gaco vıngır; . . . nazik tabiatlılara hanım iğnesi. . . derlerdi.”(Şafak, 2004:87).

Baba ve Piç romanında, çok güzel, akıllı ve zeki olan Armanuş’la ilgili çevresindeki erkeklerin kafası karışıktır. Onu, ön yargılarındaki sınıflandırmaya göre nereye yerleştireceklerini bilememektedirler:

“Karşı cinsle tekerrür eden başarısızlıklarının ardındaki esas sebep kitaplara duyduğu tutku ve çıktığı erkeklerden daha bilgili olmasıydı belki ama durumu daha da vahim hale getiren iki ilave etken vardı. Birincisi, Armanuş, güzel bir kızdı, fazla güzel. Orantılı vücudu, ince hatlı yüzü, koyu sarı dalgalı saçları, iri gri-mavi gözleri

ve başkalarında bir kusur gibi görünebilecek ama ona kendine güvenli bir hava veren hafif kemerli burnuyla fiziksel cazibesi, zekâsıyla da birleştiğinde delikanlıları ürkütüyordu. Çirkin kadınları tercih ettiklerinden ya da zekâyı takdir etmediklerinden değil. Onu tam nereye yerleştireceklerini bilemediklerinden. Kategorileri bulandırıyor. Yaşıtı erkeklerin üç kategorisi vardı: Okşanlar, danışmanlar ve nişanlar. Okşanlar, yatmak için ölüp bittikleri kızlardı, öncelikle vücuduyla var olanlar. Danışmanlar ise akıl danıştıkları kızlar, yani dostları; öncelikle zekâlarıyla var olanlar. Nişanlar ise günün birinde evlenmeyi düşündükleri kızlardı, öncelikle iyi huylarıyla var olanlar. Armanuş'un derdi bu üç kategoriden hepsine uyacak kadar "mükemmel" olması ve bu sebepten hiçbir kategoriye uymayıp açıkta kalmasıydı. "(Şafak, 2006:104-105).

Asya, Ultra Milliyetçi Filmlerin-Romanda açıkça ifade edilmese de bunların, Tarkan ve Karaoğlan tarzındaki Türk filmlerinin kastedildiği hissettirilmektedir.-Gayri Milliyetçi Senaristine hitaben, Baba ve Piç romanında:

"Türk olmayan kadınların hepsi önüne gelenle yatar. Olur da ezkaza bu kadınlardan birinde bir gıdımcık iffet varsa, onun da eninde sonunda Türk olduğu ortaya çıkacaktır. Bu nasıl propaganda?"(s. 218)der.

Yazdığı senaryolarda, kadınları tek taraflı olarak ele alan Ultra Milliyetçi Filmlerin Gayri Milliyetçi Senaristi, kendi özel hayatında da kadınları sınıflandırmaktadır.

"Senarist, bugün yeni bir kız arkadaşıyla gelmişti. Konuşmadığı müddetçe alımlı, göz alıcı bir kadın. Senarist, kız arkadaşına bundan bahsetmemişti tabii ama masadaki erkekler arasında onun gibi sığ yavrular için kullandıkları özel bir lakap vardı: 'çerez'- ana yemek değil elbette ama atıştırıp açlığı bastırmak için ideal. "(s. 91).

Elif Şafak'ın romanlarının çoğunda (Bit Palas,Araf, Şehrin Aynaları) Machiavelli ve Erasmus'un şans, talih anlamına gelen 'Fortuna' kelimesi kişileştirilmekte ve aynı zamanda kadın kimliği verilerek dışlaştırılmaktadır. Talihin, adaletsiz oluşunun, kör olmasından ziyade dişliliği

üzerinde durulur . Onun için şans, adaletsiz dağıtılmıştır. Kahpe felek, sözü sanki bunun için söylenmiştir. Araf'ta:

, “Birbirleriyle alakasız olduğu zannedilen kültürler, talihi tasvir etmekte hatta onunla dalga geçmekte birbirlerine şaşkıncı ölçüde benzer. Kilise büyüklerinin metinlerinde olduğu kadar Müslümanların halk hikâyelerinde de Talih'in iki özelliği vurgulanır: körlüğü ve dişliliği.”(Şafak, 2004:136).

Talih, Bit Palas'ta yine aynı şekilde yer alır. Bazen de kendisi bir çember oluşturur eteklerini döndürerek bu yüzden ona romanda da ifade edildiği gibi çark-ı felek deriz. Ben'in öğrencisi ve hayranı Ece derste:

“Machiavelli'de de Erasmus'da da Fortuna hem kişileştiriliyor, hem de dişleştiriliyor. Dişi olduğu için de tabii ki de tekin bulmuyorlar onu. Keza kilise babaları da böyle düşünüyor. Bizde de aynı şey. Kör Talih diyoruz ya da Kahpe Felek. Ya kör bir kadın oluyor. Eh körse, kime ne verdiğini göremez, dolayısıyla adil olması beklenemez. Ya da Kahpe bir kadın oluyor. Kahpeyse zaten adil olamaz. Bazen de kendisi bir çember oluşturuyor eteklerini döndürerek. Bu yüzden Çark-ı Felek diyoruz. Ne zaman kimin için, nerede duracağı belli olmuyor. Makyavelli'ye göre hayatımızın yarısını Fortuna kontrol ediyor, yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Ama kısmen de olsa Fortuna'ya söz geçirmek mümkün. Tekmil fikir babalarımız erkek olduğuna göre, bir şekilde kadınları dize getirmenin mümkün olduğunu düşünmek durumundalar.”(s. 264).

Talih, Şehrin Aynaları'n da da adaletsiz bir dişidir. Sürekli çevirdiği çarkında çeşit çeşit belâ ve mutsuzluk getirir:

“Fortuna alelade bir kelime değildi. O, ne zaman ne yapacağı, kime gülüp kimi ağlatacağı belli olmayan, son derece teklikli ve asla itimat telkin etmeyen bir dişiydi. Aya benzer; tıpkı ay gibi kılıktan kılığa, şekilden şekile girip insanları şaşırtmaktan zevk alırdı. Mütemadiyen çevirdiği çarkında envai çeşit bela ve felâket, kahır ve ıstırap, ortalığa saçılmak için sabırsızlanarak ve kesif bir koku yayarak dönüp dururdu.”(s. 142)

Romanlarından edindiğimiz izlenimlere göre kadınların, lüzumsuz merakları vardır. Ne söylenirse tersini yapmaya eğilimlidirler. Birbirlerini gözetlemeyi de severler. Erkek bakış açısıyla da zaten onların başka işi gücü yoktur. Mahrem’de Be-Ce’nin Nazar Sözlüğü’nde buna değinilir.

“Komşu kadın: Komşu kadın hiç kapanmayan bir gözdür. Pencere önlerinden, dantel tüllerin ardından, balkon kenarlarından, duvar diplerinden, gözetleme deliklerinden ve bir de, pişirip dağıttığı aşûrelerin içinden bakar.”(s. 158).

Mahrem’de, yine kadınların meraklılığıyla ilgili olarak; erkeklerinin söylediklerinin tersini yapmaya meraklılığı anlatılır:

“Merak:Gerdek gecesinin sabahında, karısını dizlerine oturtmuş şehzâde. ”Dilediğince gez, ”demiş” dilediğince yaşa bu kırk odalı sarayda. Lâkin, sakın ola kırkinci kapıyı açmaya çalışma. Kırkinci kapının kilidini zorlama”

“Sen nasıl istersen”, demiş genç kadın munis bir ifadeyle. Kocasını dışarı çıkar çıkmaz elinde bir tomar anahtarla kırkinci odanın önünde almış soluğu.”(s. 167).

Aynı olay, Şehrin Aynaları’nda da yer alır. Cümle: “Hayret kapı zaten açılmış” (s. 251). diye biter.

Bu rivayetlerin hepsi, erkek kahramanların bakış açılarıyla verilmiştir. Kadınlar, onlara göre gereksiz şeylerle uğraşmaya meraklı, küçük düşünen, sürekli kontrol altında tutulması gereken varlıklardır. Yukarıdaki alıntılar bunu doğrulamaktadır.

Bit Palas’ın, farklı ortamlarda, değişik kültürlerle büyümüş, birbirine mesafeli ikizlerinin kuaför salonunda; kadınların sarışınlık merakı, bunun nasıl algılandığı irdelenir.

“Sarıya boyanmış saçlar saygınlıkla bağdaşmaz. Sarışın bir kadın ancak bir koşulla delebilir bu kuralı; eğer hakiki sarışınsa! Orijinalite, sarışınlara özgü bir derttir. Kızıllar, esmerler, kumrallar ve albinolar saçlarını diledikleri kadar sık ve

olabildiğince farklı tonlarda boyatabilir ama asla günde elli kere bunun hakiki renkleri olup olmadığı sorusuyla karşılaşmazlar. Sarışınlık hevesi, yalana mecbur, hainliğe meyyal kılar kadınları. Oysa, çok da çabuk ortaya çıkar foyaları. Onlar karşılardakini ikna etmeye çalışsa dursun, saç diplerinde sinsice sırtır hakikat. Heveslisini hilekâr, hakikisini asosyal yapar sarışınlık. ”(s. 73)

Yukarıdaki alıntıda, kadınların sarışınlığa özenmelerini eleştiren kuaför Cemâl, Türk kadınlarının saç konusundaki muhafazakârlıklarını, kendilerine yeterince bakmamaları konusunda eleştiriler getirir:

“O, yurdunu Avustralya olarak gördüğü gibi, Türkiye’den de, Türklere de pek hoşlanmıyordu. Hele Türk kadınları! Daracık omuzları, geniş kalçaları, yukarıdan aşağıya fütursuzca genişleyen kalıplarıyla her biri küçük, birer armuttu. Üstelik saç konusunda da oldukça muhafazakâr sayılırlardı. Hep aynı kesimler, aynı renkler. Saçlarını şöyle kısacık, erkek gibi kestirene rastlamamıştı daha. Vücutlarında tek bir kıl bile barındırmaya tahammül edemeyenlerin, saçlarını kısaltmaya gelememeleri amma da tuhaftı. ”(s. 67).

Araf’ta, geleneksel kültürle yetişmiş olan Alegre’ye, annesi; çok becerikli, fazla hırslı olmasına gerek olmadığını, bunların kadınlara yakışmadığını, ama gerektiğinde; kendine bakabilmesini ve ayakta kalabilmesini öğütler:

“... hali vakti ve şöhreti iyi bir aileye doğan Alegre’nin hiçbir eksiği olmadığına inanırdı. Kızının çok becerikli olmasına, hele hele bir kadına yakışandan fazla hırslı olmasına hiç gerek yoktu. Yine de Alegre’ye zaman zaman hatırlatmadan edemezdi: “Tines gue hacer concha hija. ”(Kendine bir kabuk örmen lâzım kızım.) (s. 140).

Yine Araf’ta, en büyük teyzesi, Alegre’ye ; kadınca akıllılıklar olduğunu düşündüğü önerilerde bulunur:

“Her gün bir erkeğin kadınına “hayır” diyemeyeceği bir an vardır. Akıllı kadın punduna getirip o ânı bulur. ”(s. 273-274).

Bit Palas’ta Nadya’nın halası, yeğenini Türk erkeklerine karşı uyarır:

“Tam üç yüz yıldır şırıl şırıl şarap akıtan çeşme, Türklerin eline geçer geçmez yerle bir oldu. Ne diye yıktılar canım çeşmeyi? Su yerine şarap akıtıyor diye.

. . . kutsal olan şeylere saygıları yok. . . . Kadınlara zaten saygıları yok.”(s. 182).

Yazar, çok iyi bir gözlemcidir. Bu gözlemleri sırasında gerek ülkemizde, gerek dünyanın farklı bölgelerindeki kadın sorunlarının neredeyse birebir aynılık ölçüsünde benzer olduklarını görmüştür. Kendi yaşamında da çevresindeki kadınların birçoğu bu sorunlardan oldukça nasiplerini almışlardır. Örneğin, Alegre'nin annesinin tavrı ile ortalama her hangi bir Türk kadınının tavrı arasında hiçbir fark yoktur. Her iki annenin de aşağı yukarı kızına verdiği öğütler aynıdır.

Nadya'nın halasının yeğenini bir Türkle evlenmemesi konusunda uyarmasına gelince; bu dünyada Türklere karşı bir önyargının varlığının işaretidir. Yazara göre dünyadaki hiçbir ırk ya da millet, iyi ya da kötü olamaz. Böyle genellemeler yanlıştır.

4. 2. 1. 2. Kadın Hakları ve Feminizm

Feminizm, kaynağını çeşitli toplumsal görüşlerden, politik hareketlerden ve ahlâk felsefelerinden alır. Bazı feminist görüşler, kadını geri plâna ittiği gerekçesiyle ataerkil düzene karşı eleştireldir. Feministlerin çoğu, cinsiyet ve cinselliğe ilişkin toplumsal yapı olduğuna inandıkları unsurları sorgulamaya odaklanmıştır. Yine çoğu feminist hareket cinsiyet eşitsizliği, kadın hakları ve kadın sorunlarını araştırmaya öncelik verir.

Feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin doğasını anlamayı amaçlar ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı üzerinde yoğunlaşır. Feminist hareket içinde kadın ve erkeğin eşitliğini savunan gruplar olduğu gibi kadının biyolojik ve duygusal olarak erkeğe üstün olduğunu savunan daha radikal gruplar da yer almaktadır.

Elif Şafak, feminizme kadın hakları açısından bakar. Ona göre kadın, hayatın her alanında erkeklerle eşit koşullarda yer alabilmelidir. Feminizmin hemen hemen tüm kesimler tarafından doğru algılanmadığına inanır. Her toplumsal katmandan bir çok kişi doğru anlamadıkları bu kavramı küçümsemekte ve hatta hakaret olarak da kullanabilmektedir. Yazara göre esas acı olan, toplumdaki kadınların önemli bir bölümü ya feminizmi bilmemekte ya da feminizmle ilgili bu yanlış önyargılara katılmaktadır.

Yazar, Türkiye’de feminist kavramının doğru anlaşılmadığını ve bazı kesimlerce kasıtlı olarak çarpıtıldığını, kimi kesimlerce de bilinçsizlikten dolayı yanlış değerlendirildiğini belirtir.

Türkiye’de “feminist” kelimesinin iki temel karşılığı vardır gündelik yaşam lüğatinde: “ha”ve “ha.”Kelimeyi daha iyi tanımlayabilmek için bu iki karşılık birlikte kullanılır ekseriya. Feminist demek “ha-ha” demektir. Kelimenin yazılışı kadar telaffuzu da önemlidir. “Ha-ha” iki şekilde telaffuz edilir. Bir: üst dudak inceltiip, yana doğru çekilerek ağzın ön kısmından çıkartılır her iki hece. Doğru yapıldığı takdirde, hayli kudretli bir küçümseme efektedir. İki : dudaklar öne doğru uzatılıp, geniz boşluğundan dışarı atılır her iki hece doğru yapıldığı takdirde bariz bir tükürme efektedir. İki telaffuz biçimi arasındaki fark aynı zamanda sınıfsal bir farklılığa da işaret eder. Genellikle birinci şekilde telaffuz edenler üst sınıf, ikinci şekilde telaffuz edenler ise alt sınıftan gelirler. Bununla birlikte, alt üst şehirli evli sıçan deliği fark etmez, erkeklerin ezici, kadınların acıklı çoğunluğu aynı şekilde tanımlar Türkiye’de feminizmi : “ HA-HA. ” (Şafak, 2005:XLVI)

Bu konuda Şirin Tekeli, ‘Kadın Hakları ve Feminizm’ başlıklı yazısında bu alanda 19. yüzyılın sonlarından itibaren önemli gelişmeler olduğunu, ama esas gelişmenin II. Meşrutiyet döneminde kaydedildiğini ve kadınlar tarafından çok sayıda derginin çıkarıldığını, derneklerin kurulduğunu ifade eder.

“Türkiye’de feminizm ilk kez 1980’lerde gündeme gelmedi. Tersine, kökleri 19. yüzyılın sonlarına giden, neredeyse yüzyıllık bir tarihi geçmişi var. Bu tarihi başlıca üç evrede ele alıp incelemek gerekiyor. Doruk noktasına II. Meşrutiyet döneminde, 1908’de, kadınların kurdukları çok sayıda dernek ve

çıkardıkları çok sayıda yayımla ulaşan, Osmanlı toplumunda kadınların, özellikle aile içinde, zevcelik ve annelik rolleriyle sınırlandırılmalarını eleştiren ve eğitim, çalışma, toplum hayatına katılma talepleriyle ortaya çıkan güçlü bir kadın hareketi vardı. Cumhuriyet döneminde yapılan alfabe reformunun bir sonucu olarak genç kuşakların yayınlarını doğrudan okuyamadıkları, onun için bugünkü taleplerine ne kadar yakın, canalıcı sorunlara parmak bastığını bilemedikleri bu hareket, bir yandan Osmanlının gözlerini batıya çevirmiş bürokratik elitlerini modernleşme özlemlerine, bir yandan çökmekte olan bir imparatorlukta uyanan milliyetçilik hareketine, bir yandan da o yıllarda batılı ülkelerin siyasal hayatlarını kasıp kavurmakta olan suffraget hareketin başını çektiği uluslararası feminist harekete duyarlıydı. Ama son kertede geliştirdiği tahliller, önerdiği çözümler, eli kalem tutan orta sınıf Osmanlı kadınlarının kendi günlük yaşam deneyimlerinin eleştirisinden besleniyordu.” (Tekeli,1993:30).

Feminizm, toplumumuzda yanlış anlaşılakta ve aktarılmaktadır. Kadınların çoğu bu alanda yeterince bilinçli değildir. Erkeklerin büyük çoğunluğu ise feminizme karşı önyargılıdır. Bu kavram bir türlü gerçek yerini bulamaz, soyut ve anlaşılmaz hâlini muhafaza eder. Entellektüellerin bile bu konuda kafası karışıktır.

“ . . . burjuva görenekleri içinde kalan bir feminizmin Türkiye toplumunda ne kadar soyut ve anlamsız olacağını görüyoruz. ”(Belge, 1994:227).

Araf'ta Gail, kadınların yönetimde söz sahibi olduğu bir ülkede yaşarsak çok mutlu olacağımızı, savaşların ve düşmanlığın olmayacağını, silâhlara gerek kalmayacağını eski insanlık tarihinden örneklerle anlatır:

“Boston yerine Neolitik bir şehirde nasıl bir şey olacağını hayal edin. Tanrıça kültürünün tören merkezi olan bir şehirde. Arkeologlar, bu şehri bulmuşlar. Katman katman kazmışlar. Biliyor musunuz, bu şehrin hiçbir yerinde en ufak bir savaş işaretine ya da cinayet izine rastlamamışlar. Hiç silah yokmuş!Kimse başka bir insanı öldürmüyormuş. Kimse hayvan da öldürmüyormuş. Hayvan kesildiğine dair hiç iz yokmuş”(s. 246)

Araf'ta Gail, Alegre'nin doğum gününde Ömer ve arkadaşlarıyla yemek yerken; sabır, kader gibi kavramlarla kadınların ve çocukların nasıl sömürüldüklerini, çok az bir para karşılığında, son derece kötü çalışma koşullarında yaşam mücadelesi vererek çalışmak zorunda kaldıklarını anlatır.

“Meksikalı, Filipinli, Salvadorlu kadınlarla çocuklar hem daha kolay sömürülebildikleri, hem de daha marifetli, minik parmaklara sahip oldukları için tutuluyorlar. Günde sadece on dakikalık iki tuvalet molasıyla 14 saat çalıştırılıyorlar. Avrupa, Japonya ve Ortadoğu'daki burjuva tüketiciler daha büyük bir çeşitlilikte Nike'lar alabilsin diye. Bunun en üzücü, en kahredici yanı ne biliyor musunuz? Bu fabrika işçilerinin çoğu sömürüldükleri için minnettar. Üzücü olan bu işte! Minnettarlıkla katlanıyorlar. Onlara ne olursa olsun minnettar olmayı, her haksızlığa katlanmayı öğreten koca bir düşünce ve inanç sistemi var. O Nike'lar, o kadar düşük fiyata o kadar büyük ıstıraplarla üretilebiliyorsa bunun nedeni kültürler arası kadereci öğretiler. . . aguantar ya da sabır. . . her ne haltsa!!!” (s. 148)

Debra Ellen Thompson, Zarpandit (Gail)'i de dahil ettiği feminist grubun söylemlerini açıklar.

“Bize ne kadar sert saldırırlarsa o kadar sert karşılık vereceğiz. Hayli zamandır kadınlar, histerik olmakla suçlandı, bu yüzden saldırıya uğradı, hedef gösterildi değil mi? Histeri dişiliğin diğer adıydı. Buna karşılık bazı kadınlar savunmada kaldı, bu hastalıkla alakaları olmadığını kanıtlamaya çalıştılar. Bazıları ise erkeklerin de histerik olduğunu kanıtlamaya uğraştı. Bunların hiçbirinin bize faydası dokunmaz. Ben bunun yerine kadınlara yöneltilen her suçlamayı can-ı gönülden benimsemeyi öneriyorum. Erkek egemen söylemin bütün hakaretlerini bile isteye kabul ettiğimiz anda bizi aşağılayacak gücü kalmayacak bu sistemin. Ne kadar basit ama aynı zamanda ne denli karmaşık olduğunu görebiliyor musunuz? . . . Sistemin aletlerini ele geçirip kendinize mal edin. . . Sizi yıkmak için kullandıkları zehirli okları ele geçirin. Koşmaya, sığınmaya uğraşmayın, yere sağlam basın. . . .

Aşağılayıcı kelimeleri erkek egemenliğin kılıcı ellerinden alıp tam ters yönde kullanmak sûretiyle insanlığı, yani hem kadınları hem de erkekleri onurlandıracağız. . . . Kadınlara kendi toprakları dışından fırlatılan terimleri tek tek araklayacağız. Düşmanın kirli mallarını çalmak bizimkisi, mübah hırsızlık!” (s. 50-51).

Debra Ellen Thompson, cinsel tercihleri nedeniyle toplumda gerekli saygınlığı uyandıracak bir konumda değildir. Kendi açısından sunduğu feminizmin manifestosu olabileceğini düşündüğü görüşleri de kendisi gibi marjinal kalır. Geniş kadın toplulukları tarafından ilgi görmez. Sevgilisi Gail de onu bırakmış, Ömer’le evlenmiştir. Bunalım ve yalnızlığının etkisiyle Alegre’ye yönelir.

Debra Ellen Thompson’ın başını çektiği, feminist grubun düşünceleri net değildir. Fikir ayrılıkları baş gösterir.

Zarpanit : “Belki de kadınları özgürleştirme fikri dışarıdan dayatılmamalı. . . Her kadının içindeki bastırılmış kadını dışarı çıkarma projesi bazen zararlı olabilir. . . en azından bazılarımız için belki. Kendi başına fena fikir değil ama belki fazla üstelersek dışarı çıkan şey o kadının içindeki en iyi şey olmayabilir. ”

O gün birleşik bir grup olarak toplananlar odadan üç yeni öbek halinde çıktılar, her biri kendisini diğerlerinden ayıracak yeni bir isim alarak.

Miriam’ın başını çektiği birinci grubun adı SUS SUS HEMŞİRELER’Dİ. Doğası gereği”adını anmaya cüret edemeyen aşk”ın öne çıkarılmaması gerektiğini iddia ediyor, lezbiyenlerin geniş heteroseksüel topluma dahil edilmesini savunuyorlardı. Bir bakıma bu açıdan başarılı olmuş sayılabilirlerdi çünkü sürekli lezbiyenlerden bahsedilse de grupta lezbiyen yoktu. (s. 63-64)

Görülüyor ki, feminist sayısı kadar feminizm anlayışı var. Bu alanda aralarında birlik ve beraberlik yok. Bir araya geldiklerinde de onlar arasında “fikirleri çarpışmasından hakikat” doğmamaktadır.

Baba ve Piç’teki Surpun Çakmakçıyan da bir feministtir. Onun da kendine göre ayakları yere basan, uygulanabilir, demokratik bir feminizm anlayışı vardır:

“Kaliforniya Berkeley Üniversitesi’nde Beşerî Bilimler profesörü olan Surpun Çakmakçıyan, dünya üzerindeki her meselenin taraflar arası diyalog,

sükûnet ve düz mantıkla müzakere edilebileceğine inanan, kendine güveni tam, feminist bir akademisyendi.”(s. 60)

4. 2. 1. 3. Kadın ve Aşk

Elif Şafak’ın Pinhan romanında ele aldığı aşk tasavvufî bir aşktır.Leylâ ile Mecnun aşkı da tasavvufî bir aşktır.İkisinde de bu âlemdeki aşktan ebedî âlemdeki aşka geçiş vardır.Bu anlamda aralarında paralellikler mevcuttur.

“ . . . Mecnun, aşkın bin bir türlü cefa ve ıstırapıyla öyle yuğruluyor ki dünyada yalnız ruhu ile yaşayan bir mahlûk haline geliyor; dünyanın bütün maddî varlıklarıyla alâkasını kesiyor, hatta Leylânın vücuduyla bile...” (Tuncer, 1996:281).

Pinhan’da dile getirilen aşklar, duygusal yoğunluğu en üst düzeyde olan, daha çok platonik yaşanmış, derin acılar çekilen ama, bir o kadar da ölümsüzleşen aşklardır.

“Aşk üzerine yazılanlar kara, kapkaraydı.”(s. 24)

“Canansız can, cansız canan olamazdı. Aşğın da maşuğın da gıdası, mayası aşktı. İki yürek bir çarpardı.”(s. 32)

Yukarıda verilen, iki alıntıda da aşk, tasavvufî derinliği olan, acı veren, ama aynı zamanda mutluluk kaynağı, hayatın özü ve anlamıdır. Pinhan’ın aşkı da böyle bir aşktır. İmkânsızlığı nisbetinde güçlüdür. Çift cinsiyetliliği geride bıraktıktan sonra aşkı bulmuş; sanki, bu yakıcı tutkunun alevinde kül olup göklere yükselmiş gibidir.

Pinhan, çift cinsiyetliliğinden dolayı aşkta bocalar.

“Gözlerini kapadığında, kızıl saçları beline kadar dökülen Canfeza nam şuh bir dilber, gerdan kırıp, göz süzmekteydi. Pinhan tepeden tırnağa ürperdi, titredi. . . .”İşte gönlüm, işte sen” diyecekti. “Vuruşun gayri”(s. 54).

Pinhan’ın ölümü üzerine, Karanfil Yorgaki’nin mezartaşına yazdığı mısralar, gerçek aşkı anlatır:

“Periden güzel huriden müstesnâ
Sebebi envai belâ türlü cefâ
Yedi düvel çehrene müptelâ
Ben garip âşık-ı şeydâ iken
Terk-i can etmen revâ mı bana
Bî-vefâ, bî-vefâ, bî-vefâ”

Kavuşulmayan aşkların kalıcılığı, çok acı verdiği için ölüme bile sebep olabildiği, sınıf farkı gözetmediğinden insanları en güzel şekilde eşitlediğini görürüz:

“Paşanın bir kızı vardı, güzelliği dillere destan. Adı Nakş-ı Nigâr. . . kör kütük âşıktım paşanın kızına. Canımı istese hiç tereddüt etmeden verirdim.”(s. 139)

Nakş-ı Nigâr Mahallesi, Nida hamamının yapılış öyküsü aşkın tanıklığını ifade eder:

“. . . mahallenin gözbebeği Civan Ömer’e sevdalandığımı, sevdasından verem olup döşeklerde yatarken son arzusunun, asla kavuşamadığı, zira, zinhar mahallesinden kopartamadığı sevgilisine şaşaalı bir yâdigâr bırakmak. . . .”(90-91)

“Koskoca bir paşanın kızı, dünyalar güzeli Nakş-ı Nigâr sultanım istemiş de bitli mahallenin kenar delikanlısı istememiş. Paşa bile razıydı tek kızı mesud olsun diye. . . . Melûn mahalle ayak diretti. Nakş-ı Nigâr bi sabah topladı bizi başına. Tek tek

helalleşti hepimizle. Bir bûse kondurdu yanağıma; dudakları buz gibi. . . . Anladım ki gidiyor sultanım. Son nefesinde dedi ki bir hamam yaptırın o mahalleye. Adına layık bir hamam. ”(s. 142)

Hiçbir zaman paşanın kızına olan aşkını kendisine söyleyemeyen Nakş-ı Nigâr’ın aşkının derinliğini Cüce Cafer’den öğreniriz.

Gail’e göre aşkın bizi değiştirmesine izin vermeliyiz. Sevgilimizi kaybetme korkusuyla buna direnirsek, aşkla gelecek güzellikleri tam olarak yaşayamayız. Gail, aşkın bizi kurtaracağını düşünür .

“Sevgililerimizi elimizden kaçırmaktan ölesiye korktuğumuz için onlardan gelecek değişime inatla direniriz, oysa belki de aşkla beraber gelen değişim tek kurtarıcımız olacak hayatta. ”(s. 27).

Baba ve Piç romanındaki Feride Teyze’ye göre aşk, iyi günde kötü günde beraber olmaktır. Hayatta her şeyi paylaşmaktır.

“Zaman zaman Feride Teyze bir sevgilisi olduğunu hayal ediyor. Onu tümüyle içine alacak; evhamlarını, paranoyalarını, tuhafıklarını, anormalliklerini severek karşılayacak bir aşk istiyor. Her şeye hayran bir sevgili. Öyle sevilesi yanlarını sevip, seilmeyesi yanlarından kaçan birini istemiyor. Aşk dediğin iyi günde kötü günde, normallikte ve delilikte, düğün pastası yerken de, yanında avuç avuç sakinleştirici alırken de. . . . Belki de deliler bu yüzden biriyle çıkmakta zorlanıyorlar, diye düşünüyor; çatlak olduklarından değil de, imkânsız aşkı aradıklarından. ”(s. 226).

Yine aynı romanda Armanuş, aşkın platonik kalmasını tercih edenlerdendir. Birlikte olmaya başladıktan sonra “büyü”nün bozulduğunu, heyecanın kaybolduğunu söyler. Asya ise bu konuda farklı düşünmektedir.

Armanuş, “Birisıyla çıkmaya başladığında büyü bozuluyor. Baronla da aynı şeyin olmasına katlanamam. Benim için apayrı bir yeri var. Çıkmak ve

cinsellik başka hikâye, Baronu bunlardan muaf tutmayı tercih ederim. . . .”der.
(s. 205)

“Büyü”dedi Asya. Büyüye kimin ihtiyacı var ki?Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Pervane ile Mum, Bülbül ile Gül. . . Uzaktan sevme, dokunmadan sevişme hikâyeleri. . . Amor platonicus!İnsanın nefsinin saf dışı etmesini şart koşan, kavuşamama üstüne kurulu geleneksel söylem. Platon her türlü fiziksel teması rezil ve iğrenç kabul eder çünkü Eros’un gerçek gayesinin güzellik olduğunu düşünür. Cinsellikte güzellik yok mu hiç?”(s. 205)

Asya, yaşadıklarının da etkisiyle erkeklerden nefret etmektedir. Bunun nedenini kendisi de bilememektedir. Birçok ilişkisi olmuş, hepsi de hayal kırıklığı ile sona ermiştir:

Asya “Erkeklerden intikam almak ister gibiydi ama neyin intikamı olduğunu hâlâ bilemiyordu. Pek çok erkek arkadaşı olmuştu arka arkaya. . . bazen aynı anda, daima hayal kırıklığıyla son bulmuş çokeşli ilişkiler. . . artık tekeşli bir ilişkisi olduğunu, ama bunun da evli bir adamla olduğunu”(s. 206)

İsak’la Zülfe’nin aşkları; iki yaralı insanın birbirini anlayıp tedavi etmesidir.

“Hayatını borçlu olduğu insan tam karşısında duruyordu; iki renkli bir maske, hem cenneti, hem de cehennemi taşıyordu yüzünde. Ona bakar bakmaz, aynada kendine baktığını anladı. Ona dokunur dokunmaz, kasıklarında küllenmiş ateş canlandı. . . .

Elele tutuştular. Gökyüzünün karanlığında, birbirlerinin yalnızlığında, aynaların sırlarında çoğalarak birbirlerine kavuştular. ”(s. 269)

Yaralıyken İsak’ı kurtaran Zülfe, yaralı kalbini, çirkin yüzünün kompleksini bu aşkla onarır.

Şehrin Aynaları’nda, baştan çıkarıcı kadın tiplerine de rastlanmaktadır:

“Lakabı La Loca olan bu kadın, gezici bir kumpanyada baş aktristi. Fakat şöhretini oyunculuk kabiliyetinden çok, kırıdığı cevizlere borçlu olduğu rahatlıkla söylenebilirdi. Lucrecia,

gamsız, işvebaz, ateşin bir kadındı. Güzel olduğu söylenemezdi ama gayet iyi bilirdi canının çektiği erkeğin aklını başından almanın ince, usturuplu yollarını.”(s. 47)

4. 2. 1. 4. Evlilik

Mahrem romanında evlilik, kadının kimliğini elinden alan, kişiliğini yok eden bir kurum olarak tanımlanır. Kadın artık hiçbir şeye tek başına karar veremez. İradesi kendinden alınıp kocasına devredilmiştir. Her alanda ona tabidir.

“kimlik:Tak tak tak. “Kim o?” diye seslenmiş içerideki. “Benim, ” demiş dışarıdaki. “Ben diye birini tanımiyorum” demiş içerideki. “Nasıl olur?” demiş dışarıdaki. “Nasıl unutursun Ben’i. Bir kere bak hemen hatırlarsın. ”

Yüzü bulutlanmış içeridekinin, sesi titremiş. “Git buradan. ” diye fısıldamış. “Kocam gelir birazdan. Artık ona aitim. ”

Ben, son bir kez bakmış bacasından duman tüten, fırfırlı perdeli, aşı boyalı eve. Gidecek bir yeri yokmuş. Cami avlusunda uyumuş o gece. Sabaha karşı namaza gelmiş cemaat. Ben bize karışmış sessizce. Bir daha onu gören olmamış. (s. 156).

Kadınlar, evliliklerinde problem çıkmaması için kendi kişiliklerini, isteklerini geri plâna çekerek, eşinin ve ailesinin arzularını yerine getirmeyi tercih etmekte, çoğu zaman da buna zorlanmaktadır. Toplum da, bu geleneksel yapılanmayı, sanki çok normal bir durummuş gibi karşılamaktadır.

Eğer kadın çalışıyorsa, kocası, bebek doğduğu zaman veya sırf canı öyle istediği için, ailenin yeterince geliri var olduğu gerekçesiyle karısının işini bırakmasını isteyebilmektedir. Çalışan ve eve para getiren bir kadının evinin işlerini de eksiksiz yerine getirmek suretiyle çalışması, ancak hoş görülebilir. Bunun yanı sıra, erkeklerin egemen olduğu toplum kurallarının gereklerine de uymalıdır.

Kadınların evliliğe kendilerini ekonomik güvenceye almak olarak bakmamaları gerekmektedir. Kadınlar ekonomik özgürlüklerini yeteneklerini geliştirerek, gayret sarf ederek kazanmalıdırlar. Ancak, bu şekilde toplumda birey olarak var olabileceklerdir. Geleneksel tabuların kadınlara yönelik baskılarını da bu sayede yıkabileceklerdir.

Kadın çalışmayıp eve kapanırsa olan yeteneklerini de yitirir, kişiliğini koruyamaz, kocasının uzantısı hâline gelir. Bit Palas romanındaki Nadya evlenip evinin kadını olunca ailede ikinci plâna düşmenin acısını derinden hisseder:

“Önceleri geçici olarak, uygun bir iş buluncaya kadar yapacağını sandığı ev hanımlığını nasıl olup da bu kadar kısa zamanda benimseyebildiğini kendi de bilmiyordu. Bir gün eve gelen bir düğün davetiyesinin üzerindeki yazıya takıldı. Metin Çetin ve karısı Nadya’nın bu mutlu günümüzde aramızda olmalarını dileriz. Boş gözlerle baktı düğün davetiyesine. Nadya Onissimovna değil, Nadya Çetin de değil. Karısı Nadya olduğunu ilk o zaman fark etti.

Bu küçük tespitten etkilendi ama gene de hayatında her hangi bir değişiklik yapmaya teşebbüs etmedi. Nicedir fotokopiyle çoğaltılmışçasına birbirine benziyordu günler. Yemek yapıyor, ev temizliyor, televizyon izliyor, eski fotoğraflara bakıyor ve sıkıldığında, diğer ev hanımlarının pek bilmediği bir şeyi yapıyordu:fişe takmadan yanan patates lambaları. Profesör Kandinsky de”eşik atlayan türler”projesi de, bir başka yaşamda kalmışlardı.”(s. 184).

Toplumun gözünde evlilik kurumu çok özel çok önemli bir yere sahiptir. Bu kurumun kurallarının dışına çıkmayı göze alanlar, oldukça büyük bedeller öderler. Baba ve Piç romanındaki Zeliha, babasız bir çocuk sahibi olacağını söylediğinde büyük tepkilerle karşılaşır.

“Gülsüm”Bu aileye evlilik dışı bir çocuk mu getiriyorsun?Bir piç!. . . .

“Utan utan ! Bunca zaman hepimizi rezil rüsva ettiğin yetmedi mi?”Gülsüm’ün yüzü öfkeden çarpılmıştı. ”

“

“Şu hizmete bak, şu hallere. . . . Boya küpüne düşmüş gibi makyaj, avuç kadar etekler, bi karış topuklar!Böyle. . . giyinirsen olacağı budur. Beyoğlundaki kaldırım yosmaları bile senden daha namusludur ya. Yat kalk Allah’a şükret. Şükret ki bu ailede erkek yok. Yoksa seni sağ komazlardı bilesin.”(s. 38).

Evlilik dışı çocuk doğurmanın ne kadar büyük bir cesaret gerektirdiğini Asya’nın şu sözleri çok iyi anlatır:

Asya, ”Annem. . . ailedeki kara koyundur. Evlilik dışı çocuk doğuracak kadar asi.”(s. 182).

Zeliha, kürtaj için doktora gittiğinde, ilkin ona kocasının izni olup olmadığı sorulur. Sorgularcasına evli olup olmadığı sorulur. Çevresi evli olmadığını tahmin ettikleri kadını rahatsız edici bakışlarla yargılar:

“Kocanızın izni lazım elbette” diye devam etti sekreter, artık cıvıltılı olmayan sesiyle. Ardından cevabını tahmin ettiği bir diğer soruya geçti. ”Tabii eğer evliyseniz. . . ?

Zeliha gözünün ucuyla sağındaki tombul sarışının ve solundaki başörtülü kadının yerlerinde kıpırdandıklarını gördü. Odadakilerin meraklı bakışları üzerinde ağırlaştı. . . .

Bu kürtaja onay verecek bir koca yoktu. Bir baba yoktu. BA-Ba yerine BOŞLUK vardı.”(s. 20)

Zeliha’nın Aram’la uzun süredir bir ilişkisi vardır ve çok mutludur. Armanuş neden evlenmediklerini sorduğunda, Asya “Evlenmek mi?”, bu kelimeyi dişlerinin arasına sıkışmış bir yemek artığı gibi tükürüverdi.”(s. 252).

Asya’nın da tıpkı annesi Zeliha gibi evliliğe inancı, güveni ve saygısı yoktur. Kadınlar, bir evliliğin, ya da bir ilişkinin bitmesinden sonra uzun bir zaman başka bir ilişkiden uzak dururlar, erkekler içinse durum tam tersidir. Hemen bir yenisini aramaya başlarlar.

“Babam her kimse Zeliha Teyze'nin onunla tecrübesinden sonra evlilik fikrinden soğuduğunu tahmin, ” diye devam etti Asya. ”Erkeklerle itimat etmekte güçlük çekiyor galiba. ”

“Onu anlayabiliyorum, ” dedi Armanuş.

“Peki bir ilişkiden sonra toparlanmak söz konusu olduğunda iki cins arasında büyük fark olduğunu düşünmüyor musun sen de? Yani kadınlar berbat bir evlilik ya da ilişki. . . yaşadıkten sonra genelde uzunca bir süre başka bir ilişkiden kaçıyorlar. Erkekler içinse tam aksi geçerli; bir felaketi atlatır atlatmaz derhal yenisini aramaya başlıyorlar. Erkekler yalnız yaşayamıyor. ”(s. 253).

Romanda geleneksel düşüncedeki erkeklerin, kendilerini idare eden kadınları tercih ettiklerini görürüz. Kadınlar da bu yolu seçerler, çünkü bu davranışın durumu kendi lehlerine çevirecek en etkili ve emin yol olduğunu düşünürler.

Ben, “annem, ailesindeki erkekler arasında mekik dokuyan gerilimleri, budaklı ve oynak ittifaklar kurarak, her zama ve son damlasına kadar lehine çevirmeyi başaran kadınlardandı. ” der.(s. 148).

Oysa ki Bit Palas romanındaki Ben, evlendiğinde karısında aynı idareciliği göremez, çünkü artık kadınlar, en azından eğitilmiş kadınlar değişmiştir. Karşı çıkabilen, tepki koyabilen, daha güçlü kadınlar vardır.

“Anneme benzemiyordu Aşşin. Onun gibi sofralar donatmadı bana, ne de edilgen kaldı karşımda. İşi şakaya vurdu, küstü; tatlı dil döktü, küstü; anlayış gösterdi, küstü; sinirlendi, küstü; tehdit etti, küstü; küçümsedi, küstü; yanımda kaldı, küstü; çekti gitti, küstü; geri döndü, küstü. . . Bildiği her yolu denedi, sık sık küsmek suretiyle. ”(s. 228-229).

Ben'in annesinin yaşama biçimi evlilik olmuştur. Babası öldüğünde annesi, hemen arkasından tıpkı babasına benzeyen başka bir adamla evlenir.

“Annem, bu sahte rahmetliyi o kadar sevdi, ona o kadar yürekten inandı ki, altı ay sonra tekrar evlenmeye karar verdiğinde, kendisine koca olarak seçtiği adam, masadaki hayaletin tıpatıp aynısıydı. ”(s. 227)

İsabel'in uyumsuz ve mutsuz bir evliliği vardır. Kocasına ulaşamamaktadır. Ona ulaşma denemelerine girişmiş ama başarılı olamamıştır. Durumu kabullenmekten başka bir çaresi olmadığını görmüştür. Zaten sebebini bir türlü çözemediği bir huzursuzluğun pençesinde kıvrınmaktadır.

“İsabel Nunez Alvarez kocasından hiçbir aşırı tepki beklememesi gerektiğini evliliklerinin ilk aylarında idrak etmişti. Eskiden, her şeyi göze alıp, sırf Antonio'nun ördüğü nezaket sınırlarını aşabilmek için onun damarına basmaya çalıştığı olmuştu ama zamanla bu huyundan vazgeçmişti. Belki onu olduğu gibi kabullenmişti; belki de önce kocasına, giderek tüm dünyaya karşı hissizleşmişti. Her ne olursa olsun, umrunda değildi artık. Zaten hüznünün, güneşe teslim olmuş buzdan bir sarkıt gibi damla damla eriyen evliliğiyle alakası olmadığını biliyordu. Sebebini bir türlü kavrayamadığı başka, bambaşka bir huzursuzluğun pençesindeydi günlerdir. ”(s. 26).

Baba ve Piç romanındaki Alkolik Karikatürist ve onun “Hayatla Kavgalı Karısı” mutsuzdur. Karikatür çizimlerinde kocasından çok daha iyidir, ama onun kadar takdir ve ilgi görmemektedir. Evlilikleri bir yük hâlini almıştır. Beraber yaşaya yaşaya aynılaştırmışlardır.

“Karikatüristin Hayatla Kavgalı Karısı dişlerini sıktı. Kumral, kederli gözlü bir kadındı. Çok fazla güceniklik biriktirmişti içinde. Hayatta istediklerini bir türlü yerine getirememiş, devamlı kendinden feragat ede ede en nihayetinde kendisi dışında her şeye ve herkese kırgınlık besler olmuş, çok çabuk parlayan, çok çabuk insan harcayan ve kocasından çok daha iyi karikatür çizdiği halde onun kadar takdir görmemenin acısını zehir gibi damarlarında taşıyan bu kadın, şimdi kocası yanında konuşurken on iki yıllık hayat arkadaşını içinden geldiği gibi paylaşıyor, yoksa ideal bir eş gibi her şeye rağmen taşkınlığına destek mi olsun karar veremiyordu. Birbirlerinden nefret ederlerdi ama yine de bunca yıldır evliliklerini sürdürmüşlerdi; kadın gün gelir intikam alırım ümidiyle, adam da gün gelir her şey düzeler ümidiyle. Ne var ki bu zaman zarfında o kadar aynılaştırmışlardı ki bir çok hususta, artık

birbirlerinden saldıkları kelimelerle konuşuyor, birbirlerinin jestlerini taşıyorlardı. Hatta karikatürleri bile birbirine benzemeye başlamıştı.”(s. 94).

Cici anne ve Rıza Selim Kazancı'nın mutlu bir evlilikleri vardır. Onların bu mutluluğu çevresi tarafından kıskanılır. Etrafindakiler, çiftin çocuklarının olmamasını diline dolamışlar, kocasını başka bir kadınla çok geç olmadan evlenmesi için telkinde bulunmuşlardır. Kocasını ise bu dedikoduları hiçbir zaman dikkate almaz.

“İlk eş mevzuunun açıldığı nadir anlar hariç, senelerce dinginlikle akıp gitti evlilikleri. Sevecen, saygılı, huzurlu. Etraflarındaki ailelerin hiç de böyle olmadığı düşünülürse tuhaf bir durumu onların bu uyumu. Memnuniyetleri, daimi haset kaynağıydı. Etraftakilerin çemkirmeyi en sevdikleri konu çiftin çocuklarının olmamasıydı. Herkes Cicianne'nin kısır olduğuna kanaat getirmişti. Pek çokları Rıza Selim'i çok geç olmadan başka bir kadınla evlenmeye ikna etmeye çalışmıştı.”(s. 151).

Rose ve Mustafa Kazancı'nın mutlu, huzurlu bir evlilikleri vardır. Eski kocasından intikam almak için bu ilişkiye başlamıştır, ama Mustafa'yı tanıdıkça sevmiştir. Evlilikleri tutkulu bir aşktan ziyade bir anlaşma ve alışkanlıkla huzur içinde devam etmektedir.

“... genelde mutlu bir evlilikleri vardı; asla tutkuyla aşık olmamışlardı belki ama istikrarlı, itinalı bir ilişkinin rahatlığına ermiş, birbirlerinin hoşgörüsümlerini aşmamaya daima dikkat etmişlerdi. Rose'un ta ilk başlarda Çakmakçıyan'lardan intikam almak için Mustafa'yla çıkmaya başladığı düşünülürse, kaderin cilvesi denebilirdi bu evliliğe. Mustafa'yı daha iyi tanıdıkça onu sevmiş ve benimsemişti. Karşılıklı tutkulu bir bağlılıktan ziyade ortaklaşa geliştirilmiş alışkanlıkların verdiği avuntu şeklinde tanımlanabilirdi evlilikleri. Özünde aşk olduğu iddia edilen, sonra da çiftlerin birbirinin gözünü oyduğu binlerce evlilikten daha iyiydi. Her ne kadar Rose ara sıra romantik bir ilişki hayaliyle başka bir adamla başka bir hayatın özlemine çekse de, genelde evliliğinden gayet memnundu.”(s. 294).

4. 2. 1. 5. Anne ve Çocuk

Annelik, toplumca kadına verilen bir görevdir. Kadınlar, neslin devamının aracı olarak da görülmektedir. Anneler, bebeklerini yetiştirilişleri ve doğası gereği severek, ilgiyle büyütürler. Bunun için illa ki biyolojik anne olmak gerekmez. Şehrin Aynaları'ndaki Zışan Kadın bunun en tipik örneğidir. Yazarın romanlarındaki bütün kadınlar bu görüşü paylaşmazlar. Şehrin Aynaları'ndaki İsaibel gibi. Bunu, sevseler de sevmeseler de yapmak durumunda kaldıkları bir zorunlu görev olarak görenleri de vardır. Çocuğu, evliliği ve kendisi için bir güvence gibi gören kadınlara da rastlanmaktadır. Toplumda da bütün bu örneklerin karşılıkları mevcuttur. Elif Şafak'ın romanlarındaki örnekler toplumun büyük kesiminde yaşananlarla örtüşmektedir.

Şehrin Aynaları'nda Miguel, uzun bir yolculuktan sonra aynalar şehri İstanbul'a geldiğinde, Zışan kadın ona bakar, nazar değdiğini düşünür, muskalarla ve evliyaya giderek iyileştirmeye çalışır.

“Biri beni çekip çevirmeli; bir kadın, bir anne bana kol kanat germeli. Öz annem olup olmaması hiç önemli değil. Önemli olan annem olmak istemesi.”(s. 196).

Kadının aslî görevlerinden sayılan annelik, kadının yükümlülüğünde olduğundan herhangi bir sorunla karşılaşılması hâlinde, koca ve ailesi tarafından suçlanabilmektedir. Baba ve Piç'te, Çakmakçıyanların gelini Rose, bebek doğduğunda üniversite eğitimini bırakmıştır. Kendini var gücüyle kızına ve evliliğine adanmıştır. Buna rağmen, kocasının ailesi tarafından kötü bir anne olmakla itham edilmiştir

“... aklı başında hiç kimse onu kötü bir anne olmakla suçlayamazdı. ! Katiyen!Bunu hem eski kocasına, hem de kocasının o kâbustan beter Ermeni sülalesine kanıtlayacaktı.”(s. 47).

Hastalık veya herhangi bir problemi olan çocuklara anneleri bakmak durumunda kalırlar, çünkü onları sahiplenecek başka kimse çıkmaz. Bit Palas'ta buna değinilir.

“Doğuştan hastalıklı çocuklar, kardeşlerinin ve yaştlarının aksine, annelerine aittir. Yalnızca ve hep öyle kalırlar.”(s. 268).

Çalışan kadınlar, çocuklarına güvenilir bir bakıcı bulamadıklarında, onlarla iş yerlerine gelirler ve türlü türlü sorunlarla karşılaşrlar. Bit Palas'ta bunun bir örneğiyle karşılaşrlız:

“Anne biz niye seninle geliyoruz?” diye mırıldandı 5. 5 yaşındaki. “Fena mı işte. Annenizin çalıştığı yeri görmek istemiyor musunuz?” dedi gelin, ellerinden sıkıca tuttuğu iki çocuğu adımlarının hızına ayak uydurmaya zorlayarak. Gerçi ufaklıkları bütün gün bir sinema gişesinin içinde nasıl zaptedebileceğini bilemiyor, patronun da hışmından çekiniyordu”(s. 268).

Annelik ömür boyu sorumluluk demektir: Yine Bit Palas'ta Meryem içki içmek istemekte, ama hamileliği nedeniyle içmeyi reddeder:

“. . . ömründe ilk defa alkol alıyordu. Bebeğe zarar verebilirdi. Onun günaha girmekten korktuğu için durakladığını zanneden metres “likör içkiden mi sayılır?” demişti . (s. 193).

Şeyh Mehmet Mühür Efendi'nin kızı Züleyha kardeşlerine annelik eder. Karısının ölümüyle bunalıma giren dünyadan elini çeken çocuklarına tıpkı annesine benzeyen kızı bakar. Pinhan'da buna değinilir.

“. . . seneler boyu kızlarıyla hiç ilgilenmediği için sonradan çok pişman olmuştu. Züleyha bütün bu zaman zarfında kardeşlerine tek başına kol kanat germiş, analık etmişti.”(s. 128).

Kadınlar, çaresiz kaldıklarında, çocukları için her şeyden medet umarlar. Çaresiz ve umutsuz bir anne Pinhan'dan onu iyileştirmesini ister. Pinhan, böyle bir gücü olmadığını söylediğinde sanki aklını kaybeder:

“Dün sabah, bir kadın, ne denli genç olduğu gözlerinden okunan bir kadın ayaklarına kapanmıştı Pinhan'ın. Hıçkırıklar arasında küçük kızının ne denli hasta olduğunu ve eğer onu iyi ederse sadece çaresiz bir ananın hayır dualarını değil, bütün malını mülkünü de alabileceğini söylemişti. . . .

. . . bu derde deva veremeyeceğini lâkin Allah'tan umut kesilmeyeceğini söylerken. . .

Kadın gülmüştü. Sadece gülmüştü. Kulakları tırmalayan korkunç kahkahalar atarak, gözlerinde delilik parıltılarıyla gülmüştü. ”(s. 133).

Anneler, dünyanın her yerinde büyük zorluklar yaşar. Özellikle de çocuklarını tek başına büyütmek zorunda kalan, gelişmiş ülkeleri, herhangi bir sebeple yurt edinmek mecburiyetindeki anneler, dil ve kültürel alanlarda kolay uyum sağlayamadıkları için, çocuklarının dahi alay konusudurlar. Araf'ta bunun zorlukları dile getirilir:

“Alegre, kadınların çoğunluğu oluşturduğu, daha çok acı çektikleri ama hayatta daha sağlam tutunabildikleri, tıa dolu geniş bir aileye mensuptu. Asla görülmeyen hesapların, ateşi-sönmüş dumanı- tüten çekişmelerin, İngilizce konuşmayı başaramayınca ağzına badem sabunu sürülen, sabun işe yaramayınca konuşma terapistlerine gönderilen çocukların sülalesiydi bu. Kendi çocuklarıyla iletişim kurmayı başaramayan ama İngilizce kelimeleri yanlış telaffuz ettiklerinde onların kendileriyle nasıl dalga geçtiğini gayet iyi sezebilen kırgın annelerin sülalesi. Aralarında sessiz boşluklar, kırık ifadelerden mürekkep uzaklıklar olan annelerle çocukların, daha iyi bir gelecek için çıkılan yolun bir yerlerinde bir vakitler kaybedilmiş kelimelere duyulan özlemlerin sülalesi. ”(s. 139).

Birçok yetenekli ve başarılı kadın, evlenip çocuk sahibi olduktan sonra bu yeteneklerini kullanamamaktadır, çünkü toplumun ve kocasının düşüncesine

göre birinci görevi ailesinin ve çocuklarının bakımındır. Tolstoy'un karısı bunun en bilinen örneklerindedir. Baba ve Piç'te bu konu edilir:

“Aman !Tolstoy için bunları yumurtlamak kolay, ”dedi Karikatürist'in Hayatla Kavgalı Karısı. ”Adamın her şeyini çekip çeviren bir karısı varmış. Tolstoy doğurtmuş, kadın büyütmüş. Bir düzine çocuk, viyak viyak. Majesteleri Tolstoy Efendi roman yazmaya konsantre olsun diye, kadıncağız kendinden fedakârlık edip bir ömür boyu eşşek gibi çalışmış!”(s. 98).

Erkek çocuk ve anne arasında, gerek toplumun erkek çocuğa verdiği önem, gerekse duygusal nedenlerle derin bir bağ oluşur.

“Levent-Gülsüm Kazancı çiftinin ilk üç çocuğu kız olmuştu. Önce Banu, sonra Cevriye ve ardından Feride. . . Kızlar varlıklarını bir “önsöz” olarak görmüşlerdi senelerce, esas kitaptan önce yazılmış bir önsöz, beklenen şarkıyı önceleyen peşrev, beklenen oğlan çocuğundan önce geliveren gereksiz, geçici aşamalar. . . Nihayet dördüncü çocuk oğlan olmuştu: Mustafa. Beşinci ve en küçük çocuk Zeliha'ya gelince, doğmasının tek sebebi oğlan tutturan ebeveynlerinin şanslarını bir kez daha denemek istemiş olmalarıydı. Belki gene oğlan olur. . . . Zeliha'ya sorsanız, peşrevden de kötüydü son nota olmak, önsözden beterdi son söz muamelesi görmek.”(s. 40).

Erkek çocuk, evlilikleri güçlendiren, sağlamlaştıran bir unsur olduğu, soyun devamını sağladığı için çok önemlidir. Bu dünya genelinde böyle algılanır:

(Gülsüm Nine) “O birbiri ardına kız doğurmuştu; eyvah bir kız daha, eyvah bir kız daha, eyvah bir kız daha; her doğumla kocasının kendisinden biraz daha uzaklaştığını görmenin ıstırabı bir de her şeyin üstüne Levent Kazancı karısıyla çocuklarını disiplin altına almak için kemerini kullanmaktan sakınmayan hoyrat bir adamdı; bir oğlan, Allah bir oğlan bahsetse her şey yoluna girecekti. . . arka arkaya üç kız. Sonra mucize, dördüncü bebek nihayet oğlan. Şanslarının döndüğünü umarak bir kez daha denemişlerdi ama beşinci bebek yine kız olmuştu. Varsın olsun, Mustafa yeterliydi; soyun devam ettirmeye muktedir. Her zaman kızlara üstün tutulan. . . . Kendini tümüyle yegane oğluna adanmış, kızlarını hiçe saymak pahasına

ona tapmış, hayatın ondan aldığı herşeye karşı teselliyi oğlunda aramıştı. ”(s. 223-224)

Ailede soyun devam ettirilmesi görevi erkeğe verilmiştir. Şehrin Aynaları’nda Dr. Pereira ailede bu vazifenin kendisine ait olduğunu düşünür:

“ . . . evlenmekteki esas maksadı kuşaklardır hekimlik yapan meşhur Pereira sülalesine genç bir hekim vermek istemesiydi. Erkek kardeşinden Pereira sülalesine bir hayır gelmeyeceğine içten içe inandığı ve kız kardeşi Laura’yı bu emanetler zincirinin bir halkası olarak görmediği için küçük hekimi dünyaya getirmenin kendi vazifesi olduğunu düşünmüştü. . . . İşte seneler sonra nihayet o sabah Isabel müjdeli haberi vermiş, Antonio Pereira da dayanamayıp sofrada herkese duyurmuştu. ”(s. 163).

Gülsüm Nine “Kocasını kaybettiği için bir yakınlık ve merhamet duyuyordu gelinine. Ama en çok kendine acıyordu. Kocadan olmaktan beterde tek oğlunu yitirmek. ”(s. 356).

Pinhan’da erkek çocuğun önemi, annenin ihtimamı üzerine şu sözler yer alır:

“Kadın hemen hemen hiç odasından çıkmaz, kimselerle muhabbet etmezdi. Varı yoğu bunca kızdan sonra ve bunca zamandan sonra doğurduğu oğlu Recep olmuştu zaten. Oğlunun üstüne titrer, onun için yaşardı. ”(s. 155).

Annenin oğlunu kaybedişi, kendisini kaybedişidir. Şehrin Aynaları’nda Elena Rodriguez oğlu Diego’yu kaybedince dünyası kararır, kendini kaybeder, kadınlığını unuttur:

“Elena ıssız ve kindar bir çöldü artık, üzerinde hiçbir otun yeşermeyeceği çorak, hırçın bir toprak. . . . Diego’yu alan Tanrısına içindeki orospuyu kurban etmişti. . . . Çorak bir toprak olup ayrılmıştı oğlunun mezarının başından. . . . ”(s. 54).

Elena Rodriguez Tanrının oğlu Diego'yu aldıktan sonra, yerine komşusu Pereira'ların oğlu Andres'i gönderdiğini düşünür ve onunla ilgilenir. Andres, ailesinden ilgi görmeyen bir çocuktur. Daha sonra, o çocuğa sahip olmak için, dini inançlarının da etkisiyle komşularını Engizisyona ihbar eder.

“... hiç şüphesiz, Andresillo çekilen onca acının mükâfatı, Tanrı'nın armağanıydı. Şimdilik kimse bu hakikati bilmese de, çok yakında herkes öğrenecekti. O vakte kadar tek yapması gereken dişini sıkıp sabretmek ve çocuğun sevgisini kazanmaktı. Ancak o zaman geçmişin olanca ağırlığı omuzlarından kalkacaktı.”(s. 77).

Baba ve Piç'te Rose kızı Amy(Armanuş)ile iyi bir anne-kız ilişkileri olduğunu düşünmektedir. Ama kızı, onu bencil bulmakta, kendisini hiç anlamadığını, aralarındaki mesafenin büyüklüğünü görmediği inancındadır.

“Kızımı düşünürken yüreği sızladı. Bütün anlaşmazlıklarına ve kavgalarına, bir anne olarak bütün şahsi kusurlarına rağmen, Amy'yle sıhhatli bir anne kız ilişkisi içinde olduklarına emindi. Tıpkı İkinci Dünya Savaşı'nda en çok Büyük Britanya'nın zayıf verdiği gibi.”(s. 296).

Yine, Baba ve Piç'te Rose, bebeğine istemediği halde Armanuş adının verilmesine sesini çıkaramamıştır.

“Kocasının ailesi, bebeğe büyük büyükannesinin ismini vermekte ısrar etmişlerdi. Şimdi Rose bebeğine böyle bir isim koydurmak yerine, çok daha aşına, çok daha Amerikan bir isim vermediğine ne kadar pişmandı.”(s. 53)

Ülkemizde ve dünyanın birçok yerinde kadınların önemli bir bölümü, evliliklerini çocukları için devam ettirirler. Araf'ta Zarpanidit'in annesi hep mutsuzdur. Ölüm tehlikesi geçiren çocuğu kurtulduğu için mutlu, ama çocuğu var diye bu evliliği sürdürmek zorunda olduğu ve, hayatını hep böyle devam ettireceği için de mutsuzdur.

“ . . . annesinin tezgâhın üzerindeki mısır patlatma makinesinin yanında ağlayışı gibi, bebeği ona geri döndüğü için minnettar ama hayatı aynı kalacağı için bedbaht. ”(s. 49).

Araf ‘ın en önemli erkek kahramanı Ömer, çok çapkındır. Amerika’da kızlarla gününü gün etmektedir. Bu kızlardan bazılarının aileleriyle de tanışır. Bu kızların annelerini ikiye ayırır. İkisinin arasında da çok büyük fark yoktur. Ömer’e büyük ülkenin gelişmiş insanları olarak engin bir hoşgörü ve yüce gönüllülükle lütfederek varlığına katlanmışlardır.

Ömer, “Amerika’da çıktığı kızların annelerinin ikiye ayrıldığına iyiden iyiye kanaat getirmişti:

a)Şaşrt beni! Anneler

b)Beni-hiçbir-şey-şaşırtamaz!Anneler.

Şaşrt-beni! Anneler kızlarının bir Türkle çıkmasından içten içe memnun olmayan ama belli bir yere kadar, iş ciddiye binmedikçe bunu önemsemiyormuş gibi davranan annelerdi. Ömer’e kötü davrandıkları filan da yoktu. Aksine, mesafeli olsalar da daima fazlasıyla kibardılar, onu neredeyse aristokratik bir terbiye ve tenezzülle karşılar, gönüllerini feketmesi, onları şaşrtması için bir şans bahşetmiş gibi davranırlardı. Öte yandan Beni-hiçbir-şey-şaşırtamaz!Anneler her tür kültürel çeşitliliği aynı şekilde ve aynı ilgiyle bağrına basmaya kararlı liberal Mader Kozmopolitlerdi. Müslüman da olsan Zerdüşt de, Büyük Kali’ye de tapsan, bir düzine Tanrıya da, hatta kendini Tanrı bile ilan etsen onlar için fark eden bir şey olmazdı, seni yakınlarında yörelerinde görmekten aynı derecede memnun olurlardı, tabii sana baktıklarında seni değil, böyle kayıtsız şartsız bir açık fikirliliğin sisli aynalarından yansıyan bir yabancının silüetini ve kendi yüce gönüllülüklerini görürlerdi yalnızca. Ömer, bu iki anne tipinin gözünde de kendi kişiliği hakkında varılan yargıları en az etkileyenin kişiliği olduğunu tahmin ediyordu. ”(s. 222-223).

Anneye saygı sevgi evrensel bir duygudur. Faslı doktora öğrencisi Abed’in annesi ziyaretlerine geldiğinde, bütün ev arkadaşları büyük bir dayanışma örneği gösterir. Zehra(Abed’in annesi)ilk defa geldiği Amerika’ya ve oğlunun arkadaşlarına uyum sağlar. Cadılar Bayramı Partisinden, oğluna evlenmesi için kızlar önerir. Hatta önceleri, anlaşılmadıkları Gail’le bile dost olurlar. Gail’le

evlenmesini önerdiğinde, Abed onun bir Yahudi olduğunu söyler, ama Zehra, bunu önemsemez.

Abed'in babası ABD'ye gelmeden iki hafta önce ölür. Taziye gelenler artık kendisine oğlunun bakacağını söylediklerinde, Zehra buna karşı çıkar. Oğlu okuyacak ve diplomasını alacaktır. Güçlü ve sağduyulu bir kadındır.

“Oğlum Amerika'ya gidecek, çünkü, bir oğulun varlığı babasının yokluğunun yerini dolduramaz. Kayıp gözün yeri boş kalır. Çukur çukur kalmalıdır.”(s. 177)

Elif Şafak'ın romanlarında, anneliği bir türlü benimseyip sevemeyen kadınlar da vardır. Şehrin Aynaları'ndaki Isabel bunlardan biridir:

“Hiçbir zaman iyi bir eş olamadığı gibi, iyi bir anne olmayı da başaramamıştı. Üstelik, öyle olmayı istediğinden bile emin değildi. Yavrusunu besleyebilmek için göğsünden et kopartan pelikan, olsa olsa bir masal kuşuydu.”(s. 134)

İsabel, oğlu Andres'i sever, ama çocuk bakımının zorluğu onu bunaltır.

“Andres'i içinde hissettiği günden bu yana, iki zıt halet-i ruhiye arasında savrulup durmuştu. Zaman zaman, çocuğa karşı, daha önce benzerini hiç tatmadığı sınırsız bir sevgi duymuştu. Onun canı yandığında, kendi canı yanmış gibi gözyaşı dökmüş, bir tek gülcüğüyle her türlü kederden tasadan arınmıştı. Kandilin ışığını yakalamak isterken minik, pembe parmağını yaktığında nasıl da masum ve güzeldi Andres. Zaman zaman da sürekli bakıma ve bakılmaya muhtaç böylesi küçük bir canı dünyaya getirdiğine pişman olmuştu. Böyle anlarda, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, değil onu sevmek, görmeye bile tahammül edememişti. Çocuğun bitmek bilmeyen talepleri karşılanmadığında tepinerek ağlamaya başlaması, bazen de ağlamaktan mosmor kesilmesi karşısında çileden çıkmıştı. Ağlayarak her istediğini elde edebileceğini sandığında nasıl da çekilmez oluyordu Andres.”(s. 133).

Ekim Devrimi'nde Rusya'dan kaçmak zorunda kalan Agripina Fyodorovna Antipova da anneliği benimseyemeyen kadınlardan biridir. Her kadının doğası gereği, anneliği sevmesi durumu Agripina'da yoktur. Bu durum Bit Palas'ta dile getirilir:

“Her kadın doğası gereği anaç, anneliğin ise cennetteki ırmaklar kadar duru ve kutsal olduğuna hararetle inananlar buna ihtimal bile vermek istemeseler de, Agripina Fyodorovna Antipova doğurduğu “şey”i sevmemişti.”(s. 46).

Ayrılmış ailelerin çocukları ve annelerinin yaşadıkları dram çok daha büyüktür. Bu çocuklar, zaman zaman hatta çoğu zaman anne ya da babayı tercihe zorlanmışlar, nereyi seçerlerse seçsinler büyük acılar yaşamışlardır. Bit Palas'taki, Cemâl ve Celâl kardeşler buna güzel birer örnektir:

“O kocaman ülke, o güzel kadın. . .” diye mırıldandı Cemal dalgın dalgın.
 ”Annemi sattım ben bunlar için. Böyle aşağılık bi herifim işte. Beni doğuran, emziren. büyüten anacığımı bunlara değiştirdim. Ulan hadi insan büyüyünce maddiyatçı olur da, dersin ki hayat böyle yaptı. Ama parmak kadar çocukken de maddiyatçı olunur mu be!

Ertesi gün bir bahaneyle evden göndermişlerdi annelerini. Yeterince uzaklaştığına kani olunca, üçü üç koldan bagaja yüklemişlerdi bavullarını.

“Ama sen yapmadın? Sen anamızı bunlara değiştirmedin!” dedi Cemal. . . .

“Ayakkabım çıkmıştı,” dedi Celâl .

“Tam arabaya binerken ayakkabımın teki ayağımdan çıktı, fırladı gitti. Onun için indim arabadan. Ayakkabımı giymek için geri dönmüştüm. Ama daha ayağımı ayakkabıya geçirmeden, baktım annem yolun başında göründü. Onu görür görmez babam arabayı çalıştırdı. Tek ayakkabıyla koştum yanınıza, ama ben yetişemedim siz hareket ettiniz. Arkanızdan avaz avaz bağırdım. Ta köyün çıkışına kadar koştum peşinizden.”(s. 312).

Kadınların doğurganlığından ticarî amaçlı olarak da yararlanıldığı olmuştur. Samur-Oğlan yarı insan yarı samurdur. İyi bir gösteri malzemesidir.

Bu nedenle soyunun devam ettirilmesi gerekmektedir. Mahrem’de bunun farklı bir örneğini görürüz:

“Samur-Oğlan’ı bir fahişenin koynuna soktular. . . . fahişeye hiç zorluk çıkarmadı. Her zamanki gibi itaatkârdı. . . . Fahişenin eline birkaç altın sıkıştırdı. Onu ve ilk doğan bebeği orada bırakarak, kucağında yeni hazinesiyle(Samur-Kız)birlikte evin yolunu tuttu.”(s. 64).

4. 2. 1. 6. Ev Kadınlığı

4. 2. 1. 6. 1. Mutfak

Kadınlar için mutfak, kendini ifade etme alanıdır. Kendilerini en iyi gerçekleştirdikleri yerdir.

Alegre, çöp gibi ince, derin kurşunî gözleri olan genç bir Meksika kökenli-Amerikalıdır. Alegre, ana dilinde “neşe” demektir ama devamlı mutsuzdur. Bir blumik (blumia: şişmanlama korkusuyla yemek yiyememe veya yediklerini istem dışı çıkarma) olmasına rağmen, iyi bir ahçıdır, yemek pişirmeyi çok sever, kendini o şekilde ifade eder. Bulunduğu ortamlarda, yemek yapma görevi ona verilir. Araf’ta bu konu geniş yer alır:

“Bu aralar grup için yemek pişirmek ister misin?”diye sordu Connie, kimsenin yapacak yorumu olmadığı anlaşılınca.

Alegre her zamanki gibi nazik, uysalca başını salladı. Ne de olsa hayatında en iyi yaptığı şey ve burada bulunmasının en iyi tarafı yemek pişirmektir. Günlüğünü bırakıp “ÖNÜMÜZDEKİ HAFTA YAPILACAKLAR LİSTESİ’ni çıkardı, “sonraki seans için yemek pişirilecek” yazdı.”(s. 109).

Alegre, özel yaşamındaki söz dağarcığının önemli bir kısmını yemek kitaplarına, tariflerine ayırmış gibidir. Her şeyi bunlarla tanımlayıp açıklar, bunlarla anlamlandırır:

“Alegre'nin söz dağarcığının büyük kısmını, doğrudan yemek kitapları ve tariflerden oluşan gastronomik sözlerin oluşturduğunu öğrenmişti artık. İnsan ilişkilerini baharatlar, tatlar ve pişirme usulleri ile anlatıp anlamlandırıdığı kendine has bir jargonu vardı. Keza ona göre aşk da dilimlenip ince ince doğranabilir, çözülene kadar karıştırılıp pembeleşene kadar kavrulabilir, düşük ısıda fırınlanıp kemikleri çıkarılabilir, kremalı sosa bulanıp terbiye edilebilir, haşlanıp soğumaya bırakılabilir, içi yumuşak şeylerle doldurulup isteğe göre fazladan şekerle servis edilebilirdi.”(s. 161).

Alegre, erkek arkadaşı Piyu'nun bakışıyla bu kadar yemeklerle içiçedir. Abed'in annesi Zehra da oğluna yemek pişirmeyi çok istemektedir. Abed, sadece iki haftalığına yemekleri annesinin pişirmesine izin vermesi için, adeta yalvarırcasına Alegre'den rica eder, Alegre, uysalca “evet” anlamında başını sallar, ama bunun nedeni o sırada kafasının meşgul olmasından dolayı meseleyi anlamamasıdır.

Ev arkadaşları, Zehra'yı iyi ağırlamak için bazı fedakârlıklarda bulunurlar. En büyük fedakârlık ise Alegre'den gelmektedir. Mutfağı Zehra'ya teslim edecektir:

“ . . . en büyük feragat Alegre'den geliyordu. Mutfağını Zehra'ya teslim edecekti.”(s. 175).

Yine Baba ve Piç romanındaki Rose da mutfakta çalışmayı çok sevenlerdendir. Ermeni kocası Barsam'dan boşandıktan sonra, tek istediği erkek tipi, günün sonunda pişirdiklerini beraberce mutlu mutlu yiyecek, yemeklerinin değerini anlayacak bir kocadır. Süpermarkette karşılaştığı Mustafa tam da onun ihtiyacı olan bir erkektir. Mustafa ile Rose da mutfağı sever. Rose, yemek yapmaktan, Mustafa da onu seyretmekten hoşlanır.

“Sabahları Mustafa, Rose’un mutfakta çalışmasını seyredirdi. İkisi de severdi mutfağı ama tümüyle farklı sebeplerden. Rose yemek pişirmeye olan düşkünlüğü ve kendini ancak orada tam anlamıyla evinde hissettiği için severdi. Mustafa ise çalışırken onu seyretmeyi sevdiği için.”(s. 303).

Mutfak eşyaları, mutfakla bütünleşen ev kadınlarının en değerli miraslarından biridir. Bu kadınların çoğunun hayatta kendini ifade edebileceği bir mesleği yoktur ve genellikle de eğitim düzeyleri düşüktür. Onlar, kendilerini mutfaktaki becerileri üzerinden ifade ederler. Alegre’nin büyük büyükannesi La Tia Piedad, hayatta çok şeyini kaybeder ama, seksen beş parça yemek takımını asla kaybetmez, gözü gibi korur. Zaman zaman bu porselenler için mirasçısını tayin eder, ama sonra birden herhangi bir sebeple, başka biri lehine fikrini değiştirir:

“La Tia Piedad’ın gözbebeği olduğundan porselen takımını almaya en yakın görünen kişi Alegre’ydi. İçten içe bunu çok istiyordu. Porselen takım her parçasıyla asla sahip olunamayan bir bütün, bir tamamlanmışlık hissiydi. Sadece geçmişle gelecek arasında bir köprü değil, aynı zamanda sevgi barometresiydi de; onun sayesinde La Tia Piedad’ın kendisini ne kadar sevdiğini ölçerdi ailenin her ferdi. Porselen takım kime geçmişse birincilik de ona geçerdi. (s. 142).”

Zarpanđit’in annesi, kötü bir ahçıdır. Ve ne kadar kötü bir ahçı olduğu herkesçe bilindiğinden; Zarpanđit, bundan başkalarına bahsederken bir aile sırrını ifşa ediyormuş gibi hissetmez kendini. Ama yine de kızının doğum günü için pasta yapar acemice de olsa. Ekonomik durumları kısıtlı olduğundan pastayı elde ne varsa onlarla yapar.

Zarpanđit’in “Annesi, kadın dergilerinden birine baka baka bir pasta yapmış ve adını “Armut –Ağacının-Yanındaki –Domuzcuk-Pastası” koymuştu. Bir domuzun armut ağacının yanında ne halt ettiği sorusuna Zarpanđit’in verecek cevabı yoktu doğrusu ama bu seçimin el altındaki malzemelerden kaynaklandığını tahmin ediyordu. . . .”(s. 52).

Baba ve Piç'te Kazancı Ailesi'nde mutfak önemli bir yere sahiptir. Ailedeki kadınlar her biri ayrı ayrı yemeklerde uzmanlaşmış gibidir. Bu romanda geçmişteki ortak yaşanmışlık ve iki toplum arasında mutfak üzerinden bir köprü kurulur. Babaannesinin aile kökleriyle ilgili bilgi edinmek için İstanbul'a gelen, Çakmakçıyanların torunu Armanuş, üvey babasının ailesinin evi, Kazancılarda sofradaki yemeklere hayretle bakar. Bu yemekler, babaannesinde yedikleriyle aynı isimde, aynı lezzettedir. Türk dilini bilmemesine rağmen Türk yemeklerini adıyla ve lezzetiyle bilmektedir. Bu nedenle Türkçe'yi konuşamaz, ama Türk mutfağının dilini konuşabilir.

“Armanuş daha sonra artan bir ilgiyle masadaki yemeklere baktı. “Ne harika bir sofraya,” dedi gülerken. “En sevdiğim yemekler. Humus, babaganuş, sarma. . . aaa çürek de pişirmişsiniz!”

“Aaaa, do you speak Turkish?” diye hayretle baktı Banu Teyze, . . .

Armanuş bu beklentiyi boşa çıkarmaktan üzgünmüş gibi yarı şaka yarı ciddi başını iki yana salladı. “Hayır. Türk dilini konuşamıyorum maalesef ama sanırım Türk mutfağını konuşabiliyorum.”(s. 164).

Armanuş, internette arkadaşlarıyla sohbet ederken; Kazancı ailesinin mutfak kültürünün, Ermenilerinkiyle çok benzer olduğunu yazar: “. . . mutfakları bir harika . Her Ermeni burada cennete düşmüş gibi olur.”(s. 189).

Armanuş, Kazancılardaki Türk mutfağını ve kendisi için hazırlanan sofrayı görünce babaannesinin yemeklerinin neredeyse birebir aynısı olduğunu görür. Türkçeyi bilmeseydi de yemeklere olan bu âşinâlık ona kendisini babaannesinin evindeymiş gibi hissettirir. Bu duruma hem çok sevinir hem de çok şaşırır. Yemekleri görünce büyük bir şaşkınlık ve mutluluk sarhoşluğuyla adlarını söylemesi, Kazancıların fertlerinde Türkçe konuşabiliyor düşüncesi oluşur.

Genelde yemeği kadınların yaptığını görürüz. Aşure, Elif Şafak'ın romanlarının vazgeçilmezi gibidir. Bit Palas'taki Metin Çetin'in karısı Nadya,

kocasını memnun etmek için, Türk yemeklerini öğrenmiş ve bu alanda ustalaşmıştır. Ama başlangıçta bir türlü aşurede istediği kıvamı tutturamaz. Sonunda, uğraşa deneye aşureyi de en iyi biçimde yapmayı öğrenmiştir:

“Ancak o gün, bir tek o uğursuz gün, nasıl olduysa yaptığı aşureden memnun kalmıştı. Tencereyi soğuması için kenara almış, buzlu camdan pembe kâseleri hazırlamış ve sabırsızlıkla kocasını beklemeye koyulmuştu. Artık nihayet bu işi kotardığını, Metin Çetin’in takdirini kazanacağını umuyordu.”(s. 173).

Eğer herhangi bir sebeple evde kadın yoksa belli bir yaşa gelmiş kız çocukları evin mutfak işlerine bakar. Pinhan’da, Şeyh Mehmet Mühür Efendi’nin en küçük kızı Zühre babasına ballı, tarçınlı süt hazırlar:

“Şeyh Mehmet Mühür Efendi, bir yandan, en küçük kızı Zühre’nin pişirdiği ballı, tarçınlı, ılık sütü yudumlarken, bir yandan da avluya yağın yağmuru seyrediyordu.”(s. 113)

Yine Pinhan’da “Şeyh Mehmet Mühür Efendi’nin ortanca kızı Zümrüd’ün pişirdiği bol köpüklü, bol şekerli kahveleri karşılıklı içerken havadan sudan konuşmuşlardı.”(117)

Şehrin Aynaları’nda Şeyh Süleyman Sedef Efendi’nin kızı Zühre, babasına düzenli kahve pişirir.

“Koridorun öteki ucunda kızı Zühre akşam kahvesini hazırlamış, onu bekliyordu.”(s. 213).

Bit Palas’ta Ben’in annesi kocasına mükemmel içki sofraları donatır. Bundan gizli bir haz alır. Çünkü gündüz korkup çekindiği adam, akşam içkiliyken zayıf ve savunmasızdır.

“İğdiş bir keyif duyuyordu onun gündüzleri bir an bile yitirmediği heybeti, akşamları içki masasında kuruş kuruş bozdurup harcadığını görmekten. . .”(s. 221).

Yemek pişiremiyor olmak, hangi sınıfa mensup olursa olsun bir kadın için kendini eksik ve mutsuz hissetmesine neden olabilmektedir. Şehrin Aynala’ında Lucrecia’nın Miguel’e yemek pişirirkenki başarısızlığı anlatılır:

“Lucrecia yemek hazırlıyordu. Yemek pişirmekte, hayatın başka alanlarındaki kadar maharetli olamadığı için, her yemek hazırlama merasimi bir işkenceye dönüşüyordu. Pişirdiği yemeklerin tadı tuzu olmuyor; emeklerinin heba olduğunu görünce de çileden çıkıp ağlamaklı oluyordu.”(s. 184).

Evi çekip çevirmek, yemek yapmak kadına ait bir görev olarak görülür. Bu dünyanın bir çok yerinde böyledir. Şehrin Aynaları’nda:

“Evin işlerini çekip çeviren, yemekleri pişiren bir kadın var. Yaşlı, Müslüman bir kadın. İsmi Zışan.”(s. 6).

Şehrin Aynaları’ndaki ev işleri ve mutfakla yan yana bile düşünemediğimiz İsaibel, ekmek pişirir.

“İsaibel bir gün önceden tamamlamıştı hazırlıklarını; noksansız yerine getirmişti yapılması gereken herşeyi. Zaten ekmeği pişirmeyi severdi. Tanrı kadın olarak dünyaya geldiği halde kadınlık görevini aksatanların doğum yaparken canını alacağını söylediği için değil; hamurun parmakları arasında şekillenip, . . .”(s. 71).

Be-Ce’nin bekâr olduğunu öğrenen apartmandaki kadınlar, ona yemek getirirler.

“Kadın Be-Ce’yi tepeden tırnağa dikkatle incelemiş ve onun bekar olduğunu öğrenince, kendisine nasıl bakacağını sormuştu. Aradan yarım saat

geçmeden, o ve apartmandaki bütün komşu kadınlar ellerinde yiyeceklerle “hoş geldin!”e gelmişlerdi”. (s. 138).

4. 2. 1. 6. 2. Temizlik ve Diğer İşler

Çok uzun yıllardan beri, ev işleri kadının aslî görevlerinden olagelmıştır.

Baba ve Piç’teki Çakmakçıyan’ların eski gelini Rose, kocasının ailesince evliliği boyunca, dağınık bir ev kadını ve kötü bir anne olmakla itham edilir,

“Dağınık bir ev kadını, savruk bir eş ve berbat bir anne olmakla itham edilmekten öylesine bıkmış usanmıştı ki. . . .”(s. 45).

Kadınlar evli olmasalar bile bir şekilde yanında buldukları erkeklerin ev işleriyle ilgilenirler. Bit Palas’ta ev işleriyle alâkasının olacağını bile düşünemediğimiz, alabildiğine özgür, eğitilmiş, zengin, şımarık Ethel, taşınırken Ben’in işlerine ısrarla yardımcı olmakta direnir. Ben, bu yardıma engel olamaz.

“Buraya taşındığım gün, ne yaptıysam Ethel’i bana yardımcı olmamaya ikna edemedim.”(s. 132).

Mahrem’de bir aile tablosu vardır ve biz bu tabloyla sık sık karşılaşırız.

“Resimde bir aile vardı. Baba koltukta; bacak bacak üstüne atmış gazete okuyordu. Anne ayaktaydı; ütü masasında ütü yapıyordu. . . .”(s. 193).

Bit Palas’ta temizlik takıntılı Hijyen Tijen bunu o kadar abartır ki yeterince temiz bulmadıklarını pencereden sokağa atar, mikrop kapacağım diye sokağa çıkmaz. Temizlik için gelen gündelikçileri bunaltır.

“Oooh, Tijen’e gündelikçi mi dayanır? Gelen kaçıyor, dedi Cemal

Hijyen Tijen! Hijyen Tijen! diye kıkırdadı şehla sarışın. Kadın tam dört aydır evinden dışarı adım atmamış. Düşünebiliyor musunuz? Mikrop kapıcım diye sokağa çıkmaz olmuş. . . .”(s. 81).

“Sadece Bonbon Palas sakinlerinin değil, civardan gelen ilgili ilgisiz pek çok insanın da Hijyen Tijen’in temizlik takıntısından haberdar olmasının sebebi, onun pencereden bir şeyler savurduğu anlardan birine denk gelmiş olmalarıydı. ”(s. 213).

Zor şartlar altında yaşayan, genelde büyük kentlere göç etmek mecburiyetinde kalmış, ekonomik problemi olan ailelerin ev kadınları “Temizlikçi Kadınlar” olarak; lüks evlere en az iki üç otobüs değiştirerek giderler. Çalıştıkları evlerin kadınlarını, koşullarını, hayat standartlarını kendilerinininkilerle kıyaslayarak imrenirler. Baba ve Piç’te onların bu halleri anlatılır.

“Temizlikçi kadınlar da uyanık. Kimi pek hareketli ve eli çabuk, kimi pek tembel ve isteksiz her yaştan kadın, gün boyu ovup duracakları lüks evlere en az iki-üç otobüs değiştirerek gitmek üzere erkenden kalkıyorlar. Gittikleri yer başka bir dünya. Zengin kadınlar daima makyajlı geziyor ve katıyyen yaşlarını göstermiyor. Temizlikçi kadınların kocalarının aksine banliyölerdeki karıların kocaları daima meşgul. Şaşırtıcı ölçüde kibar ve çıtkırıldım. Bu sitelerde zaman kıt bir kaynak değil. İnsanlar onu sıcak su gibi bol bol ve rahat rahat kullanıyor. Temizlikçi kadınlar, sitelerdeki kadınların sabah akşam yaptıkları duşların ya da köpüklü, sütlü banyoların uzunluğuna ve sıklığına şaşmaktan kendilerini alamıyorlar. ”(s. 221).

Kapıcının karısı Meryem, hem kendi işini ; hem de kocası Musa’nın işlerini de uzun zamandır yapmaktadır. Oğluyla da ilgilendikten sonra Bonbon Palas’ta beş ayrı eve temizliğe gider.

“Bonbon Palas’ta beş ayrı eve temizliğe gidiyordu. ”(s. 189).

4. 2. 2. Kadın Tipleri

Elif Şafak, romanlarında genellikle orta sınıftan farklı kadın tiplerini ele almıştır. Bunlar, daha çok hayatla, aileleriyle sorunları olan kişilerdir. Bunlar arasında, problemlerini batıl inanç yöntemleriyle çözmeye çalışan, bunlara inanan kadınlar önemli yer tutmaktadır. Dinin, kadınların dünyasında azımsanamayacak bir yeri olduğu görülüyor. Ayrıca, dindar kadınların yanında, ateist kadınların da olduğunu görmekteyiz. Bunlar daha çok geleneksel öğretilerle yetişmiş, evliyaların ve yatırların sorunlara çare olabileceğini düşünen, çoğu örgün eğitim sahibi olmayan mahalle kadınlarıdır.

Fiziksel sorunları, özellikle sağlıksız yiyecek tüketiminde bulunan kadınların aile kökenleri ve kişilik yapıları irdelendiğinde problemleri bir ortamda yaşadığı, yeterince ilgi görmediği öğrenilmektedir. Fiziksel görünüşün kadın psikolojisini derinden etkilediğini de görmekteyiz. Psikolojik kaynaklı mutsuzlukları olan kadınların, özel hayatlarına ve çocukluklarına inildiğinde esas problemin kaynağının orada olduğu görülmektedir. Toplumun kadına bakışı da kadın psikolojisi üzerinde çok etkili olduğu görülmektedir.

Romanda, kişilik yapısı bakımından çeşitli kadın tiplerine de rastlanmaktadır. Bunlar, güçlü, zayıf ve hırslı kadınlardır. Zayıf kadınların bazılarının kişilikleri beraber yaşadıkları erkekler tarafından zayıflandırılmıştır.

Sayıları az da olsa cinsel tercihleri farklı kadınlara da rastlıyoruz. Çift cinsiyetli (hünsa) ve lezbiyenler.

4. 2. 2. 1. Batıl İnançlı Kadınlar

Pinhan'da, yedi tane sevimli iyi kalpli, beraber yaşadıkları Nakş-ı Nigâr mahallesince çok sevilen, fikirlerine değer verilen, rehber kabul edilen yaşlı kadın sorunlara çözüm bulmaya çalışır.

“Ramazan boyunca mahallenin kadınları Macuncu Makbulenin evine doluşup, en mahrem konularda ona akıl danışıyorlardı. İşin aslı, mahalleli kadınlar, dört ayrı rüzgârın germ-üserdini görmüş, gördüklerinden ibret almış, zahirî ile yetinmeyerek batınîdeki alâmetlerin peşine düşmüş yedi kocakarıyı, öteden beri kendilerine rehber edinmişlerdi. Hem kendi hayatlarını hem de bebeklerininkini kötü cinlerden koruyan bu kocakarıları her zaman başlarının üstünde tutmuşlardı. ”(s. 174).

Kevser Nine, bu kadınlar içinde en bilinen, en hürmet görendir. Her sene üç kadın tutar, çeşitli hastalıklara çare, dertlere deva için çuvallarla otlar toplatır. Zaten herkes ona her konuda yardımcı olmaya çalışır, herkesin herhangi bir sebeple mutlaka ona bir vefa borcu vardır.

“Kevser nine gibi kudretli ve düşene dostluk etmekten geri durmayan bir kadının, koskoca İstanbul şehrinde her yaştan, her fitrattan, her dinden insanla ahbaplık ettiği ki, sade bu bile, bu üç kadının ona olan vefa borçlarını izah etmek için kafiydi. ”(s. 189).

Kevser Nine, bu sene gelen ot çuvallarının içine baktığında hayal kırıklığına uğrar, ya kadınlar tembellik etmiş ya da İstanbul’un otları günbegün tükenmekte diye düşünür. Bir taraftan da halefi olarak torunu İdris’i yetiştirmektedir. Ona anlayabileceği kadarıyla otların sırrını öğretir.

“Halefi olarak torunu İdris’i yetiştirmekteydi; ona otların sırlarını açıklıyordu. Ama kap taşıyabileceğinden fazlasını almaz diyerek acele etmiyor, İdris’e fazla yüklenmiyordu. ”(s. 199)

Kevser Nine her derde deva gibidir. Her konuda kendisine fikir danışılır. Bazen de kapı kapı dolaşarak, o günün meselesi her neyse tavsiyelerde bulunur.

“Ramazanda hangi mizaçlılar hangi yemekleri yemelidir, Kevser nine biliyor kapı kapı dolaşarak tavsiyelerde bulunuyordu. ”(s. 173).

Bu kadınlardan bir tanesi de İsmihan Kadındır. Mahallede herkes ondan çekinir. Birincisi, heybetli bir görünüşe sahiptir. İkincisi, cinleri vardır. Burada cinlerle ilgili ayrıntılı bilgiler yer alır.

“İsmihan Kadın’dan mahallede hemen hemen herkes çekinirdi. Hiç evlenmemiş, bütün kısmetlerini geri çevirmişti. . . . İsmihan Kadın her gittiği yerde, iki müdhiş sebepten ötürü saygı ve korku uyandırır. Bu sebeplerden birincisi, uzun, kalın kaşlarının altındaki çivit renkli gözleriydi. . . .

İkinci sebep ise cinleriydi. Cinlerden, Kışniş ve Karakura adlarını taşıyan ikisi, doğduğu günden bu yana bir an için bile yanından ayrılmamışlardı. Kışniş ufak tefek bir cindi; bütün gün oradan oraya sıçrar ve her vesilede, İsmihan Kadın’a yakayı ele vermeden birilerine muziplik yapmanın yollarını arardı. Karakura ise biraz somurtkan, tepeden tırnağa simsiyah bir cindi ve ekseriya keçi kılığında dolaşırdı.

İsmi Kepoz olan üçüncü cine gelince, o ötekilerden farklıydı. İsmihan Kadın seneler evvel onu hapsoldüğü bir enfiye kutusundan kurtarıp, sol bileğine batırdığı bir çuvaldız vasıtasıyla kendine bağlamıştı. Bu sayede kötü kalpli Kepoz, insanlara zerre kadar zarar veremediği gibi, İsmihan Kadın’ın sözünden dışarı çıkamamaktadır. (s. 108).

Bu kadınlardan bir tanesi de Macuncu Makbule’dir. Yarım asırlık ömrüyle içlerinde en genç olanıdır. Her tür macunu bilir ve yapar. Bazı macunlarını şifa niyetine bazılarını da “sırf sermestlik versin” diye yapardı. Bunun yanında mahallenin çocukları için de macunlar yapardı. Macunlarının tariflerini bir sır gibi saklardı.

“Kendisine şifa için başvuruları kapısından eli boş çevirmez; ama macunlarının tarifini isteyenleri fena halde terslerdi.”(s. 107).

Bedrenk Asiye ise çok gençken, evini, kocasını terk edip bu mahalleye taşındığından beri evinden dışarı bir kez bile çıkmamıştır. Sarı, mavi, pembe gibi

göz alıcı renklerden giyinip kuşandığı için bu adı almıştır. Kem göze bilmediği çare yoktur. Gittiği yerde el üstünde tutulur.

“Bedrenk Asiye'nin kem göze bilmediği deva yoktu. Yeni dükkan açan, azıcık paralanan, oğlan doğuran ya da kızına hayırlı bir kısmet bulan oldu mu hemen Bedrenk Asiye çağrılırdı.”(s. 108).

Sidikli Safiye, kara kaşlı, kara gözlü, elma yanaklı, sevimli bir ihtiyardır.

“Lakin bir kusuru vardı; gülmenin dozunu kaçırdığında sidiğini tutamazdı. . . .

Ama hiç de şikâyetçi değildi; çünkü hayatta her hadisenin müsbet tarafını görmekte onun üstüne yoktu. Onun nazarında, şu varlık âleminde devasız dert bulunmazdı. Aksini düşünmek, Allah'ın rahmetinden ve şefkatinden şüphe etmek demektir.”(s. 105).

Hoyrat Hacer ise asık suratlı, olumsuz tabiatlı, her şeyde bir olumsuzluk bulan bir felaket tellalıdır. Sidikli Safiye'nin tam tersi bir kadındır.

“En basit vakada bile muhakkak bir uğursuzluk saptayıp, felâket tellallığı yapmayı bir borç bilirdi. Ortada fol yok yumurta yokken, en kötü, en olmadık ihtimalleri aklına getirir; cehennemî kargaşalıktan, fitne ve fesaddan, iflah olmaz dertlerden, onulmaz yaralardan dem vururdu.”(s. 105).

Halkın evliyalara, yatırlara öylesine büyük bir inancı vardır ki, Bit Palas'taki Bonbon Palas'ın bahçe duvarına çöp dökülmesinin önlenmesi için, Ben tarafından “BU DUVARIN ALTINDA YATIR VAR . ÇÖP DÖKMEYİN” yazısı yazılmıştır. Ben dinle çok alâkası olmayan bir öğretim görevlisidir. Bu yazı işe yaramış ve apartmanın önüne artık çöp dökülmemektedir, ama bu sefer de orası muskaların, bir sürü batıl inancın merkezi olur. Apartmandaki insanların çoğunun bu yatırdan bir dileği, bir beklentisi vardır.

Kapıcının karısı Meryem, burada bir yatır olduğuna ihtimal vermese de üniversite hocasının söylediği gibi İstanbul'un evlerinin kaldırımlarının

taşlarının altı mezarlarla doluyken, belki de yatır olabilir diye düşünür. Eğer o evliya ise tek bir dileği vardır: Muhammet'e cesaret isteyecektir.

“Yazının aslı astarı yoksa eğer, bir kavanoz toprak aldığıyla kalırdı, o kadar. Ama eğer hakikaten bir evliya varsa Bonbon Palas'ın bahçesindeki gülbrişimin altında, o zaman ondan tek bir dileği vardı: Muhammet'e bir nebze de olsa cesaret aşılması. (s. 275-276).

Mavi Metres, zeytin yağı tüccarına kızgındır. Meryem'in de etkisiyle apartmanın bahçesindeki yatıra gider. Adamcağız Mavi Metres'e gelirken kalp krizinden yolda ölür. Mavi Metres yatıra gittiği için öldüğünü düşünür. Kendini suçlu hisseder. Bunun üzerine üniversite hocası yazıyı kendisinin yazdığını itiraf eder.

“Meryem'in sana sözünü ettiği evliya, bahçe duvarındaki yazıdan türedi muhtemelen. Ama o yazıyı ben yazmıştım.”(s. 358).

Hacı Hacı, çocuğu olmayan kadınların Boşluk Dede'ye gittiklerini anlatır.

“Rahmi boş olan gelinler, boşluk Dede'nin türbesine gider, dualarını eder, sonra da mezarın başında bir gece boyunca hiç uyumadan tek başlarına otururlarsa, şafak sökerken duaları kabul olunur. Senesine varmadan nurtopu gibi bir evlat doğururlar.”(s. 123).

Meryem, vücudunun her hareketinden bir anlam çıkarır, ve bunlara kesin gözüyle bakar, hayatını bunlara göre şekillendirir.

“Gün boyu alamet toplardı Meryem; keza, emareler de. Sağ gözü seğirirse bu iyiye işaretti ama sol gözü seğirmeye görsün, işkillenirdi hemen. Sağ kulağı çınlayınca müjdeli bir haber alacağına hükmeder; ama çınlayan sol kulağı olunca

endişelenmeye başladılar akıbetinden. İnsanın ayaklarının altına kaşınması yola çıkacağına, ellerinin içinin kaşınması para geleceğine. . . .”(s. 192).

Kuaför Cemal’le Celâl’in babası yıllar önce Avustralya’ya çalışmaya gider ve orada bir kadınla birlikte olmaya başlar. Memleketteki ailesini çoktan unutmuştur. Ama daha sonra çocuklarını yanına almak ister ve ülkesine, ailesinin yanına kısa bir süre için geri döner. Çocuklarına oradaki hayatının ihtişamını anlatan resimler gösterir. Oğullarını orada yaşamaya iknâ eder. Annesinden habersiz çocukları götürmek niyetindedir, ama bir terslik olur ve karısına yakalanmadan kaçabilmek için oğullarından birini bırakmak durumunda kalır.

Kuaför Cemal’le Celâl’in annesi; kocası oğlunun birini alıp, Avustralya’ya kaçınca kadın üzüntüden kahrolur. Ne yapacağını bilemez bir haldeyken, meşhur bir hocayı önerirler:

“Bilmen gereken bir şey daha var, ”dedi Celâl. “Annem cahil bir kadındı. Siz gidince soldu, kahroldu üzüntüden. Meşhur bir hocayı salık verdiler. Beni de aldı yanına. Gittik. Hoca dedikleri gençten bir adam, gözleri cam gibi. Körmüş meğer. Annemin haline çok acıdı. “Ben kem büyü yapmamışım şimdiye değin. ” Dedi, “yapmam da zinhar, ama bu adama müstehak, Sana yardım edeceğim. Bunların yoluna taş koyacağız, arabasını tepetaklak edeceğiz, gerekirse gemilerini batıracağız, varamayacaklar oralara”. (s. 313).

Kadıncağızın içi elvermez. Bu büyüünün tutmaması için uğraşır.

“. . . bir de baktım ki, annem bahçeye çıkmış ağlıyor. “Celâl ben ne yaptım, ben nasıl kıyarım yavruma”dedi. “İnşallah bi şey olmamıştır onlara”dedi. İkisine de mi?dedim. “İkisine de dedi. Baktım elleri çizik çizik. Büyü bozulsun diye, gülü tutmuş kökünden sökmüş. “Bi şey olmayacak değil mi Celâl?”dedi: “Olmayacak”dedim. “Yoksa tastamam yapmadın mı hocanın dediklerini ?”dedi. “Tastamam yapmadım”dedim. Öyle sevindi ki. “Aferin benim akıllı oğlum”dedi. Sonra öyle minnetle sarıldı ki bana. İşte o vakit anladım. Anladım ki seni benden çok severmiş?. (s. 314).

Şehrin Aynaları'nda, Sedef Efendi'nin kızı Zühre, son günlerde babasını düşünceli görmektedir. Bunun nedenini öğrenmek için kahve falına bakar:

“Sedef Efendi selamlıktan çıktığında, Zühre sessizce arkasından baktı. Yer yer delinen sisin içinde, babasının, üzerine tavuskuşu resmedilmiş kahve fincanıyla göz göze geldi. Fincanı kapatıp havada üç çember çizdi. Kahvenin soğumasını beklerken sakin ve sabırlıydı. Fal bakacaktı. O hiçbir zaman soramadığı sorunun cevabını telvenin nişânelerinde arayacaktı.”(s. 214).

Şehrin Aynaları'nda Beatriz, Miguel'i kendine bağlamak için büyücüye gider. Büyücü Kadın La Barbuda, aşk büyücülerinin piri olarak ünlüdür. Madrid'de, müşterileri arasında her yaştan ve her kişilikten kadına rastlanır. Hepsinin derdi de aşktır. Kocalarını kendilerine bağlamak isteyenler, âşıklarından yüz bulamayanlar. . . bu büyücüye gelirler. La Barbuda fiziksel olarak ilginç biridir:

“Çenesinden sarkan uzun, siyah kıl yığınıyla, cehennem tasvirlerinden fırlamış o yarı keçi, yarı – insan mahlukları andırıyordu. Esmer yüzünde, biri alında biri de sol yanağında olmak üzere, birbirinden derin, birbirinden küstah iki bıçak izi taşıyordu. Geçip gitmeden evvel mührünü vurmuş, küllenmeden evvel yakıp dağlamış bir hikayesi olmalıydı. Fakat o, bıçak izlerinin hınzırca ima ettiği bu hikayeyi saklamak gayretinden olsa gerek, bir boya fiçisine batıp çıkmış gibiydi. . . .”(s. 60-61).

Büyücü La Barbuda'nın trajik bir geçmişi vardır. Karnında, kucağında bebeklerle terkedilmiş, üç çocuğu arka arkaya aynı öldürücü hastalıktan hayatını kaybetmiş, erkeklerini başka kadınlara kaptırmış kimsesiz bir kadındır. Yaptığı büyülerle, kendisini terkedene erkeklerden, parasını alıp şaşkına çevirdiği müşterilerinin nezdinde yoluna çıkıp, canını yakan bütün kadınlardan intikam almaktadır.

Beatriz Blasgues' e büyü yapılırken, La Barbuda'nın davranışları öylesine esrarengizdir ki, normalde deli saçması diye düşüneneği şeyleri büyük bir ciddiyetle takip eder. Her yaptığına, bir keramet gözüyle bakar:

“Her şey o kadar törensel, o kadar ciddi bir havada yapılıyordu ki, Beatriz dehşete düşmüştü. . . . Yaşlı büyücünün her yaptığından derin bir mânâ, bir keramet arıyordu. La Barbuda'ya göre işler tıkrındaydı. Kıvama gelmeye başlayan müşterisini merakta bırakmak için uzunca bir müddet sustu. Suratında abartılı bir ifadeyle, bir Beatriz'e bakıyordu, bir de suya. Sanki çok korkunç şeyler görüyordu da, söylemeye dili varmıyordu.”(s. 64).

Beatriz Blasgues, büyü yaptırdığı için Engizisyon Mahkemesi'nde yakılarak can verir.

Araf'ta Fas'lı doktora öğrencisi Abed'in annesi, Zehra, nazara karşı oğlunu koruması için muskalar verir. Abed'in geceleri uyuyamama sorununu oğluna hamileyken yaşadığı bir olaya bağlar.

Bir gün böğürtlen reçeli yaparken kapı çalınır. Kapıda, çok güzel gözlere sahip, yırtık giysili ve perişan görünümlü elinde çanak, dilenci gibi dursa da gerçekte hiç de öyle görünmeyen bir kadın, ”iyi günler” dedikten sonra “çok açım ve çok susuzum. Üç uzun gün üç uzun gecedir ağzıma bir lokma girmedi.” der. Zehra ne yapacağını şaşırır. Dilencinin ağzının olması gereken yerde “koyu kızıl bir boşluk” vardır.

“Şu biçareye bir dilim ekmek verirsen hayır duamı alırsın,” “O ekmeğin üzerine tatlı bir şey, mesela şu kaynattığın böğürtlen reçelinden sürersen, gebe olduğun erkek evladın hayır duamı alır.” Genç Zehra, panikleyerek, refleksiyle kapıyı sertçe kadının yüzüne çarpmış.

Zehra, bu olayı unuttur, ta ki Abed göbeğinde ağza benzeyen koyu kızıl bir lekeyle doğana kadar. Abed, arkadaşlarına, Zehra'nın bu güne kadar geçmişte verdiği sadakalardan ve kestiği kurbanlardan dolayı cinin kendisine çok

zarar veremediğine inandığını anlatır. Zehra'nın yaptığı bu hayırlar cinin gücünü azaltır, yaşlanmasını engeller. Ayrıca cinlerle ilgili bilgiler de verilir:

“ . . . yaşlı cinler gençlerden daha güçlüydü; dişi cinler erkek cinlerden; yani en beteri yaşlı dişi bir cindi. Ve onu zaman zaman Abed'i ziyaret eden şu genç kıza dönüştürmüştü. Sadakalarla kurbanlar onu dişsiz bırakmıştı. Ama bu sene, Abed bursu aldığı gün Zehra bir koç adadığı halde önce çeşitli sebeplerle erteleyip durmuştu bu adağı. . . . Borcunu geciktirdikçe dişi cin anbean birazcık daha güçlenmiş, her geçen gün Abed'in gecelerini ve kabuslarını daha çok ele geçirmeye başlamıştı. ”(s. 197).

Gail, İstanbul'a eşinin ailesini ziyarete geldiklerinde, şehrin sayısız türbeyle dolu olduğunu; hepsine farklı amaç ve beklentilerle gidildiğini, ziyaretçilerinin hep kadın olduğunu gözlemler:

“Gail artık bütün şehrin zamanı belirsiz sayısız türbeyle dolu olduğunu ve hepsinin belli bir konuda uzmanlaştığını keşfetmişti. Kimi evliyalara koca bulmaya, kimisi bulunana kaybetmemeye yarıyordu. Bazı türbeleri hasta ve düşkünler ziyaret ediyordu, bazılarını da gönül yarası çekenler. Bebek sahibi olamayan kadınların ziyaret ettiği türbeler vardı. Evliyalara arasındaki fark ne olursa olsun ziyaretçileri kadındı. ”(s. 333).

Baba ve Piç'te, Cicianne, ne zaman bir çay bardağı kırılrsa “Ah, gitti bir kem göz daha, ”(s. 17)der.

Cicianne, “ . . . onu nazardan korumak için Asya'nın ceplerine okunmuş buğday taneleri koyardı gizlice. ”(s. 138).

Kazancı Ailesi'nin “Banu Teyze”si, seneler boyu geleceği görme kabiliyetini geliştirir. Artık eve müşteri kabul etmeye, para kazanmaya başlamıştır. Kendini kâhin ilan ettiğinden beri ne olursa olsun asla erkek müşteri almamaya yemin etmiş olan Banu Teyze, “Maddi ve dünyevi her şeyden elini eteğini çekecek, kendini tümüyle Yaradan'ın hizmetine adayacaktı. ”(s. 77)

Burada dinî inanışla, fal bakmanın çelişmediğini görmekteyiz. Aynı durum Pinhan'daki Kevser Nine'nin başını çektiği 'yedi kocakarı'da da görülmektedir. Ayrıca, Şehrin Aynaları'nda çaresiz insanları, özellikle kadınları kandıran, sömüren kişiler olarak tanıtılan büyücüler, Pinhan, Bit Palas, Baba ve Piç'te olumlu ve iyilik sever karakterler olarak karşımıza çıkarlar. Gerçek anlamda kâhinlik özelliklerine sahiptirler.

Banu Teyze'nin omuzlarında iki adet cini vardır. İyi kalpli olanı sağ omzunda, kötü kalpli olanı sol omzundadır. Gerçek adlarını bilir, ama asla söylemez. Sağdakine Şekerşerbet Hanım, soldakine ise Ağulu Bey ismini takmıştır.

“Banu Teyze, Şekerşerbet Hanım'a güvenirdi çünkü o yozlaşmış hodperest tiplerden değil, iyi kalpli dini bütün bir cindi. . . .

Ağulu Bey'in durumu tamamen farklıydı. Ağulu Bey çok yaşlıydı, bir cin için bile çok yaşlı. Bu sayede görüldüğünden çok daha güçlüydü. Zira herkesin gayet iyi bildiği üzere, cinler yaşlandıkça güçlenir. . . .

Ağulu Bey'den tek bir şey istemişti: Bilgi.”(s. 194-195).

(Asya'nın babasının kim olduğunu ve Armanuş'un geçmişini bu sayede öğrenir.)

İstanbul'un tanınmış kâhinlerinden biri olan Banu Teyze, başını örtmeye karar verir. Buna ilkin, annesi Gülsüm Nine itiraz eder.

“Nerden çıktı şimdi türban mürban? Yok bizim ailemizde böyle bağnazlıklar. ” İnkılap Tarihi öğretmeni Cevriye Teyze:

“Türk kadını çarşaftan kurtulalı seksen sene oldu. . . . Tarihin akışını tersine mi çevirmeye çalışıyorsun? Çıkar şunu kafandan!”(s. 79-80).

Ama Banu Teyze, bütün itirazlara rağmen, başını örtmekte kararlıdır. Aileyi bu türban konusu, kendini kâhin ilân etmesinden bile daha çok sarsmıştır. Ama yapacak bir şey yoktur.

Baba ve Piç'teki Zeliha ateisttir. Bütün Kazancı kadınları içinde açıkça bir tek o dinsizdir. Çocukluğunda kısa bir dönem o da dinî duyguları yaşamış, Allah'ı korkulacak değil, sevilecek biri olarak görmüştür. Zeliha, inançlarında dürüsttür. Tanrı'ya önce karşı olup, hayatının sıkıntılı zamanlarında yardımını isteyenlerden olmamıştır. ilginçtir, içindeki ateistten özür dilerken de dinî bir terim olan ve halk arasında da yaygın söyleniş şekliyle üç kez tekrar edilen “Tövbe, tövbe, tövbe. . .” sözlerini kullanır:

Zeliha: “Tanrı'ya tepki koyup da dar zamanlarda yardımını isteyenlerden değildi. İçindeki ateistten özür dilerdi. Tövbe, tövbe, tövbe. . .”(s. 30).

Pinhan'da Kevser nine'de de din ile fal içiçedir:

“Kevser Nine ayetin her bir kelimesini, her bir kelimenin her bir harfini içine çekip, bilmiş bilmiş başını salladı. Sonra, istihare duasını da edip, usulca kıvrılarak uykuya yattı. Neyse halleri bir bir çıkacaktı düş falında.”(s. 102-103).

Mavi Metres de dinî konularda bilgilidir. Zeytinyağı tüccarı yaşadıklarını dinle örtüştürmeye çalışırken ona güler:

“. . . dinimiz de müsaade ediyor. Adil olmak şartıyla dörde kadar yolu var, demişti. Gülmüştü Mavi Metres. Bozulmuştu adam. Zeytinyağı tüccarının aksine, söz konusu ayetin tamamını biliyordu.”(s. 157).

Gail, Ömer'in evinde ev arkadaşlarıyla konuşurlarken, din ile kadın arasındaki ilişkileri irdeler:

“Bedenlerini aşip yaratılışın sırrına erebilmek için içlerindeki kadını arıyorlardı. Dinler temelde kadınların etrafında örülüdür. . . İşte bu yüzden Sibirya'da erkek şamanlar kaftanlarının üzerine simgesel memeler takar. O kadar uzağa gitmeye de gerek yok. Resmi

rahip giysilerinin kadın elbisesine benzediğini fark etmediniz mi?Rahipler inananlar için anne işlevi görür. ” (s. 245-246). ..

4. 2. 2. 2. Hırslı ve Güçlü Kadınlar

Tarih boyunca güzel kadın ve güç yan yana olmuştur. Kösem Sultan, bu güçlü, ünlü kadınlardan biridir. Aynı zamanda dünyanın en hırslı kadınlarından. Şehrin Aynaları’nda, onunla ilgili olarak şu bilgilere ulaşıyoruz:

“Kösem Sultan bugünlerde bir hayli kaygılıydı. Bir ömre bir çok isim sığdıran Rum papazının kızı, Bosna Beylerbeyinin eline geçer geçmez güzelliği, güleçliği ve çenebazlığıyla dikkatleri çekerek saraya takdim edilen Anastasya, Birinci Ahmed’in eşi, Dördüncü Murad ve İbrahim’in annesi Kösem Mahpeyker Valide Sultan, memleketin başsız, tahtın varissiz kalmaması için ne gerekiyorsa yapmakta kararlıydı.”(s. 246).

Bunun için de İbrahim’i mutlu edecek bir kadın gereklidir. Ancak, bu o kadar kolay değildir. Şimdiye kadar ne yaptıysa bunu gerçekleştirememiştir. Ama kararlıdır. Anne olarak da gayesi oğlu İbrahim’i mutlu etmektir. Bugüne kadar, haremdeki cariyelerden uzak duran, önüne getirilen birbirinden güzel kadınlarla hiç ilgilenmeyen oğlunun derdine İsa’le derman olmak istemektedir. Onun geçmişini öğrendiğinde bu kadının oğlunu mutlu edeceğine inanmıştır. Her ikisi de ilk karşılaşmalarında aynı hamurdan yaratıldıklarını anlamışlardır. Kösem Sultan, bu beraberliğin sadece oğlu için değil, kendisi için de çok büyük bir dostluğun başlangıcı olduğunu görmüştür:

“İsa Nunez Alvarez, Kösem Sultan’ın gözlerini gördüğünde önüsıra aralanan kapıdan içeri girmeye çoktan karar vermişti. Kösem Sultan, İsa Nunez Alvarez’in gözlerini gördüğünde aynı mayadan yoğrulmuş olduklarını fark etmişti. Sadece oğlunun derdine derman olacak merhemi değil, kadınlar arasında kolay kolay rastlanmayan bir dostluğu da kazanacağını anlamıştı. Gülümseyerek Mihrengiz Kadın’a baktı. Bundan böyle İsa’ın her türlü ihtiyacıyla o ilgilenecek, rahat etmesinden o sorumlu olacaktı. Mihrengiz Kadın ile İsa, huzurdan ayrılmak üzereydiler ki, Kösem Sultan kısık bir sesle sordu.

“Bildiğimden başka bir ismin var mı?”

“Evet Sultanım, ” dedi İsaabel. “Eskiden, bana Luna diye hitap edenler vardı. ”(s. 247-248).

Burada, ilginç bir kelime oyunu var. Kösem Sultanın adı, Mahpeyker. Mah, bilindiği gibi ay anlamına gelmektedir. Luna da ay anlamına gelmektedir. Her ikisi de çok güzel kadınlardır ve güzellikleriyle ön plândadırlar. Kişilik yapısı itibariyle de birbirlerine çok benzerler. Onların, her anlamda tıpkı bir ruh ikizi kadar benzer olduklarına işaret edilmektedir.

İsaabel, Kösem Sultan’ın oğlu İbrahim’e takdim edildiğinden bu yana olması gereken yeri bulmuş gibidir. Sarayın gücü, ihtişamı ve mistik havası onu cezbeder. Eski kocasının kardeşi, çocuğunun babası, büyük aşkı Miguel’le evlenme fırsatı olmasına rağmen, bunu istemez.

“Sarayın kapılarından içeri girip, koridorlarında koşuyordu. İbrahim’in bebeğini seviyordu. Gülümsüyordu durmadan, Kösem’in mührünü taşıyordu bakışlarında. Kösem’in mührünü vuruyordu kırdığı ve kıracağı kalplere. ”(s. 258).

Araf’ta da bir başka güçlü, büyüleyici bir kadın olan Theodora’nın öyküsü anlatılır. Ömer, saatler süren bir araştırmanın sonucu onun sıradışı kişiliğini, kadın hakları ile ilgili yaptıklarını öğrenmiş, karısı Gail’i de ona benzetmiştir.

Ömer, “Saatler süren bir araştırmanın ardından, insan üst sınıftan bir erkeğe Bizans’ta yaşamının gayet keyifli olabileceği, ama özellikle aşağı sınıftan bir kadınsa bu konuyu bir kere daha düşünmesi gerektiği sonucuna vardı. Ama işte sıradışı bir örnek vardı; ayı terbiyecisinin büyüleyici kızı Theodora, Bizans’ın kenar mahallelerinde yetişmiş, önce müthiş bir oyuncu, ardından imparatoriçe ve dünya tarihinin en güçlü kadınlarından biri olmuştu. Onunla evlenebilmek uğruna Justinian-Kanunlar önünde kategorik olarak fahişe sayılan-oyuncuların senatörlerle evlenmesini yasaklayan bütün düzenlemeleri iptal etmişti. Theodora’nın onun üzerindeki etkisi işte bu kadar güçlüydü.

“İmparatoriçe olduktan sonra kadın haklarında büyük ilerlemeler sağlamış, fahişelere yardımcı olan, kerhaneleri yasaklayan, talihsiz kadınları koruyan kanunlar çıkarmıştı. . . Asla geçmişini unutmamış, kız kardeşlerinin acılarına gözlerini kapamamıştı. Ömer; Theodora'nın hayatını okudukça onu büsbütün benzetti Gail'e. Akşama doğru, Boston'da çikolataçı olmak yerine Bizans tahtına geçme fırsatı verilse Gail'in de tıpatıp Theodora'nın yaptıklarını yapacağına ikna olmuştu.”(s. 259).

Bir başka güçlü kadın örneği de Ermeni kadın romancı Zabel Yeseyan'dır. İstanbul'da doğmuş, sürgünde yaşamış, oldukça zor bir hayat sürmüştür. Baba ve Piç romanındaki Armanuş, ona hayrandır. İnternette takma ad olarak “Madam Sürgün Ruhum” ismini ondan ilham alarak, onun şerefine koymuştur.

“. . . 1915'te Osmanlı hükümetinin devşirdiği Sakıncalı Ermeni Aydınlar listesindeki tek kadın romancı. Zabel Yeseyan muhteşem bir karakterdi. İstanbul'da doğmuş, sürgünde yaşamış, romancı ve köşe yazarı olarak alabildiğine zor ama dolu dolu bir hayat sürmüştü. Armanuş'un masasının üzerinde bir fotoğrafı vardı;”(s. 124-125).

Kapıcının karısı Meryem, gerek ailede, gerekse yaptıkları işte kocasından çok daha ön plânda olan bir kadındır. Fizik olarak da güçlü, kuvvetli, gösterişlidir. Oğlu Muhammet'in gözüyle Meryem:

“Kızmaya görsün anında kırışveren geniş alnı, kan toplamışçasına kızarık yanaklı yusuvarlak suratı, inadı tuttuğunda kocaman açılan ela gözleri, balon gibi şiş şiş memeleri, etli butlu gamzeli kolları, baldırlarından taşan löp löp etleri, çocuk mezarı büyüklüğünde ayakları, bitmez tükenmez batıl inançları ve hayretengiz enerjisiyle, önüne çıkan her şeyi ezip unufak edebilecek kadar koskocamandı annesi ve hep öyle kalacaktı.”(s. 96).

Mısırlı İbrahim Efendi'nin cariyesi Emsalinur, kurnaz, tamahkâr, amaçları için yoluna çıkanları ezip geçen bir kadındır. Zaten İbrahim Efendi de kişilik bakımından, onu, kendisine bu kadar çok benzediği için beğenir.

“Adam gülümseyerek Emsalinur’a baktı. Öyle methodilecek kadar ahım şahım bir güzelliği yoktu bu kadının; onun gönlünde taht kurmasına sebep güzelliği değil mizacıydı. Birbirlerine ne çok benzediklerini daha ilk günden anlamışlardı. Adam, onun tamahkârlığında, kurnazlığında, yoluna çıkanları birer birer ezişinde kendini görmüş dışısını bulmuştu.

Sonunda adam ayağa kalkıp gözde cariyesinin uzun, ince boynuna, söz verdiği gerdanlığı taktı. Ziyet ve debdebeye pek meraklı olan Emsalinur, gerdanlığın büyüüne öylesine kaptırmıştı ki kendisini. . . .”(s. 131).

Baba ve Piç’teki baş kahramanımız Zeliha da çok güçlü kadınlardandır. Tek başına babasız bir çocuk büyütme gücünü ve cesaretini kendinde bulmuştur. Kendi ayakları üzerinde durabilen, geleneksel tabulara başkaldırabilen bir kadındır. Toplumun ikiyüzlü ahlâk anlayışını ciddiye almamıştır. Daima güçlü kalmaya söz vermişti kendi kendine.

“Gittikleri her yere gözyaşı ve mızıl mızıl şikâyetler saçan bu ayaklı sefalet abidelerinden biri olmayacağına söz vermişti. Zeliha kendine ağlamayı yasaklamıştı.”(s. 23).

4. 2. 2. 3. Zayıf Kadınlar

Ekim Devrimi nedeniyle memleketi Rusya’yı terketmek zorunda kalan Agripina Fyodorovna Antipova, hayatın gerçeklerini kabullenememiş, ona ayak uyduramamış bir kadındır. Duygusal olarak son derece kırılığandır. Bit Palas romanındaki apartman, Bonbon Palas, kocası tarafından onun için yaptırılmıştır. İsmi de çok sevdiği bonbonlardan dolayı koymuştur.

Hayatta her şey kendisine bahşedilmiştir. Kendi başına hiçbir şey yapmamış, yapmaya çalışmamıştır.

“Fyodorovna Antipova, gençliği ve toyluğuyla, kendi başına hiçbir şey yapmamışlığı ve de yapmaya kalkışmamışlığıyla, ilerleyen hamileliğiyle uyum içinde yusuvarlak, tostoparlak bir sıfırdı. Bıraktığımız yerde durabilirdi rahatlıkla, hiç kıpırdamadan, ilanihaye durabilirdi. Ama güçlü bir esintide, yuvarlana yuvarlana oraya buraya savrulabilirdi aynı kolaylıkla. Cahillere özgü o arı cesarete ve kendi başına hiçbir şey elde etmediği, sahip olduğu her şey ona etrafındakiler tarafından bahşedildiği için, kaybettiklerinin de gene aynı kolaylıkla kendisine bir gün bir şekilde iade edileceğine dair bakir bir beklentiye sahipti.”(s. 42).

Agripina Fyodorovna Antipova'nın tek başına öldüğü Bonbon Palas'ın on numaralı dairesine daha sonra, dul bir kadın olan “Madam Teyze” yerleşir. O da çok duygusaldır. Tıpkı Agripina Fyodorovna gibi onun da çocuğu yoktur. Kocasını kaybettikten sonra dünyadan elini eteğini çekip buraya yerleşir ve çöpler içinde yalnız başına can verir. Sidar, Madam Teyze'nin öyküsünü zaman zaman gittiği Ermeni Katolik Mezarlığında karşılaştığı yaşlı adamdan öğrenir. Madam Teyze, aslında bu yaşlı adamın ablasıdır. Sidar'a ablasıyla ilgili bilgiler verir.

“Kültürlü kadındır. Hele genç kızlığında bi görsen. . . kimseleri beğenmezdi. Varsa yoksa kitaplar! . . .

Kimseleri beğenmediğinden, çok geç evlendi. Kocasını göz doktoru idi, ... Pek sevişirlerdi. Çocukları olmamıştı. Sonra adamcağız pat diye ölüverdi... (üzüntüden) ufaldı, ufacık kaldı. Yemeden içmeden kesildi... Bir daha da evlenmedi.”(s. 319-320).

4. 2. 2.4. Güzel Kadınlar

Kadının fiziksel görünüşü, her zaman önemli bir konu olagelmiştir. Bunun içindir ki, kültürümüzde “görücüye çıkmak” gibi bir durum vardır. Kadının fiziksel görüntüsü onun her şeyini etkiler. Bunda toplumun kadına bakışının da çok büyük payı vardır. Şehrin Aynaları”nda da belirtildiği gibi kadın da bu bakış

açısına göre, şekillendiği için seyredilmeyi, beğeninin göstergesi bildiğinden seyredilmeyi ister:

“Kadın inci gibidir İsaibel. Bazen senelerce, bazen de bir ömür boyu bir istiridyenin içinde saklar kendini. Fakat bir kez gün ışığı gördü mü çabucak unuttur geçmişini. Geçmişte ne kadar saklanmışsa o kadar seyredilmek ister; ne kadar kapalı kalmışsa o kadar açığa çıkmak ister. İşte o an çıkıp geldiğinde, artık ona kimse mani olamaz. Kendi bile.”(s. 111).

Mahrem’de, kadınların görünüşünün ne kadar önemli olduğunu, bir işe başvururken bile işe alınıp alınmamasının bu görünüşe bağlı olduğu olağan durumlar arasına girmiştir.

“Taksi şoförü/genç irisi/yeni evli/çocukları olana değin/çalışması için/karısına müsaade etti/ileri görüşlü olmakla övünür/. . . .

Taksicinin arkadaşı ileri görüşlü değildir ama/karısının çalışmasına müsaade etmez/zaten etse bile kim işe alır ki öylesini/kadın kadın değil hilkat garibesi. (s. 11).

Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, Osmanlının batılılaşmaya başladığı dönemde, bunun kadın üzerinden yapılacağını keşfeder. Kendisi de fiziksel görünüş açısından kusurludur ve bu problemi istediği hayatı kurabilmesini engellemiştir. O da hem kadınlara hem erkeklere seyirlik bir dünya kurar ve çok da başarılı olur; çünkü erkeklerin de, kadınların da neleri görmekten hoşlanacağını öğrenmiştir. Ve o dönemde modern, batılı hayatın merkezi Pera’dır. O da bu gösterileri orada yapar.

Pinhan’da Akrep Arif, daha sonraki adıyla Nakş-ı Nigâr mahallesinin soylarından gelen nesil çok güzeldir ve bu güzellik bozulmasın diye dışarıdan kız alıp vermezler. Paşanın güzeller güzeli kızı Nakş-Nigâr’ın bile bu nedenle mahallenin delikanlısı ile evlenmesine izin vermezler.

“Akrep Arif mahalleliler güzellik konusunda pek muhafazakâr, pek titizdiler. Dışarıda istisnasız her haltı karıştırır ama zinhar dışarıdan kız alıp, dışarıya kız vermezlerdi. Soyları bozulmasın, sütlerine ağu katılmasın diye mahalle dışını Dâr l Gudubet ilan etmişlerdi.”(s. 84).

Akrep Arif mahalleliler, soylarının bu güzelliğinin kaynağını çeşitli nedenlere bağlarlar. Bunlardan ikisi çoğunluk tarafından kabul görür. Birincisi, dört ayrı rüzgârın çok uzaklardan getirdiği tılsımlar, mahallenin sihirli gçlere sahip yedi kocakarısının ellerinde şekillenmesidir. İkincisi ise eskiden mahallenin peri kızlarının akınına uğramasıdır.

“Dört ayrı rüzgârın çok uzak diyarlardan taşıyıp getirdikleri tılsımlar, mahallenin yedi kocakarısının ellerinde yoğrulur, okunur, sırlanırdı. . . .

Kimilerine göre de vakti zamanında bu mahalle peri kızlarının akınına uğradığından, onlardan geriye, güzide bir nesep kalmıştı; yoksa keramet rzgârda falan değildi.”(s. 83).

Pinhan’da çok güzel bir kadın olan Hokkagülü İfakat, renkli, cesur kişiliğine ve aykırı yaşama bişimine rağmen, mahallenin olumlu çizilen kişilerinin onayını almış, sevgisini kazanmıştır. Kocası erken ölen zengin bir kadındır. Parasını zevki ve eğlencesi için harcar. Lezbiyen ilişkiler yaşar. Mahallenin dedikoducularına, bağnazlarına aldırmaz.

“. . . adamcağızın kırkının dolmasını beklemeye dahi lüzum görmeden, mirasını atır atır yemeye, gününü gün etmeye başlamıştı. Adının başına Hokkagülü’nn eklenmesi işte o günlere rastlardı.”s. 192).

şehrin Aynaları’ndaki, İsael çok güzel bir kadındır. Kocasının kardeşi Miguel, görür görmez ona âşık olur. Oysa, ağabeyinin evleneceği kişinin daha sıkıcı biri olacağını düşünmektedir

“Ağabeyinin kendine eş olarak seçtiği kadının sıkıcı biri olacağını tahmin ediyordu. Fakat yanılmıştı. Isabel, iri siyah gözleri, süt beyaz teni, endamı ve gülüşüyle Miguel’i daha ilk görüşte büyülemişti.”(s. 162).

Isabel, hiçbir kadınla ilgilenmeyen Kösem Sultan’ın oğlu İbrahim’in de aklını başından alacaktır.

Miguel’e âşık olan, ona kavuşmak için büyüler yaptıran Beatriz de güzel bir kadındır. Ama bu güzellikte eksik olan bir şeyler vardır.

“Güzel bir kadındı Beatriz. Vücudunun ve yüzünün hatları kusursuzdu. Ne var ki bu hatları usul usul yoğurup şekillendirecek bir tılsımdan yoksundu. Bu yüzden de sadece güzeldi, o kadar. Seyri keyifli, ama yokluğu hasret çekirtmeyen bir güzellikti onunkisi.”(s. 49).

Mahrem’de birbirinden güzel kadınlar, Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi’nin tiyatro kumpanyasının erkekler bölümünün ana malzemesi olarak ayrıntılı bir şekilde gözlerimizin önünde resmi geçit yaparlar.

“Akşam ezanından sonra, vişne rengi çadırın doğuya bakan kapısı erkekler için açılırdı.”(s. 101).

Güzel kadınlar, erkekler için sahnelenen gösterilerin ana malzemesidir. Açılışı, Hayganuş adlı çok güzel bir kadın yapar. Bu güzel kadına sahnedeki başka güzel görüntüler, dekorlar eşlik etmektedir. Arkasından sahneye ‘üç güzeller’ çıkar. Bunlar, asla birbirlerini kıskanmayan çok güzel kadınlardır. Kolkola yüzlerinde gülücüklerle, hayatın ne kadar güzel ve yaşanılabilir olduğunu anlatan şarkılar söylerler.

Tiyatro çadırının erkekler bölümünde güzel kadınlar sahnede güzel ve olumlu davranışlar sergiler. Birbirlerine ve çevresindekilere karşı sevecen yaklaşımlar içinde gösterilerini sunarlar. Bunun nedeni romanda tam açıkça

belirtilmese de erkeklerin güzel kadınlarla uyumlu, düzgün ve kendilerini rahatsız etmeden eğlendirecek bir ortam istemeleridir. Onlar kıskançlıklarla, kaptislerle ve bunların getireceği kargaşadan hoşlanmazlar. Toplumun asıl unsurudur, maddî, manevî erkeğin egemen olduğu toplumun bütün güçleri emrindedir. Düzeni ve erki temsil eder. Etkindir, beğenilmeyi değil beğenmeyi temsil eder. Olumsuzluklardan, küçük, lüzumsuz çekişmelerden medet ummaya ihtiyaçları yoktur.

“Üçü de birbirinden güzel üç kızkardeş: Lisa, Maria, Rosa. Üçü de o kadar güzeldi ki, ne zaman yan yana dursalar, söndürüverirdi birbirlerinin güzelliğini. Gene de kıskançlık nedir bilmediklerinden, bir an bile ayrılmazlardı birbirlerinden. İçleri de dışları kadar güzeldi. Kolkola kenetlenip, yüzlerinde gülücükler, gülücüklerinde çiçekler açarken, hayatın ne denli güzel olduğunu anlatan ve boza kıvamında akan şarkılarını söylerlerdi.”(s. 130).

Daha sonra sahneye çıkan Hoyrat Aruzyak da çok güzel bir kadındır. Buradaki oyuncuların içinde sahne tecrübesine en fazla sahip olan kişidir. Birçok kumpanya dolaşmış, hareketli bir aşk hayatı olmuştur. Bir gün sahnede rolünü şaşırır, rol gereği kendisi için birbirlerine kılıç çeken iki silahşorün kılıçlarının arasında kalır. Yüzünden yaralanır. Artık bir daha ayna alıp yüzüne bakamaz. Defalarca intihara teşebbüs eder, ama hayranları tarafından hayata döndürülür. Artık sivri dilli, çekilmez biri olmuştur. Sefil perişan yaşamaya çalışırken ; Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi’ye rastlar. Ve o günden itibaren vişne rengi çadırın vazgeçilmezlerindedir. Müthiş bir oyunculuk yeteneğine ve sahne performansına sahiptir. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, onda farklı bir güzellik keşfetmiştir:

“Senin çirkinliğin tüylerimizi diken diken edecek kadar güzel. Sen Aruzyak, bir kıyamet gecesi kadar güzelsin.”(s. 132).

Hoyrat Aruzyak’tan sonra sahneye yılanbaz, arkasından da Betri Hanım kuklalarıyla birlikte sahneye çıkar. On parmağında on küçük kukla vardır. Onların yardımıyla, tabiatın güzelliklerini, verimliliğini, insan hayatındaki

önemini anlatır, seyirciyi mutluluktan mest eder. Artık sıra güzeller güzeli La Belle Anabelle'indir.

La Belle Anabelle, ailenin sevilmeyen, istenmeyen çocuğudur. Aileye, bir ihanet sonucu katılmıştır. Anabelle ile Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, kumpanyanın bir turnesi esnasında tesadüfen karşılaşır. Görür görmez, bu güzelliği herkes görmeli diye düşünür. Gösteri sanatlarıyla alâkalı hiçbir konuda yeteneği yoktur, en küçük rolleri bile ezberleyemez. Ondan sadece sahnede durması istenir ve bu yeterlidir. Onu gören erkekler, gözlerini ondan alamazlar:

“Vişne rengi çadırda toplaşan bütün erkekler isterdi ki mütemadiyen hareket eden bu periçehre, bir an için durup soluklansa; başını omuzlarına koysa. Hayal bu ya, herkes gizliden gizliye özlemine çektiği aşkın suretini görürdü La Belle Anabelle'in güzeller güzeli yüzünde.”S. 136).

Bit Palas romanında Ethel'in arkadaşı Aysin, eski kocası Ben'in ağzından tanıtılır.

“Ethel'in aksine ve onunla kıyaslanmayacak kadar alımlıydı. Uzun, düzgün bacaklar. . . Pürüzsüz, buğday ten. . . Muntazam, inci dişler. . . . Yalnız bir kusuru vardı. Beğenildiğini anlar anlamaz doğallığını yitiren tüm kadınlar gibi o da zoraki bir sertlik takınıyor; karşısındaki erkeği, ne fazla uzak, ne lüzumsuzca yakın olacak surette arafta bir yerlerde bekletmekle, gördüğü göreceği ilgiyi daimi kılacağını sanıyordu.”(s. 144-145).

Araf'ta, Alegre bir esmer olarak bütün ünlü güzel kadınların beyazlardan olduğunu görüp üzülmemektedir. Bu durum ona biraz ırkçılık gibi gelir. Kendisine teselliler bulmakta da gecikmez.

“Ofisteyken şu haftalık kadın dergilerini karıştırıyorum, ”dedi Alegre. Bütün o mükemmel kadınlar çok can sıkıcı. Dergilerde, reklamlarda, televizyonda. . . her yerdeler. La Tia Piedad bütün güzel kadınların beyaz olduğu şu pembe dizileri seyretmekten “Bütün Bütün o mükemmel Bütün o mükemmel kadınlar çok can sıkıcı. Dergilerde, reklamlarda, televizyonda. . . her yerdeler. La Tia Piedad bütün

güzel kadınların beyaz olduğu şu pembe dizileri seyretmekten hoşlanıyor. Esmer kadınlar ya hizmetçi ya dadı. İşte bu sebepten, Bakire Meryem Virgen de Guadalupe'nin beyaz, zengin bir adama değil de yoksul, kara derili bir yerliye görünmüş olduğunu bilmek müthiş.”(s. 316).

Baba ve Piç romanında Asya zaman zaman annesi Zeliha kadar güzel olmadığı için üzülür. Oysa Zeliha'ya göre güzellik bir şans değil, şanssızlıktır. Keşke kızı da bunu bir anlayabilse, boşuna üzüldüğünü görebilse, diye düşünür.

“Fiziksel sönüklüğünün kızının genç kalbini sızlattığını açıkça görebiliyordu Zeliha Teyze. Keşke güzelliğin o kadar da arzulanası bir şey olmadığını anlatabilseydi ona. Güzelliğin sadece en yanlış erkekleri çeken bir mıknatıs olduğunu ona söyleyebilseydi. Keşke güzel doğmamakla ne kadar şanslı olduğunu; çirkin kadınlara hem hemcinslerinin hem de erkeklerin daha cömert davranacağını, hayatının daha kolay olacağını anlatabilseydi.”(s. 136).

Elif Şafak'ın romanlarındaki güzel kadınlardan bazıları içinde yaşadıkları toplumun değer yargılarına ters düşen ilişkilerinden dolayı çeşitli sorunlar yaşarlar. Romanlarda önemli ölçüde yer alan ve cinsel kimlik olarak lezbiyenliği tercih eden kadınlar da bu sorunlardan nasiplerini alırlar. Yazar, bu tür kadınlara olumsuz bir gözle bakmamakta ve bakanları da eleştirmektedir.

Pinhan'da, Hokkagülü İfakat, zengin kocası genç yaşta ölmüş, gününü gün eden güzel bir kadındır. Mahallenin bağınaz dindarları ve dedikoducu kadınları hariç, herkes tarafından sevilir ve kabul görür. Her şeye olumsuz bakan Nevres dahi onu sever ve dedikodusunu yapanın canını yakarak onun yanında yer alır. Mahallenin yedi kocakarısı arasında yer alan güçlü büyücülerinden İsmihan Kadın, onun evinin bağınazlarca, bütün uğursuzlukların, yaşanan olumsuzlukların kaynağı olduğu gerekçesiyle basılmasını engeller.

Cesur, kişilikli, kendine güveni olan, ilişkisine, arzularına sahip çıkan biridir.

“Hokkagülü İfakat, en ufak çıtırtıya pabuç bırakacak kadar ödle ve her vesilede kaypaklık edecek kadar yanardöner olan bu insanların ardından alaylı bir bakış fırlattı. Korkaklığa da, riyakârlığa da zerre kadar tahammülü yoktu.”(s. 196).

Sevgilisi Kaymaktabağı Ranâ'ya âşıktır. Mahallelinin kendisi ile ilgili yargılarını önemsemez

“Dedikodular, Hokkagülü İfakat'ın gözlerindeki yıldızları değil söndürmek onlara ilişemiyorlardı bile.”(s. 178)

O, mahalledeki en mutlu, iyi yaşayan insanların başında gelmektedir:

“O gece Hokkagülü İfakat, bir yandan, kucağına yatırdığı Kaymaktabağı Rana'nın altın sarısı saçlarını okşayıp bir menekşe rayıhası içinde sermest olurken, bir yandan da Zişan'ın lokma tatlılarını birer ikişer atıştırırken, koskoca Akrep Arif mahallesinde Şeker bayramını tam bir gönül rahatlığıyla karşılayan tek insandı.”(s. 196-197).

Araf'ta, lezbiyen olan Debra Ellen Thompson'a göre bu bir cinsiyet meselesi olmaktan ziyade, zihinsel bir şeydir.

“... yerleşik bir lezbiyendi. . . . Debra Ellen Thompson'a göre, lezbiyen olmak esasen bir cinsellik ya da cinsiyet meselesi değil, daha soyut, zihinsel bir şeydi:ZİHİN BERRAKLIĞI. Böyle bir berraklığa kavuşabilmek için bir tercih yapmak gerekiyordu, kim olduğunu ayırt etmekten çok kim olmadığını ayırt etmek.”(56-57).

Debra Ellen Thompson'la Gail arasında bir ilişki yaşanır. Önceleri Gail ona bağımlı ve bağılı iken zamanla bu durum tersine döner, Gail, daha sonra onu terkedip Ömer'le evlenir. Gail'le uzun süren bir iş ortaklıkları da olmuş, Tedirgin Ruh Çikolata Dükkânını başarıyla işletmişlerdir.

Sadece bir süreliğine aynı göz seviyesinde karşılaşmış, sonra ayrı yönlerde doğru hareket etmiş iki asansör gibiydiler. . . . paralel ama zıt yönlü hareketin içinde yan yana durmuşlar, birbirlerinin gözlerinin içine bakmışlar, orada daha önce görmeyi başaramadıkları şeylere hayret etmişlerdi. Bunu aşk takip etmişti-keskin, kısa, amansız, yaralayıcı, pek çabuk bitmesinden ziyade sadece biri için bitmiş olmasından kaynaklanan bir yara. ”(s. 235).

Lezbiyen olmak en modern toplumlarda bile hoş karşılanmayan, ayıplanan, zaman zaman dışlanan, büyük cesaret isteyen bir tercihtir. Aşkını yaşayabilmesi için, büyük engeller aşması gerekmektedir:

“Heteroseksüel bir kadın âşık olup da reddedilirse kendini kötü hissedirdi ama sadece ediminin sonucu, yani “reddedilme” kısmı yüzünden. Öte yandan eşcinsel bir kadın, normal bir kadına âşık olup onun tarafından reddedildiğinde, sadece ediminin sonucundan değil, böyle bir şeyi talep etme cüreti yüzünden de, yani aşkıdan dolayı da katmerli kötü hissedirdi kendini. Sevmeye ve karşılığında sevilme arzusu, başka bağlamlarda toplumca onaylanıp hoşgörülen bu arzu, utanç kaynağına dönüşürdü. ”(s. 320).

Yazarın romanlarındaki güzel kadınlardan bazılarını metresler oluşturmaktadır. Bunların bir kısmı hayat şartlarının zorlamasıyla (Bit Palas’taki Mavi Metres gibi) bazıları da bir takım psikolojik sorunlar nedeniyle ruhsal bunalıma giren kadınlardır (Baba ve Piç’teki Asya gibi). Romanlarından anladığımız kadarıyla Elif Şafak’ın bu tarz kadınlara anlayışla yaklaştığı ve yaşadıkları bir takım özel ve toplumsal sorunlara ayna tuttuğu görülmektedir.

Mavi Metres, parçalanmış bir ailenin çocuğudur. Dedesi tarafından muhafazakâr denebilecek ölçülerde yetişir. Küçük yaşta bir evlilik yapmış, yürütememiştir. Uzun süre nerede duracağını bilememiş, yolunu çizememiş, bocalamıştır. Sonunda evli ve yaşlı bir adam olan Zeytinyağı tüccarının metresi olmuştur:

“Önceleri mavi idi, sonra metres. İkisinin arasında savrulduğu dönemler de oldu. Ama bir mavi bir metres olmaktan çıkıp, hem mavi, hem metres olmaya, Zeytinyağı

tüccarının Bonbon Palas'ın 8 numaralı dairesini kiralamasıyla başladı. Ona bir ev açtığı andan itibaren bariz bir şekilde değişip kabalaştı adamın tavırları.”(s. 156).

Bir gün adamın karısının olaydan haberi olur. Adamın on iki yaşındaki kızı hastalandığında, çocuğu ihmal ettiği için karısını terslemeye kalkan adama karısı:

“Madem bu kadar seviyorsun kızını, metresine gitmeyiver bu akşam!”(s. 235).

Adam, başarıyla sakladığını zannettiği durumunun anlaşılmasından sonra vicdan azabıyla bocalar. Romanda, normalde çocuklarıyla ilgilenmeyen birçok babanın nedense bir başkasıyla olduğunda çocuklarıyla ilgileneceğinin tutmakta olduğu ifade edilir:

“Metresliğin en zayıf noktasından kısıkvrak yakalanmıştı: Çocuklar!”(s. 234).

Daha sonra Ben'le aralarında bir ilişki başlar. Metreslikten mutlu değildir. Ne yapacağını da bilemez. Ben, onu bir metres gibi görmez, saygı gösterir, evlenmeyi düşünür.

Bir başka metres de Baba ve Piç'teki Asya'dır.

“Nicedir evli bir adamın metresi olduğunu, seks ve esrar sayesinde birbirlerinin bunalımlarına ayna tutup. . . .”(s. 206).

Asya, çevresinde bir sürü kadının ilgisi ve ihtimamıyla büyümüş, teyzeleri kendileri neyi olamamışlarsa, ondan bunları olmalarını istemişler, bunaltmışlardı, boğmuşlardı onu sevgileriyle. Ne yaparlarsa yapsınlar, babasız

bir çocuk olmanın psikolojisini üzerinden atamamıştır. Kendisini sık sık entellerin bulunduğu “Kafe Kundera”ya atar.

4. 2. 2.5. Çirkin Kadınlar

1885’lerin İstanbul’u. Osmanlı’da batılılaşma hareketleri daha çok görünüş üzerinden, kadınların kılık kıyafet alanında değişmesi, evinin dışında daha fazla görünmesi, bu anlamda ön plâna çıkması, bir başka deyişle modernleşmesi üzerinden yapılır. Bunun en iyi sunulabileceği yer de gösteri merkezleridir.

“Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi kararını vermişti. Madem ki artık neyin nasıl görüldüğündeydi memalik-i Osmaniye kadınlarının aklı fikri, o da bundan böyle, bin kadına bir seyirlik dünya sunacaktı. Ve madem ki sorduğu soruların cevabıydı Pera, o da her ne yapacaksa orada yapacaktı.”(s. 47).

Mahrem’de Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, gösteri dünyasının temsilcisidir. Nasıl erkekler en güzel kadınları görmekten hoşlanıyorlarsa, kadınlar da en çirkin kadınları görmekten hoşlanırlar.

“Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, kadın gözüne hitap edecek bir seyirlik dünyayı tasarlarlarken pek de zorlanmadı açıkçası. Kadınların, kendilerinden daha çirkin kadınlar görmekten içten içe pek hoşlandıklarının farkındaydı. O halde, o da onlara, görmek istediklerini gösterecekti. Vişne rengi çadırın seyirlik dünyasında, çirkinler ya da en çirkinler değil, çirkinliğin ta kendisi teşhir edilecekti.”(s. 48).

Açılışı, maskesi de kendisi de çirkin bir kadın olan Siranuş yapar. Sahnede, sarp bir uçurumun dibinde, altında ateş yanan kara kazanın içinde, ufak tefek, ince sesli çirkin bir kadın, çevresinde zebaniler kantosunu söyler. Siranuş, bir kenarda yanarken, sahneye birbirinden çirkin üç kız kardeş çıkar.

Bu kız kardeşler, hem fizik olarak, hem kişilik olarak çirkindir. Birbirlerini çekemezler, sahnede gösteriyi unutup kavgaya tutuşurlar, üçü de bir

birlerinden nefret ederler. Romandan edindiğimiz izlenimlere göre kadınlar, kendilerinden daha güzel kadın görmeye tahammül edemedikleri gibi kendi davranışlarından daha olumlu daha güzel davranışlar da görmek istemez. O, her zaman hem çevresinin hem de eşinin ve çocuklarının gözünde en örnek kişi olarak görülmek ister. Kadınların, bu beğenilme ve ilgi merkezi olma merakı birbirlerini çekememeye ve çeşitli kıskançlıklara neden olmaktadır. Bunun nedeni kadınların erkeklere göre hayatın birçok alanında ikinci plânda görülmeleri ve bu durumu kendilerinin de içselleştirmeleridir. Dolayısıyla erkeklere kıyasla daha çok beğenilme arzusu ve ihtiyacı içindedirler. Genelde, hayatın birçok alanında, özellikle kadınlarla ilgili sorunlarda erkekler arasındaki dayanışmanın kadınlar arasında olmayışı dikkate değerdir.

“Üçü de birbirinden çirkin üç kızkardeş: Mari, Takuhi, Agavni. Birinde bir, ötekinde iki, öbüründe üç meme vardı. Yan yana dizilip, aynı anda memelerini hoplata hoplata raks ederlerdi. Göz ucuyla birbirlerini süzüp, birbirlerinin açığını aramaktan, ekseriya seyircileri de, sahnede olduklarını da unutuverirlerdi. . . . Bazı akşamlar, sınırlarına hâkim olamayan Mari ve Agavni raksı yarıda kesip, sille tokat Takuhi’ye girişirdi. Onlar vurdukça, gecikmiş intikamların, paslanmış düşmanlıkların, bastırılmış hınçların yüreklerine bağladığı yağların usul usul eridiğini gören seyirciler de ılık ılık gevşerdi. ”s. 67).

Üç çirkin kız kardeşten sonra sahneye Kartopu Vergin çıkar. Vücudunun çeşitli yerlerinde frengi benekleri olan, doğuştan yarım akıllı çirkin bir kadındır. Annesi, tanınmış bir hayat kadınıdır. Mirasyedi bir beyden frengi hastalığı kapar. Annesi Vergin doğmasın diye yapmadığını bırakmaz, ama her şeye rağmen dünyaya gelir. Mirasyedi bey tedavisini üstleneceğini söylese de ortadan kaybolur. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi tarafından keşfedilip sahneye çıkana kadar sokaklarda yaşam mücadelesi verir.

“Tıpkı bir kar topu gibi karlı doruklardan yuvarlana yuvarlana büyümüş, daha da büyümeyi daha da aşağılara düşmekten ibaret sanmıştı. Ve tıpkı bir kartopu gibi kendi ısıyla kendini eriterek yaşadı kendi süzgülü ve hırpani âleminde, engin ve yabani hayallerinde. ”(s. 68).

Yılanbaz'ın gösterisinden sonra sıra Kınar Hanım'a gelir. Kuklaları ile birlikte sahnede tabiatın bütün felâketlerini gösterir.

“ . . . kuraklık olup toprağın canını yakar; kıtlık olup ambarları boşaltır; tufan olup önüne çıkanı boğar; hortum olup cümle mahlukatı yutar; yangın olup kavurur; zelzele olup taş taş üstünde bırakmazdı. Tabiatın insana yapmadığı kötülük yoktu. ”(s. 70).

Sıra Samur-Kız'a geldiğinde karanlık çöker, bebekler ağlamaya başlar, yaşlı kadınlar bildikleri bütün duaları okur, herkes soluğunu tutmuş heyecanla beklerdi.

“Samur –Kız sert hareketlerle kürkünü çıkarırdı. Çırıl çıplak kalırdı. Sahnenin kenarına yaklaşır, korkunç sesler çıkartarak yüzyıllar öncesinden devraldığı laneti lapa lapa yağdırırdı seyircilerinin üzerine. Bütün akrabaları gibi pervasızca çirkindi. Vücudunun üst kısmı bir kadına, alt tarafı ise bir hayvana aitti”(s. 71).

Bit Palas'taki Ethel, çirkin bir kadındır. Onun kadar zengin olan bütün kadınlar, estetik ameliyatlara birer servet yatırırken, o bu tür şeylerle ilgilenmez. Çirkinliğinden kurtulmaya çalışmadığı gibi onu örtüp saklamaya da çalışmaz.

“Ethel kadar çirkin ve bir o kadar zengin olan kadınlar, varlarını yoklarını estetik ameliyatlara, kozmetiklere, kliniklere harcıyorlardı güzelleşebilmek için. Ethel ise çirkinliğinin hizmetine koşmuştu tüm servetini. Çirkinliğini alt etmeye çalışmadığı gibi, saklayıp örtmeye, allayıp pullamaya da girişmiyordu. ”. (s. 164).

Şehrin Aynaları'nda, Şeyh Süleyman Sedef Efendi'nin kızı Zülfe, çocukken annesinin çamaşır yıkamakta olduğu bir sırada, annesine otların arasında bulduğu bir tırtılı göstermek için koşarken kazan devrilir ve yanar. Babası durumunu farkedip üzülmesin diye, yüzünün yanıklığını elinden geldiğince ondan saklar. Ama, bu gerçeği sonsuza kadar saklayamayacağını da bilincindedir. Babası durumunu farkedip üzülmesin diye, yüzünün yanıklığını

elinden geldiğince ondan saklar. Ama, bu gerçeği sonsuza kadar saklayamayacağını da bilincindedir.

“Biliyordu ki Zülfe’yi daha uzun süre bu tavanarasında tutamazdı. Elbet bir gün dışarı çıkacaktı Zülfe. Dışarıda öğrenecekti çirkinliğini.”(s. 256).

4. 3. KADIN SORUNLARI

4. 3. 1. Şişmanlık ve Diyet

Elif Şafak, Med-Cezir adlı eserinde; aylarca, yıllarca rejim yapıp bir türlü kilo veremeyen ve bunun ezikliğini, suçluluğunu hisseden insanların dışlanmışlığından söz eder. Çok yemenin en önemli sebebi de moral bozukluğudur. Ona göre bedenimize bu kadar yüklenmemeli, haksızlık etmemeliyiz:

“ . . . deneyip de bir türlü kilo veremeyen, yıllarca rejim yapıp bir arpa boyu yol katedemeyen kadınlar büyük bir suçluluk ve eziklik duyuyor. Daha çok yemenin bir sebebi moral bozukluğu olduğu için, şişmanlık şişmanlığı, dışlanmışlık dışlanmışlığı getiriyor. İşin ironik yanı, her zaman azınlıklar dışlanır. Bu örnekte ise çoğunluklar. Zira kilolu kadınların oranı, zayıfların kat kat üstünde olduğu halde, iktidar tamamıyla ikincilerin lehinde. . . .

Kadınlar bu dünyadaki değerlerinin dış görünüşlerine bağlı olduğuna inandırılmış bir kere. Mesele artık başkalarının ne düşündüğü dahi değil. Biziz kendimizin en acımasız hasmı. Biz durmuyoruz başkaları dur dediğinde dahi. Beden bir işkence. Bize bedenimiz aracılığıyla zulmeden toplumu, gene bedenimiz üzerinden cezalandırıyoruz, bedenimizi aç bırakarak.”(s. Şafak, 2005:xxxııı).

Araf'ta psikoloji mezunu Connie'ye göre:

“Yemek bozukluğu olan kadınların yüzyüze kaldığı en büyük sorun ‘yemek’ değil ‘yalnızlık’ olduğu savından hareketle. Onlar için yalnız bir edimdi yemek yemek. Çoğunlukla çevrelerinde pek fazla kimse olmuyor, tek başlarına yemek yiyorlardı.”(s. 102).

Bu görüşe en uygun örneklerden bir tanesi Mahrem romanının isimsiz kahramanıdır. O, yalnız, mutsuz ve tacize uğramış kötü bir çocukluk dönemi geçirmiş, tek mutluluk kaynağı olarak “yeme”yi görmüştür. Ömrü, çok da fazla işe yaramayan diyet programları uygulayarak geçmiştir.

Be-Ce, hazırladığı Nazar Sözlüğü'nde, yeme bozukluğunun nasıl bir kısır döngü olduğunu anlatır:

“şişko: o kadar şişmanmış ki, ne zaman insan içine çıksa herkes işini gücünü bırakıp onu seyredermiş. O da gözlerden o kadar rahatsız olurmuş ki, gidip daha çok yemek yer, daha çok şişmanlarmış. (şişko'nun çocukluğunu arştr.) (s. 210).

Romanın daha sonraki bölümlerinde, bu şişman kahramanımız; yalnız, mutsuz bir çocukluk geçirmiş, çevresindekiler, onu anlamamış, sorunlarına duyarsız kalmışlardır. Üstelik, en beklenmedik zamanda, arkadaşlarıyla oyun oynadığı sırada tacize uğrar. Bu olayın hemen arkasından kahramanımız ne bulursa ağzına atar. Arkasından kusma çabaları başlar. Bu fasit daire uzar gider. Bu yaşadıklarını unutup, etkisinden kurtulup kendine yeni bir sayfa açamaz. Kahramanımız artık seyirlik bir malzemedir. Hiçbir yerde rahat edemez. Arabaya biner, iki kişilik para vermesine rağmen, o iki kişilik yere istediği gibi oturamaz, kendisini seyredenlerin neler düşündüğünü gözlerinden okumamak için rahat, boş boş bakabileceği bir nokta arar.

“Merak etmeyin hanımefendi. Ben iki kişilik para veriyorum.”(s. 21).

Demek zorunda bırakılmasına rağmen durum değişmez.

Mahrem'de çok şişman olmanın herhangi bir sakatlığı olmasından çok daha kötü olduğu olduğu anlatılır. Başka fiziksel rahatsızlıkları olanlar bile, kendisinden daha şanslıdır. İnsanlar, onların bu engelleriyle dalga geçemezler. Ayrıca, kör biri körlüğü ile rahatça espri yapabilir, hâli, çevresinde sempatik karşılanır, ama şişman birinin aynı davranışı, aynı etkiyi bırakmaz.

“Körlük ne denli ciddiye alınacak bir şeyse, şişmanlık da o denli dalga geçilebilecek bir şeydir. Hal böyle olunca da, şişman birinin şişmanlığıyla dalga

geçebilmesi, kör birinin körlüğüyle dalga geçebilmesinin bıraktığı etkiyi bırakamaz, uyandırdığı saygıyı uyandıramaz.”(s. 21).

Bir ressam kendisinden poz vermesini ister ve bunda ısrar eder, arkasından da ekler:

“E tabii, senin için tabure değil, kanepeler artık.”(s. 77).

Şişman kahramanımızın sevimli bulunduğu, kabul gördüğü yerler de vardır. Örneğin süpermarketlerde çocuklara gösterilen hoşgörü onlara da gösterilir. Bir şeyler atıştırmasına göz yumulur, anlayışla karşılanır. Kimse sizi kendine rakip görmediğinden herkes dostunuz olmak için yarışır. Kahramanımız, anaokulu öğretmenliği yaptığı dönemlerde, öğrencilerin ana-babalarına daha çok güven verici gelir. Onu çok severler.

Baba ve Piç'te Rose, yeni boşanmış ve henüz bunu atlatamamıştır. O hırsıyla yiyeceklere saldırır. Ama bir taraftan da şu boşanma biter bitmez nasıl olsa zayıflayacağını düşünerek kendini teselli eder.

“Fazla kiloları verecekti nasılsa. Şu reziller rezili -boşanma- serüveni biter bitmez yepyeni bir kadın olacaktı. . .

“Elleri ondan bağımsız hareket edencesine kendiliğinden uzanıverdi raflara- Tereyağlı Danimarka Kurabiyeleri, Rengârenk Meyveli Turtacıklar...”
(s. 46).

Yine Baba ve Piç romanında Kazancıların büyük kızı Banu, daha çocukken ikiz oğullarını kaybetmiş bir annedir. Çok ciddiye almadığı orantısız bir evliliği, takmadığı bir kocası vardır. Su içsem yarıyor, der ama durum hiç de öyle değildir.

“Banu'ya sorsanız, yediği her şeyi anında depolayan bir sindirim sistemine sahip olduğunu iddia ederdi. Su içse yarıyordu. . . Haliyle, kilolarından sorumlu tutulamayacağını, rejim yapmaya kalksa bile böyle bir sindirim sistemiyle

baş edemeyeceğini düşünüyordu Banu. Şişmanlık kader gibi bir şeydi. Bu kaderi kutsamak için hapur hupur yediği hamur işlerini tartışacak değildi.”(s. 30-31).

Araf'ın mükemmel ahçısı Alegre, ergenlik döneminden beri rejim yapmaktadır. O küçüklük sevimliliği kalmadığında annesi telâşa kapılır. Görgülü, hali vakti yerinde bir koca bulamayacağı endişesine kapılır. Yalnız, yaptığı rejim sağlıksız ve düzensizdir. Bütün gün hiçbir şey yemez, ama sonra bir başladı mı durmak bilmeden yer. Sinir sistemi bozulmuş, saldırganlaşmıştır. Artık midesi yemekleri kabul etmemeye başlar, tam bir blumik adaydır. Başkalarının yanında nadiren yemek yer. Yakınlarıyla aynı masaya oturmak zorunda kalmışsa, yemeğini yer ve hemen akabinde çıkarır. Başkalarını beslemeyi sever. Yoksullar için, akrabaları, sevgilisi Piyu için, her fırsat bulduğunda yemek yapar. Sevgilisiyle mutlu değildir, çevresindekilerle tam anlamıyla mutlu ve uyumlu değildir. Hamile olduğunu öğrendiğinde bile ilk aklına gelen şişmanlama korkusudur.

“ . . . hamile olduğunu öğrendiğinde ilk aklına gelen, bebek değil, kilo alma, şişme, şişko bir bedene dönüşme korkusuydu.”(s. 252).

Bütün hayatını şişmanlama korkusuyla geçirdiği için hep yemek düşünür ve ilk fırsatta, yani kendini bırakıverdiğinde tek yaptığı robot gibi yemektir. Bu aynı zamanda bir uyumsuzluk, bir sıkıntı ifadesidir de. Tabii vakit kaybetmeden bir blumik olarak kusacaktır.

“Alegre, arkadaşları tartışırken doğum gününü kutladığı masada ne bulursa robot gibi yer, sonra da tuvalete onları çıkarmaya gider.

. . . elini gırtlığına soktu. Bulantı çabucak geldi, her zamanki gibi. İlk kusmuk dalgası geldiğinde sesi bastırmak için sifonu çekti. Kusarken yüzü ondan bağımsız ağlıyormuş gibi gözleri yaşardı. Yaptığı şey yüzünden en ufak bir endişe, bir üzüntü hissetmiyordu. Hissettiği bir şey varsa o da dipsiz bir uyuşmaydı.”(s. 150).

Bir blumiğin psikolojik yapısı Alegre'nin şahsında Araf'ta son derece ayrıntılı tanıtılır:

“Alegre'nin ağızı. . . yüzünden silinmiştir; vücudundadır, rahminde bir yara, derinlerde çalkalanan bir boşluk. Hep geridedir, karanlıkta pusuya yatıp bekler, sadece kendi istediğinde çıkar. Zamanın dışında olduğundan geçmiş kaydı yoktur. Bu yüzden de aç ağız ne zaman yemeye başlasa daha önce hiç yememiş gibi önüne geleni yutar. Zamanın dışında olduğundan gelecek algısı da yoktur. Bu yüzden de ne zaman yemeye başlasa bir daha asla yiyemeyecekmiş gibi önüne geleni yutar. La Tia Piedad'ın porselenlerinin aksine Alegre'nin vücudundaki dişi-ağız tam bir sıfırlanmanın, kasıtlı bir bellek kaybının özlemini çeker.”(s. 334-335).

Kadınların, bunalım dönemleri bitince, diyet yapma ihtiyacı azalmakta, hatta yok olmaktadır. Rose, kendine yeni bir hayat kurunca artık şişmanlık psikolojisinden kurtulmuştur:

“Öyle çok diyet yapmıştı ki hayatı boyunca, rejim yapmayı ne zaman toptan bıraktığını bile hatırlayamıyordu. Zamanlaması her ne olursa olsun, Rose kilolarını değilse de, kilo verme ihtiyacını üzerinden atmıştı. Arzusu kesilivermişti. Mustafa onu olduğu gibi seviyordu ne de olsa.”(s. 297).

4. 3. 2. Aldatılma

Kadın-erkek eşitsizlik oranının çok üst düzeylerde olduğu toplumlarda erkek her şeyi yapma hakkını kendinde görmektedir. Çok küçük yaşlarından itibaren kız çocuklarından daha ayrıcalıklı büyütülen, üstlerine titrenilen erkek çocukları büyüdüklerinde de aynı ihtimamı ve ayrıcalığı istemekte, erkeklerin egemen olduğu bir toplumda, kendilerine tanınan imtiyazlardan kadınların aleyhine olarak yararlanmaktadır. Toplumda örneğine çokça rastlanan bu durum yazarın romanlarında önemli bir yer tutmaktadır.

“Erkeğin aldatmasına hoşgörü ile yaklaşılırken, bir gecelik kaçamağı hatta eve kuma getirmesi bile normal sayılırken, söz konusu kaçamak kadına ait olunca işler değişiyor. İhanetin bedeli kanla bitebiliyor. Aldatmanın bile erkeğin tekelinde olduğu bir ortamda kadınlar ne düşünüyor. . . .”(Güler, 2003:243).

Mahrem romanı, kocasını kendisinden daha genç bir kadına kaptıran elli yaşlarında, üç çocuk anası bir kadının feryatlarıyla başlar. Olay, adamın bacanağı tarafından nakledilir:

“ . . . kızı yaşında, resmen kapatmış dayalı döşeli ev tutmuş buna, kız pavyonda dansözmüş, adı da Sinem. Bacanak geçen sene tanıştırmıştı bizi, kendi halinde ufak tefek bi kızcağız. ”(s. 13).

Soylu Monsieur de Marelle, karısını çocuklarının sütannesiyile aldatır:

“Sütanne, Monsieur de Marelle’in meraklı bakışlarını üzerinde hissetmekten gayet memnundu. Ve güzel bebeğin kollarında uyuyakaldığı bir gün, pütür pütür kabarmış meme ucunu bebeğin küçümen ağzından çıkartıp, adama ikram etti. ”(s. 125).

Bit Palas'ta Ekim Devrimi nedeniyle Rusya'dan kaçıp, İstanbul'a gelen daha sonra da kardeşinin yardımıyla Fransa'ya gidip zengin bir işadamı olan General Antipov'un karısı Agripina Fyodorovna Antipova Fransa'da bunalıma girer, bir kliniğe yatırılır. General daha karısı hastaneye gitmeden bir Fransız kadınla yaşamaya başlamıştır, ondan çocuk sahibi bile olur. Yıllarca bunu karısından saklar, ama o, bunu umursayacak durumda değildir:

“Birlikte yaşadığı genç Fransızdan doğma bebeğini kollarına aldığında, tam tamına elli dokuz yaşındaydı. İlk bebeği gibi bu da, gözleri kül rengi bir kızdı. Yıllarca bunu Agripina'dan sakladı. Hoş saklamasa da, onun bu durumu değil kıskanmak, umursayacağı bile şüpheliydi. Kaldığı kliniğin baş hekiminden gelen mektuplarda yazılanlara bakılırsa, etrafında olup bitenlere karşı alabildiğine kayıtsızdı. ”(s. 50).

Hijyen Tijen'in kızı Su, babasının dışarıdaki kadınlarla düşüp kalktığı kuaförde anlatır. Böylece Hijyen Tijen'in mutsuzluğunun kaynağını ve kendini temizliğe verme nedenini öğrenmiş oluruz.

“Annem diyor ki, bit babamdan geçmiş. Babamın sürtüklerinden babama bulaşmış, sonra babam bana sarılınca da bana bulaşmış.”(s. 115).

Bit Palas romanındaki Ben, âşık olduğu, bir gün sonra evleneceği Ayşin'i, düğününden bir gün önce Ayşin'in yakın arkadaşı Ethel'le aldatır. Ben, zina konusuna kadınların ve erkeklerin farklı farklı baktıklarını da söyler.

“Zina halindeki erkekler niteliği önemser; eşlerinden gördükleri sevginin daha farklısını bir başka kadından görmek hoşlarına gider. Zina halindeki kadınlar ise niceliği önemser; eşlerinden gördükleri sevginin daha fazlasını bir başka erkekten görmek hoşlarına gider. Ayşin'i Ethel ile aldatmak gururumu okşardı. Farklılıklarını seyretmekten pek bir hoşnuttum o aralar.”(s. 150).

Ben, erkeğin bakış açısıyla aldatmayı irdelemeye devam eder. Ona göre kadınların en büyük talihsizliklerinden biri; karısının koyduğu kuralları, yasakları çiğnemenin yollarını ararken erkeğin karşısına suç ortağı olmaya müsait başka bir kadın çıkartmasıdır. Artık bundan sonrasını tahmin etmek zor değildir. Erkek, karısından uzaklaşıp bu kadına yaklaşır:

“Evli bir kadının başına gelebilecek en vahim talihsizliklerden biri, onun dayattığı yasakları, koyduğu kuralları çiğnemenin yollarını aradığı esnada, suç ortağı olabilecek bir başka kadın çıkartmasıdır hayatın kocasının karşısına. Bir kez böyle bir tesadüf gerçekleşikten sonra, çarpık çurpuk aynalarla dolu bir salonda buluverdim kendimi. Ethel'i olduğundan yakın, Ayşin'i olduğundan uzak gösteren yalan yanlış aynalar.”(s. 233).

Metin Çetin'in karısı Nadya, yabancı olduğu bu ülkenin mutfak kültürünü, alışkanlıklarını büyük bir gayretle öğrenir ve kocasını mutlu etmek için elinden geleni yapar. Ama kocasının kendisine kaba davranmasına, şiddet

uygulamalarına, aldatmalarına engel olamaz. O bütün bunları onun istemeden yaptığına inanmıştı.

Türk yemeklerini çok güzel ve özenle yapan Nadya, ne kadar uğraşsa da aşurenin kıvamını tam olarak tutturamaz. Ama gayretleri sonuç verir ve bir gün bunu başarır. Kocasının geç geleceğini öğrenince bu başarısının heyecanı ile kocasına aşure götürmeye karar verir. Ve kocasını başka bir kadınla çok yakın, çok samimi bir halde görür. Kocasını, ömrü hayatında hiçbir gün kendisine bu kadar sevecen davranmamıştır.

“Nadya şaşkınlıktan büyüyen gözlerini kocasının üzerinden ayıramadığı için, kadına dikkatlice bakamadı. Onu böylesine allak bullak eden, tanık olduğu samimiyetten, uğradığı ihanetten ziyade, Metin Çetin’in yüzündeki kuş tüyü yastık yumuşaklığındaki ifadeydi. Öteki kadının varlığı, hatta kocasının onun dizini okşuyor olması bile bu sevecen ifade kadar korkunç görünmedi gözüne.”(s. 173-174).

Metin Çetin, bu durumda bile karısına kaba davranmaya, somurtmaya devam ederken, sevgilisine nazikçe gülümseyerek durumu idare etmeye çalışır. Daha fazla idare edemeyeceğini gördüğünde karısını aldığı gibi dışarı fırlar:

“Yüzünün yarısı, her zaman son derece nazik davrandığı sevgilisine yönelmiş gülümseyerek durumu idare etmeye çalışırken; yüzünün diğer yarısı, yıllardır kabalık etmeye alıştığı karısına somurtuyordu. Bu durumu daha fazla idare edemeyeceğini anladığında, pis kokulu kehribar çantasıyla beraber karısını kapıldığı gibi dışarı fırladı.”(s. 176).

Bit Palas romanında ikiz kardeşler, Celâl ve Cemâl’in babası çalışmaya gittiği Avustralya’da bir kadınla birlikte olmaya başlar. Amacı karısını Türkiye’de bırakmak ve oğullarını çocukça bahanelerle kandırıp Avustralya’ya kaçırmaktır. Bunu yapabilmek için beraber yaşadığı kadını, ülkesini ve oranın şartlarını ballandıra ballandıra anlatır:

“Nasıl?güzel, değil mi?”diye sormuştu babaları. İkizler başlarını sallayarak tasdik etmişlerdi mahcubane. Şimdiye değin gördükleri kadınlara benzemiyordu, hele annelerine hiç. Fotoğrafı ceketinin cebine sokarken, tekrar başlarını okşamıştı babaları. “Biz yarın üçümüz yola çıkalım, ”demişti. “Anneniz şimdilik burada kalsın. Biz gidelim hele bir yerleşelim. Sonra gelir alırız onu da.

Yaşları küçük, babalarına besledikleri hayranlık büyük olsa bile, çocukların ikisi de bunun bir yalan olduğunu daha o an anlamıştı. ”(s. 311).

4. 3. 3. Boşanma

Boşanmış kadınlar, her hangi bir işi ve mesleği de yoksa kendilerine bakamaz ve ailelerine yük olarak görülürler. Hele bir de çocukları varsa hiç istenmezler. Bazılarına, “Çocuklarını bırak gel!” denir. Ayrıca çevrenin dedikodusu da başka bir derttir. Mahrem’de, bu konu evin eniştesi tarafından şöyle ifade edilir:

“ . . . baldız bu benim baldız, evini terk etti bizim yanımızdaydı yazdan beri, tutturdu boşanacağım diye, üç tane de çocuğu var boyu kadar, bu yaştan sonra nereye boşanacaksa kolaydı sanki, hayatlarında ev geçindirmemişler ki bunlar, hep kocalarının eline bakmışlar. . . ”(s. 12).

Mahrem romanının başlarında bir erkek kahramanın bu sözleri bir mesleği ve işi olmayan ev kadınlarının terk edildiklerinde çevresindeki en yakınları tarafından bile nasıl bir sığıntı gibi görülüp küçümsendiklerini ortaya koyması açısından ilginçtir. Çünkü kadınların çoğu ücretsiz ev işçisidir. Üç çocuk yetiştirmiş, en güzel yemekleri yapmış, ellili yaşlarında, üç çocuğuyla, işsiz ve her hangi bir güvencesi olmaksızın kızkardeşinin yanına sığınmıştır. Yukarıdaki sözler de, bu kız kardeşin kocası tarafından söylenmektedir. Çünkü, boşanmış, üç çocuklu, hayatı boyunca ev hanımlığından başka bir iş yapmamış, hiç geliri olmayan bir kadın, ailesi için bir yük, bir utanç kaynağıdır.

Baba ve Piç romanında, Çakmakçıyanların eski gelini Rose, boşanmayı bir türlü hazmedemez. Günbegün, haftalarca cehennem azabı yaşar, evliliğinin

bittiği gerçeğini bir türlü kabullenemez. Aylarca ağlar. Evliliğinin bitmesinin üzerinden üç buçuk ay geçmesine rağmen, hâlâ şaşkındır. Terk edilmek gururunu çok kırmıştır. Bu sözler, onun ne kadar bocaladığını göstermektedir:

“Evlilik denilen kurum, insanı sonsuza kadar süreceğine inandırıp ardından pat diye ortada bırakıveren bir yanılsamadan başka neydi ki sonuçta? Bayat bir şaka gibi. Ama şakayı yapan değil de şakaya maruz kalan kişi olmak en beteri idi.”(s. 44-45).

Boşanma travmasından sonra gelen nekâhat devresinin ise en büyük yan etkisi, boşananın dilinin çözülmesi, gevezeleşmesidir. Rose, kafasında; kocasının ailesinin her bir ferdiyle tek tek tartışır, kavga eder, karşı tarafın tezlerini çürütüp kendini haklı çıkarmaya çalışır. Boşanma sürecinde anlatamadığı şeyleri inatla, zihninde sayıp döker.

“Boşanma ertesi nekahat döneminin ikinci yan etkisi de bu olmalıydı: İnsanı sadece konuşkan değil, bir de ısrarcı yapıyordu. “Neden bizi asla rahat bırakmadınız?” Rose aynı soruyu teker teker kocasının üç kız kardeşine de sordu. . .”(s. 50).

Rose’a, boşandığından beri her gördüğü aile, çift mutluluk içinde yüzüyormuş gibi gelir ve onları kıskançlıkla seyrederdi.

“Boşanma ertesi nekahat döneminin üçüncü yan etkisi de bu olmalıydı: İnsanı sadece konuşkan ve ısrarcı değil, biraz da mantıksız kılıyordu. Boşanma ertesi yeniden bir ayar gerekir mantığa. Yoksa tepetaklak olmuş bir dünya dahi gayet mantıklı görünür boşanana. . . .

Öyle bir şey yapmalıydı ki sabık kayınvalidesi çileden çıksın, eski kocasının tüm sülalesinin uykuları kaçsın. Rose ‘un aklına hinoğluhin bir fikir gelmişti. Dünya üzerinde Çakmakçıyan sülalesini bir odar’dan bile daha fazla çileden çıkaracak bir şey varsa, o da bir Türk’tü!”(s. 57).

4. 3. 4. Yalnızlık ve Dul Kadınlar

Pinhan'da, oğlu tekkede yaşamaya başladıktan sonra, Pinhan'ın dul annesi iyi zamanlarında bundan hoşnuttur. Sofradan bir boğaz eksilmiştir. Ayrıca, annesi bir türlü bilemediği, anlayamadığı derdine orada çözüm bulabileceğini düşündüğü için mutludur. Geride daha dört çocuk vardır, zaman zaman bunaldığında Pinhan'ın arkasından söylenir, ama bunun çaresizlikten olduğunu kendisi de bilir. Çocuklarıyla birlikte açlık ve yoksulluk çeker.

İstanbul yangınlarından büyük zararlar gören iki dul kadın, Pinhan'da saç saça, baş başa kavga ederek, birbirlerine ağza alınmayacak küfürler savurarak; biri diğerini gerdanlığını çalmakla suçlar:

“Haydi oradan gudubet, kaşla göz arasında iç ettin gerdanlığı. İnşallah el avuç açasın. Yüz okka ibrişim boyu yerin dibine geçesin.”(s. 77).

Hayatla, çocuklarla tek başına kalmak, sorunların, sorumlulukların artması, ekonomik zorluklar, toplumsal baskı kadınların dengelerini bozmuş, sinirlerini yıpratmıştır.

Bit Palas'ta, Agripina Fyodorovna Antipova'nın dairesine kendisi gibi yalnız, kocasını bir trafik kazasında kaybetmiş, onun anılarıyla yaşayan, bir daha evlenmeyi hiçbir zaman düşünmeyen Madam Teyze yerleşir. Burada, daha önceki sahibine ait eşyalarla karşılaşır. Daha önceki, evliliği döneminden, kocasının anısını taşıyan eşyaları, annesi belki acısını unuttur umuduyla kaldırıp atmıştır. Madam Teyze, buna çok kızar ve o hırsıyla bu on numaralı daireyi kiralar. Bu dairede bulduğu eşyaları da kaybettiği eşyaların yerine koyar, onları sahiplenir.

“Belki geçmişte kendi eşyalarına sahip çıkamamıştı ama bundan böyle sebatkâr bir emanetçi gibi göz kulak olacaktı başkalarının eşyalarına.”(s. 350).

Artık, Madam Teyze, gittiği sokaklarda, deniz kenarlarında bulduğu her şeyi kaybolan eşyalarını, diye düşünerek evine getirir. Bu yıllarca devam eder ve bundan dolayı bütün apartman, sokak çöp kokmaktadır. Bunların atılmasındansa ölümü tercih eder ve ölür:

“ . . . günlerdir yemek yemeyi-su içmeyi-şeker ilaçlarını almayı reddederek, sessiz ve umarsız bir yoldan kendini ölüme yolcu eden yaşlı dul. . . . ”(s. 367).

Erkeklerin bir kadından ayrılır ayrılmaz -sebepe ne olursa olsun fark etmemektedir- hemen bir başkasıyla evlenmelerine karşın, kadınlarda genellikle durum tam tersi olmakta ve hayatlarının çok önemli bir kısmını yalnız geçirip, kimsesiz ölmektedirler. Aynı konu Baba ve Piç romanındaki iki genç kız arasında tartışılır. Ağabeyinin tecavüzüne uğradıktan sonra evlilik fikrinden soğuyan Zeliha bir daha evlenmez, ağabeyi Mustafa ise evlenir. Baba ve Piç’te;

“Erkekler yalnız yaşayamıyor.”(s. 253). şeklinde ifadesini bulur .

Biricik oğlu Mustafa’nın dul ve çocuklu bir kadın olan Rose’la evlenmesi annesini çok üzer:

“Mustafa dayımın üvey kızımıyş. Adamın üvey kızı olduğunu bile bilmiyorduk. Böylece bunun karısının ikinci evliliği olduğunu çaktık. Bize hiç söylenmemişti! Kıymetli oğlunun yirmi yıllık karısının evlendiklerinde bakire olmadığını öğrendiğinde ninemin yüreğine inecekti, görsen; bakire olmadığı gibi bir de dul.”(s. 157).

Yine Baba ve Piç ‘te, Gülsüm Nine, kızı Zeliha’ya davranışları ile ilgili eleştirilerde bulunur. Dul bir kadının davranışlarına dikkat etmesi gerektiğini, ailenin yüzkarası olduğunu söyler.

“Bunca zaman ailemizin yüzünü kızarttığın yetmedi mi? Şu bacağına etek diye geçirdiğin beze bak. Çocuğunu babasız büyüten bir annesin, boşanmış bir dul. Ağır başlı olman lazımken sen tam tersine hafifleştin. Beni iyi dinle Zeliha!Burnu halkalı dul kadın görmedim senden başka. Kendinden utanmalısın!”(s. 264).

Zeliha’ya karşı haksızlık edilmiş olmasına rağmen, uyarılan, kısıtlanan, kınanan, lâf işiten hep Zeliha olmuştur.

Araf’ta Alegre’nin büyükannesi La Tia Piedad, Amerika’ya sonradan gelip yerleşmiş bir dul kadın olarak çok büyük zorluklar çekmiştir. Çocuklarını tek başına büyütmüş bir daha hiç evlenmemiştir.

Şehrin Aynaları’nda, dul kalan Isabel, Yahudi inancına göre kayını kendisiyle evlenmek isteseydi, buna karşı koyamazdı. Eğer, kayını evlenmek istemezse başka biriyle bir sürü formaliteden sonra serbest kalabilirdi.

“Hahamlar meseleyi enine boyuna tartışıp, nihayet bir karara varmışlardı. Bu kararı iletme görevini üstlenen Haham Yakup, İsak’a geleneği anlatırken kaygılı görünüyordu. Abraham Pereira’nın ani ölümüyle dul kalan Isabel Nunez Alvarez’in Levir(kayın)ile evlenmesi bekleniyordu. Levir, bu evliliği istemediği takdirde dul kadın yapılacak Halitzah töreni ile serbest kalacaktı.”(s. 257).

Mahrem’de dul bir kadının aşk ilişkilerini yaşayabilmesi ise imkânsız gibidir.

Nazar Sözlüğü’nde dul kadının aşklarını yaşayabilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler vardır:

“Aşk: Âşğının kolları arasında dul kadın “aşk dediğin yasak olmalıdır, ”diye mırıldanmış, “yasak da gözden irak olmalı. ”

Oysa delikanlı dul kadınla seviştiğini herkesin görmesini istiyormuş. Büyüdüğünü başkalarına ispatlamalıymış. Bu yüzden pencereleri hep açık tutuyormuş. ”(s. 89).

Kadın, karşısına çıkan herkesten, her şeyden benzer cevaplar alır. Çaresiz ve dalgın yürürken boşluğa düşer ve onun yalnızlığını gidereceğini düşünür. Ama boşluk da onu reddeder. Yazara göre, dul kadının yalnızlığına çâre için boşluktan bile medet umması ve karşılığında red cevâbı alması ve sonunda kendini evine kilitlemekten başka çözüm bulamaması, onun toplumda ve özel yaşamında ne kadar çok baskı altında olduğunun ve sonsuz bir yalnızlığa itildiğinin en açık delilidir.

“ . . . kendini evine kilitlemiş. Ve bundan sonra aşkı kendine yasaklamış. ”
Aradığım sensin!”

“Katiyen olmaz”, demiş boşluk. “Sen benimle kalırsan, boşluğumu doldurursun, o zaman da ben ben olamam. ” (s. 8).

4. 3. 5. Kadınlar Arası Kıskaçlık

Hangi mevkide ve sınıfta olursa olsun kadınlar birbirlerini çekemezler. Daima, “Kadın kadının kurdudur. ”Ataerkil düzenin kendi çıkarlarıyla uyuşması nedeniyle erkekler bu düzenin devam etmesinden yanadırlar. Sorunları olduğunda büyük bir dayanışma örneği sergilerler. Aynı dayanışma kadınlar arasında asla olmaz.

“Kadın, kadının kızkardeşi, aynadaki sureti, hep ama hep ötelediği. Mutsuzluğuna içtenlikle üzülmediği, ama kendinden daha mutlu olduğunu görmeye de tahammül edemediği. . . .

Memleketimdeki kadınların birbirleriyle değil dayanışmak mümkün merteye muhatap olmamayı yeğlediklerini, birbirlerinin başarısına ve farklılığına çemkirmeyi huy edindiklerini, hele hele aynı meslekten olanların birbirlerine destek sağlamak için kıllarını dahi kıpırdatmadıklarını ve bu sistemde ezilmeden ayakta kalabilmenin içlerindeki ve görünüşlerindeki kadınsılığı öldürmekte aradıklarını, hasıl-ı kalam kadınların kadınlardan esirgediği şefkati ve desteği nasıl anlatmalı?”(Şafak, 2005:xxvıı).

Şehrin Aynaları'nda, büyücülere gitse, olmadık şeyler de yapsa Beatriz Blaquez, sevdiği Miquel'den bir türlü ilgi göremez. Miquel'in ağabeyiyle evli olan İsaabel'i çok kıskanır:

“Tanrıdan daha ne istiyorsun bilmem ki? Kocan her geçen gün yükselmekte. Güzel bir oğlun, harika bir yuvan var. Her türlü tasadan uzaksın. Rahat yaşıyorsun. Bu evde sükûnet var. Fakat sen. . . sen tatmin olmayı bilmiyorsun İsaabel!”(s. 26-27).

İsaabel'in gözü arkadaşının söylediklerinden çok, yüz ifadesine takılır. Beatriz'in yüzünde, istese de saklayamadığı derin bir kıskançlık ifadesi vardır.

Bit Palas'ta, bir kafede iş bulup çalışmaya başlayan Agripina Fyodorovna Antipova, Rus kadınlarının kocalarını baştan çıkarıp ellerinden aldığını düşünen Müslüman kadınların öfkeyle kendisine bağırıp çağırmalarına muhatap olur.

“Niçin Sırıtiyorsunuz! Ne demeye gülüyorsunuz suratımıza suratımıza?”

Agripina Fyodorovna Antipova boş boş baktı kendisine bağırın Müslüman kadına. Ama onun şaşkınlığı, öfkeli hemcinsini daha da çileden çıkartmaktan başka bir işe yaramadı. Beriki, Müslüman erkeklerin akıllarını başlarından, paralarını ceplerinden söküüp alan Beyaz Rus kadınların topunun birden sınırdışı edilmeleri gerektiğini savunan bir demeğe üyeydi:Asri Kadınlar Cemiyeti. Cemiyetin öncelikli gündem maddeleri arasında, lepiska saçlı, ak gerdanlı, arsız bakışlı, aristokrat bozması Beyaz Rus kadınların ahlaka mugayir davranışlarını bir bir tespit edip zapta geçirmek”(s. 43).

Yine, Bit Palas'ta Hacı Hacı torunlarına anlattığı öyküde kadın kıskançlığının en çarpıcı örneklerinden birini verir:

“Padişah en çok onu beğenirmiş. Öteki cariyeler kıskançlıklarından, bu masum günahsızı öldürmeyi kafalarına koymuşlar. Harem ağalarını da yanlarına alıp, kanlı hançeri kadıncağızın ak göğsüne saplayıvermişler.”(s. 218).

Annesi, başka bir adamla kaçan, sorunlu bir babayla büyüyen Nevres; halasının kızı Safinaz'ı çok kıskanır. Onun ailesinin olmasını, gördüğü ilgiyi, mutluluğunu, . . . her şeyini kıskanır. Halası zamanla bu isyankâr, kıskanç tavırlarının son bulacağını düşünmektedir. Pinhan'da bu durum şu cümlelerle anlatılır:

“Safinaz'ın yüzünü güldürüyor, gamzelerini açığa çıkartıyordu o çeyiz sandığı. Nevres gayri ihtiyari elini yüzünde dolaştırıyordu bunları düşündükçe. Ama nafîle; onu gamzeleri yoktu ki. . . Hem sade gamze de değil, çeyiz sandığı da yoktu. Halası bir keresinde, aklından geçenleri okumuş gibi, yanağını okşayıp, Safinaz'ı baş göz ettikten sonra ilk işinin Nevres'e çeyiz hazırlamak olacağını söylemişti(s. 169).

Bit Palas'ta Ben'le zaman zaman ilişkisi olan Ethel, Onu Mavi Metres'e tamamen kaptırmaktan korkmaktadır. Ben'e onunla yapamayacağını, kendisine göre olmadığını söyler:

“Sen o kadınla yapamazsın şeker: Neden biliyor musun? Ahlâkî bir sebepten ötürü değil. Vitrin yüzünden. . . . Başkalarının içine çıkabilecek misin onunla? (s. 351).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında kadınlar, toplumun modernleşmesi, kadının kamu alanında daha çok yer alması, yeni rejimin yerleştirmeye çalıştığı toplumsal, siyasal, eğitim. . . alanlarındaki değişikliklerin öncüsü olmak rolünü üstlenmişlerdir. Kadınlar, meslek sahibi olmuşlar, hayatın farklı sahalarında etkin konuma gelmişlerdir. Bu arada meslek sahibi olmayan ev kadınları ile aralarında bir farklılık, alttan alta bir çekişme, kıskançlık olmaktadır. Baba ve Piç romanında bu konu ele alınır:

“Hanımlar tarafında iki kadın tipi arasında keskin bir ayrım vardı:meslak sahibi kadınlar ve ev kadınları.

Meslek sahipleri kararlı, idealist yoldaş-kadınlardı, yeni Türk kadınının timsali; reformcu seçkinler tarafından yüceltilmiş, desteklenmiş. Bu kadınlar yeni meslek sahipleri-ydi-avukatlar, öğretmenler, hâkimler, yöneticiler, kâtipler, akademisyenler.

. . Annelerinin aksine eve kapatılmamışlardı ve dişiliklerini ortaya çıkarmama şartıyla sosyal, ekonomik ve kültürel merdivenin tepesine tırmanma şansları vardı. Çoğunlukla tayyör giyerlerdi; kahverengi, siyah ya da gri-iffetin, tevazuun ve partizanlığın renkleri. Saçlar kısa, makyaj yok, takı yok, abartı yok. Cinsiyetsizleştirilmiş, dişiliksizleştirilmiş vücutlar. Ev kadınları ne zaman o sinir bozucu kadınsı kıkırtılarını koyverseler, meslek sahipleri koltuk altlarındaki düz deri çantaları sıkıca kavrarlardı; her an çıkıp gidecek, beriki kadın tipinden kaçacak gibi. Onların aksine ev kadınları bu davetlere kat kat tüllü saten gece elbiseleriyle gelirlerdi; beyaz, pastel pembe ya da mavi-hanım hanımcılığın, masumiyetin ve kırılğanlığın renkleri. Kadından ziyade “militan” gibi gördükleri meslek sahiplerinden pek hazzetmezlerdi; meslek sahipleri de kadından ziyade “odalık” gibi gördükleri ev kadınlarından hazzetmezlerdi. Neticede kimse kimseyi yeterince “kadın” bulmazdı.”(s. 149-150).

Yine Baba ve Piç romanındaki Asya, hemcinslerini hiç sevmez. Ne zaman bir kadınla tanışsa mutlaka ondan nefret eder. Onların vıdı vıdı halleri, yargılamak için süzen gözleri sinirlerini bozar:

“Ne zaman bir kadınla tanışsa iki tepkiden birini verirdi: Ya ondan ne zaman nefret edeceğini görmek için az biraz beklerdi ya da beklemeye gerek duymaz, ondan anında nefret ederdi.”(s. 97).

4. 3. 6. Gelin Kaynana Kıskançlığı

Kadının kadını çekememesinin en bilinen örneklerindedir. Pinhan romanında Kevser Nine, kaynanalık haklarının karşılığı olarak; oğlunun en küçük çocuğu İdris'i alır. Her iki taraf da bundan memnundur. Kevser Nine bildiklerini öğretebilecek bir veliahta kavuşmuş, gelin de kaynana dırdırından kurtulmuş, evinin ve mutfağının tek hakimi durumuna gelmiştir:

“Kevser ninenin kaynanalık hakları karşılığında evin en küçük çocuğu ona verilmişti. İdris, kendi annesinden ziyade Kevser ninenin oğluydu!Kaynana

dırdırı çekmeyen, mutfağının ve evinin tartışmasız tek hakimi olan gelin de bu durumdan memnundu.”(s. 102).

Mahrem'deki şişman, isimsiz baş kahramanı, çocukluğunda babaannesinde kaldığı dönemde yaramazlıklarıyla ev sahibesi Kıymet Hanım'ı çileden çıkarır. Babaannesi de bu kadar problem olacağını bilseydim kabul etmezdim, annesine çekmiş, hemen gidecek diye karşılık verir:

“Ne bileyim bu çocuğun böyle iblis olduğunu. Anasına çekmiş zaar. Bilsem ister miydım yanımda?”(s. 182).

Yine Mahrem'de sakat bir çocuk doğuran gelinine kaynanası, onun, uğursuz bir hayvana benzediğini söyler:

“... küçük kız doğuştan sakattı. Kadın, kaynanasının onu üç ayaklı oğlan doğuran uğursuz bir hayvana benzettiğini anlatırken gözyaşlarını tutamamıştı.” (s. 155).

Baba ve Piç'te, Çakmakçıyanların eski gelini Rose, kaynanası Şuşan'ı sürekli evliliğine karıştığı için evliliklerinin devam etmediğini düşünür:

“Sahi neden sürekli evliliğimize burnunu sokup durdun?” diye sorar kayınvalidesine.

Kaynana Şuşan Çakmakçıyan, eski geliniyle beraber yaşayan torunu Armanuş'u annesinin eğitip yetiştiremeyeceğini, onun bir Çakmakçıyan gibi yetiştirilmesi gerektiğini söyler:

“Rose özgürdür elbette, istediği adamla çıksın, hatta evlensin, bizi alakadar etmez. Ancak Barsam'ın evladı Ermenidir ve bir Ermeni gibi yetiştirilmelidir.”(s. 70).

4. 3. 7. İntihar

Elif Şafak'ın romanlarında intihar eden kadınlara çok rastlanır. Pinhan'da ünlü Ermeni kuyumcunun oğlu Hagopik; ilk görüşte âşık olduğu, başkasıyla evlendiği gece zehirle intihar edecek olan Müslüman ve çok güzel bir kadının, intihar etmek için içine zehir koyacağı yüzüğü yapmıştır:

“O firûze yüzüğü kapaklı, kutulu istiyordu, çünkü içine zehir koyacaktı. Zifaf gecesinde bu zehiri bir dikişte içecek, kocasına cansız bedenini sunacaktı.”(s. 42).

Çok güzel, hayat dolu bir oyuncu olan Hoyrat Aruzyak, sahnede rolünü şaşırıp yaralanır, yüzü tanınmaz hâle gelir. Aynalara, hayata küser ve defalarca intihara teşebbüs etmesine rağmen, hayranları tarafından bir şekilde kurtarılır. Mahrem'de buna değinilir:

“Defalarca intihara teşebbüs etmiş, fakat eski hayranlarının olur olmadık yerlerde boy göstermelerinden ötürü her seferinde hayata döndürülmüştü. Yaşamak istemiyor, ölmeyi de beceremiyordu.”(s. 131).

Yine Mahrem'deki başkahraman, Be-Ce tarafından terkedildiği zaman intihara teşebbüs eder:

“Havagazımı açtım.

Bunu niye yaptığımı bilmiyordum ama ne yaptığımın farkındaydım. Neler olabileceğinin de.”(s. 216).

Araf'ta, Gail (Zarpandit) mutsuz bir çocukluk geçirir. İntihar fikri onda hayatının başından sonuna kadar bir saplantı hâlinde devam eder:

“... bu hayattaki ilk anısı aynı zamanda ilk ‘intihar’ girişimiydi.”(s. 48).

Gail, hayatının çeşitli dönemlerinde intihar girişimlerinde bulunur. Debra Ellen Thompson, Alegre'ye Gail'in intihara eğilimli kişiliğini tanıtır:

“Gail eskiden, biz üniversitedeyken mesafeli, aşırı ürkek, içine kapanık, komik isimli bir kızdı. Öyle utangaçtı ki bir yabancı ona soru sorduğunda kımıldayamazdı bile. Sonra gizemli bir biçimde değişti. Bambaşka birine dönüştü. Hoyrat, hırçın, huysuz. . . .

Manik olduğunda ona ayak uyduramıyorum. Depresif olduğunda da o hayata ayak uyduramıyor. İki hafta önce kendini öldürmeyi denedi. Bir kutu valium yuttu. Tanrım. . . çok korkunçtu.”(s. 133).

Gail, daha sonra da intihar girişimlerinde bulunur. Bir keresinde tren yolundaki raylara uzanır:

“Raylar soğuk ve nemliydi ama olsun. Tren çığlığının gittikçe yaklaşmasını dinlerken,”(s. 236).

Gail, nihayet son intihar girişiminde başarıya ulaşır. İstanbul Boğaz Köprüsü'nün ortasından denize atlar:

“Gail'in düşüşü sadece 2. 7 saniye sürüyor.”(s. 345).

Baba ve Piç'te, Asya çocukluğundan itibaren intihara eğilimlidir. Mutsuz, bunalımlı bir kişiliğe sahiptir. Kendisine bir yol çizip bir amaç edinememiştir. İntihar etme lüksüm bile yok diye düşünebilecek karamsarlıktadır:

“. . . on sekizinci yaş gününden tam iki gün önce Asya evdeki ecza dolabını yağmalamış ve orada bulduğu bütün hapları yutmuştu. Gözlerini tekrar açtığı anda etrafı teyzeleri, Cicianesi ve. . . .

Bu kavanoz dipli dünyada, intihar etmek bir imtiyazdı aslında ve kendisinininki gibi bir aileyle yaşarken, bu imtiyazdan kolay kolay yararlanamazdı.”(s. 74).

4. 4. Elif Şafak'ın Romanlarında Eğitim

“Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır.”(Kavcar, 1999:2).

Yukarıda da belirtildiği gibi, bir edebiyatçının toplumun en önemli ihtiyaçlarından biri olan eğitim sorunları ile ilgilenmemesi düşünülemez. Türk edebiyatında bunun çok sayıda örneğine rastlamaktayız. Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu, Yeşil Gece; Mizancı Murad'ın Turfanda mı Yoksa Turfa mı; Tevfik Fikret'in Şermin. . . vb.

Elif Şafak'ın romanlarında da, yurt dışına eğitim amacıyla giden yüksek öğretim öğrencilerinin sorunları, Türkiye'nin yabancı dil eğitimi ve öğretimindeki başarısızlıkları ağırlıklı olarak ele alınmıştır

O, Türk insanının dışa açılmasından, farklı farklı milletten kişilerle kaynaşmasından yanadır. Yurt dışındaki gözlemleri sonucu bu konuları ele alma gereğini hissetmiştir. Ona göre, bir şeyler öğreneceksek ancak bir yabancından, yani bize benzemeyenden öğrenebiliriz. İçine doğduğumuz kimliklerin ötesine ancak böyle geçebiliriz, bize doğuştan verilmiş olan şeylerin üstüne bu sayede birey olarak bir katkıda bulunabiliriz.

Ülkemizdeki eğitim sistemini ve öğretmenleri, hem yabancı dil eğitimi ve öğretimi hem de eğitim ve öğretimdeki diğer başarısızlıkları; öğrenciye gerçek anlamda ulaşmalarını, ihtiyaçlarını kavrayamamaları açısından eleştirir.

4. 4. 1. Eğitim –Öğretime Yönelik Öğeler

4. 4. 1. 1. Akademik Eğitim

Araf'ta bu konu ele alınmıştır. Çok iyi bir öğrenci olmamasına, zamanında ve yeterince çalışmamasına rağmen, akademik eğitime ilişkin bilgileri daha çok Ömer Özsipahioğlu üzerinden öğreniyoruz. Ömer, Amerika'ya yabancı olarak gider, ama gerçekte birçok Türk genci gibi kendi kültürüne çok daha fazla yabancıdır. . Dinlediği müzik, izlediği televizyon programları, yaşam tarzı. . . vs. Buna rağmen, kendi kimliğine sahip çıkmak, ismindeki noktaları korumak istemektedir. Bir başka doktora öğrencisi, Faslı Abed'e ilişkin İslâmlık, Amerikalıların müslümanlara olan önyargıları ve geceleri karabasanlar görmesinden dolayı uyuyamamasını, Ömer'e kıyasla daha geleneklerine ve dinine bağlı olduğunu öğreniyoruz.

Ömer, zamanının çoğunu gezip tozarak geçirdiği, dersleri ciddiye almadığı için doktora tezini yetiştirmekte güçlük çekmektedir:

“O hafta içinde kendisine dair iki ilntili ama ille de birbirini tamamlamayan hakikati hatırlamıştı. Bir, doktora öğrencisiydi. İki, nicedir çalışmıyordu. “KAN, BEYİN ve AİDİYET:Ortadoğuda Milliyetçilik ve Entellektüeller”başlığı sabırla dizüstü bilgisayarında beklemekteydi tezini yazmaya başlayacağı günü. Aralık ayının sonunda Ömer bu kadar zamanda ne kadar az iş yaptığını teslim etmek durumunda kaldı. Danışmanıya randevusu yaklaşıyordu. Spivack ona fazladan üç hafta vermiş ve ilk bölümdeki fiyaskoyu düzeltmek için elinden geleni yapmasını istemişti.

Ömer çalışmadan geçirdiği ayları telafi edebilmek için süratle karşı kutba savruldu ve sinirleriyle, vücut fonksiyonlarını harap etmek pahasına muazzam bir hız ve enerjiyle çalışmaya başladı. Az yedi, az uyudu, aşırı kahve içti, ona bir seri katilin akıbetini soran annesine bağırdı, kendini Marisol'den uzaklaştırdı, aşırı kahve içmeyi sürdürdü.”(s. 220).

Ömer, bu yoğun çalışmasının karşılığında başarıya ulaşır:

“O üç haftanın sonunda Ömer nihayet Spivack’a tümüyle gözden geçirilmiş bölümü teslim etti; o da okuduktan sonra metni bir sürü yorum ve tashihle ama görünüşe bakılırsa tatmin olmuş vaziyette Ömer’e geri verdi.”(s. 221).

4. 4. 1. 2. Kitap Okuma

Şehrin Aynaları’nın güzel, esrarengiz ve hüznü kadını İsaabel çocukluğunda annesi ve babası tarafından kitap okumaya yönlendirilir. Anne ve babası onu birbirinden oldukça farklı alanlarda okumaya teşvik ederler. Okumayı çok seven İsaabel, her ikisinin kitaplarını da büyük bir istekle okur. Bu iki yönlü okumadan hayatın farklı yanlarını tanır:

“İsaabel Nunez Alvarez, kitapların verebileceği o emsalsiz keyfi küçük yaşta keşfetmişti. Babası, tek kız çocuğunun okuma yazma öğrenmesi, öğrenip de kendi dünyasına dahil olması için elinden geleni yapmıştı; İsaabel de babasının bu ısrarlı arzusuna kayıtsız kalmamış; kendine verilen kitapları büyük bir iştahla okumuştur. Ne var ki, küçük kız çocuğu büyüyüp serpildikçe babasının pek de tasvip etmediği huylar edinmişti. Zira İsaabel evin iki farklı odasında, iki farklı dünya keşfetmişti. Bir odada babasının ciddi, oturaklı kitapları diziliyordu. . . . Öbür odada ise İsaabel’in annesinin kitapları sıralıydı. Ötekilerden tamamen farklı olan bu kitaplar, aşkın verdiği cesaret ve tutkunun getirdiği esaret hakkındaydı. İsaabel işte bu kitaplarla keşfetmişti gözükara şövalyelerin, mağrur devlerin, asil ve bedbaht kadınların içli, karmaşık hayatlarını, önceleri sadece meraktan, sonra giderek artan bir sevgiyle okumuştur onların maceralarını. Babası kızının böylesine basit ve kafa bulandırıcı kitaplara meyletmesini şiddetle yasakladığı halde, İsaabel her iki kitaplığı da büyük bir aşkla silip süpürmüş; yan yana geldiklerinde tam bir tezat teşkil eden harfleri, heceleri, kelimeleri ve cümleleri zihninde harmanlamaya çalışmıştı.”(s. 29).

Baba ve Piç romanındaki Armanuş Çakmakçıyan, çok iyi bir kitap okuyucusudur. Bütün parasını kitaplara yatırır. Annesine göre bu pek iyi bir özellik değildir. O kızının zengin bir koca bulmasını hayal etmektedir. Elinden geldiğince onu kitap okumaktan vazgeçirmeye çalışsa da başarılı olamaz:

“Armanuş Çakmakçıyan, A Clean Well Lighted Place For Books'taki çenebaz kasiyerin, seçtiği on iki romanı tek tek işlemiden geçirip çantaya yerleştirmesini seyretti. Nihayet kredi kartı onayını aldığıında, satış fişinin altındaki miktara bakmamaya çalışarak kâğıdı imzaladı. Bir kez daha biriktirdiği bütün parayı kitaplara yatırmıştı! Tam bir kitap kurduydı Armanuş; pek matah bir özellik değildi bu, zira oğlanların gözünde kıymeti harbiyesi yoktu; bu yüzden de zengin bir koca bulmasını hayal eden annesinin keyfini kaçırıyordu. Daha bu sabah telefonda, bu gece dışarı çıktığında romanlar üzerine tek kelime bile etmeyeceğine dair söz verdirmişti annesi ona.” (s. 104).

Birbiriyle çok iyi arkadaş olan kalabalıklar içinde yalnız iki genç kız Asya ve Armanuş, birbirlerine hangi tür kitaplar okuduklarını sorarlar. Her ikisi de kendi kültürlerinin değil, daha çok bilinen evrensel yazarları okurlar. Asya, felsefe okumayı sever. Armanuş çoğu Rus ve Doğu Avrupalı yazarları okur. Asya, “Beni yerli kültürle ilgilenmemekle itham ediyorsun ama, kendin de tercihlerinde yerel değilsin. Okuma listen çok fazla Ermeni değil.” der. Buna karşılık Armanuş; Ermeni edebiyatını özgür olmadıkları için geliştiremedikerini söyler.

“Armanuş, Asya'ya ne tip romanlar okuduğunu sordu. Edebiyat dünyayla başlıca bağlantısı olduğundan, bu soru aslında karşısındakini daha iyi tanıma gayretiydi.

“Okumayı severim ama edebiyat değil. . . .”

“Felsefe okumayı severim, bilhassa siyaset felsefesi. Benjamin, Adorno, Gramsci, biraz Zizek. . . bir de Deleuze. Onları severim. Sanırım soyutlamaları seviyorum. Varoluşçuluk da çok ilgimi çeker,” “Ya sen?”

Armanuş çoğu Rus ve Doğu Avrupalı uzun bir yazarlar listesi saydı.

“Gördün mü, ” dedi Asya. “Hayatta en sevdiğin meşgale söz konusu olduğunda sen de tercihlerinde yerel takılmıyorsun. . . . Okuma listen bana hiç de Ermeni gelmedi.”

Armanuş hafifçe kaşını kaldırdı. “Edebiyatın gelişmek için özgürlüğe ihtiyacı vardır, ”dedi başını sallayarak. “Ermeni edebiyatını geliştirmek için pek fazla özgürlüğümüz olamadı ki. . .”(s. 184-185).

Araf'ta, birlikte olduğu grup arkadaşları Zarpandit'in kendini iyi ifade edebilmesi için, çok okuması gerektiğini söylerler ve ona okuması için kitaplar taşırlar, o da isteyerek, zevkle okur. Çünkü çocukluğundan beri okumayı sever. Annesi kızını bu alana yönlendirmiştir, başarılı da olmuştur. Kötü bir ahçı olan annesinin onun üzerinde başarılı olduğu tek projesi kitap okumaktır.

4. 4. 1. 3. Öğretmen

Elif Şafak, Araf adlı romanında öğretmenlerin önemine değinir. Ona göre öğretmenler, insanları yeniden yaratabildikleri gibi, daha henüz ortaya çıkmamış olan yeteneklerini de yok edebilirler .

“Öğretmenler, özellikle ilk öğretmenler, Tanrısal işler kotaran ölümlülerdir. Daha henüz yaratılmamış olanı sadece onlar yok edebilirler. ”(s. 311).

İlkokul öğretmenlerinin insan hayatındaki yeri ve önemi tartışılmaz. Yazar, Araf'ta ilkokul öğretmenlerinin eğitim ve öğretim yöntemlerinin yanlışlığından dolayı öğrenciler, okuldan ve derslerden nefret etmektedirler. Öğretmenin sevimli olduğunu zannettiği çocukça esprileri saçma bulmaktadır. Onların bu hatalı yöntemlerinden dolayı çok zor eğitim-öğretim işkencesinden elimizde hayatta işimize yarayacak hiçbir şey kalmıyor. Ömer'in aklında ilkokul döneminden kalanlar şunlardır:

“Çalışkan O gözlüğünü taktı mı olur Ö; hınzır I yürüyüşe çıkıp başına bir şapka geçirdi mi, İ ; afili G saçlarını rüzgâra saldı mı olur Ğ. . .

Bu salakça şen şakrak melodiyi en son mırıldandığında yedi yaşlarında olmalıydı. İstanbul'da bir ilkokulda eğitimin eğlence olduğuna inanan, ne yazık ki zerre kadar mizah duygusuna sahip olmayan bir öğretmenin elinde ıstırap çekmekteydi. Alfabeyi öğrenirlerken, tek tek her harfi kişileştiren şarkılar söylemeye zorlanmıştı çocuklar. Alfabenin 29 harften oluştuğunu öğrenmek Ömer için fazlasıyla acılı bir keşif olmuştu.”(s. 311).

Oysa, aynı eserde Amerika'lı zenci bir öğretim üyesi olan Tracy Harley'in öğretmenliği göklere çıkarılır. O, öğrencileri tarafından çok sevilen, taklit edilen bir efsanedir. Güçlü kişiliği, hatipliği ve etkili yorumlarıyla derslerini dinleyen herkesi kendine hayran bırakır. Zarpandit (Gail), Tracy Harley'in ne kadar etkileyici bir öğretmen olduğunu anlatır:

“Tracy Harley'in dersine girdi; “Adalet, Adaletsizlik ve Akla Gelen Her Şey”birinci sınıf dersi olarak fazlasıyla iddialı bir isim sayılabilirdi ama Harley'in kendisi de zaten fazlasıyla iddialı bir hoca sayılabilirdi. Bir efsaneydi Harley; kızların yarısı onu taklit etmekle meşguldü, diğer yarısı da taklitçileri taklit etmekle. Bugün, Prens'ten bölümler okurken öyle şaşaalı ve lirik, yorumları öyle ilhamlı ve şık, elektrikli mevcudiyetiyle öyle güçlü bir hatipti ki duysa Machiavelli'nin kendisinin bile tüyleri diken diken olurdu.”(s. 51).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, yeni rejimin getirdiği değişme ve gelişmelerin topluma benimsetip yerleştirilmesi ve vatansever yurttaşların yetiştirilmesi için öğretmenlere ihtiyaç vardır:

“1930'ların başında yeni Türkiye Cumhuriyeti. . . . Yeni rejimin öğrencilerden vatansever yetişkinler yetiştirecek öğretmenlere. . . ihtiyacı vardı, . . .”(s. 147).

Baba ve Piç'in “Cevriye Teyze”si, işte bu tip öğretmenlerin ekolündendir. Klasik bir Türk öğretmen tipi olarak tanıtılır. Türkiye'deki; daha doğrusu Elif Şafak'ın diğer kadın kahramanları gibi sorunlu ve yaralıdır. Kendini başka her şeyden soyutlayarak öğretmenliğe vermiştir.

Kocasını kaybettikten sonra ailesinin yanına taşınır. İlk aylarda günlerini kocasının eski fotoğraflarına bakarak ağlamakla geçirir. Daha sonra annesi resimleri ortadan kaldırır kızının daha fazla üzülmemesi için.

“Oysa gönlü hep kederli, hep yaralı kalacaktı. Tesadüf bu ya, fotoğrafların kayboluşu Cevriye Teyze'nin haşin bir tarih öğretmenine dönüşmesiyle aynı zamana rastlayacaktı.”(s. 226).

Cevriye Teyze, öylesine disiplinli bir öğretmene dönüşmüştür ki, ömrü sürekli birilerini azarlamakla geçer. Okulda, kopyaya savaş açmış, evde de gürültüye, kargaşaya meydan vermeme görevini üstlenmiştir. Kazancı ailesi, nasıl Cevriye'nin öğrencilerine acıyorsa; öğrencileri de öğretmenlerinin ailesine acımaktadır.

Cevriye Teyze, daima sağlıklı ve dengeli beslenir, her türlü aşırıktan uzaktır. Saçlarını topuz şeklinde tokalarla tutturur tek bir tutamının bile çıkmasına izin vermez. Kişiliği nasıl disiplin altındaysa saçları da öyledir. Bilmediği konuda “bilmiyorum” diyemez ve anlaşılmasın diye kimseye de soramaz:

“Cevriye Teyze “Büyük Kanyon”un tam olarak nerede olduğunu hatırlamaya çalıştı ama öğretmenlik mesleğinde geçirdiği yirmi dört yıl onu cevaplar konusunda cevval, sorular konusunda pısrık yaptığından kimseye sormaya cesaret edemedi.”(s. 140).

Tarih öğretmeni Cevriye, yeniliklere açık değildir. Eğitim ve öğretmenlikle ilgili konularda kendinin bildiği klasik yöntemlerin dışına çıkılmasını hoş karşılamaz.

Yeğeni Asya, “Japon Filmleri Festivali var. . . . Hocalardan biri hafta sonu bir film seyretmemizi ve hakkında çözümleyici bir yazı yazmamızı istedi.”(s. 145)dediğinde:

“Ne biçim ödevmiş o öyle?” diye atıldı geleneksel olmayan pedagoji tekniklerinden hiç hazzetmeyen Cevriye Teyze. ”(s. 145).

Cevriye Teyze, San Francisco’ dan Armanuş’un geleceğini öğrendiğinde; Asya’ya, karşılıklı mektuplaşmalarını ve bizi en iyi biçimde tanıtmalarını söyler. Batılılar bizi yanlış anlıyorlar, Araplarla karıştırıyorlar yollu öğütler verir. Eğitim dışında her hangi bir konuda bir yabancıyla mektuplaşmak Cevriye öğretmenin aklına, hayaline sığmaz.

“Cevriye Teyze Türkiye Cumhuriyeti öğretmenler ordusunun yılmaz bir neferi olarak, Cumhuriyeti Batılılar karşısında temsil etmenin her Türk vatandaşının ödevi olduğuna inanırdı. ”(s. 145).

Armanuş’un gelişyle Ermeni soykırımı iddiaları ile ilgili konular tartışılmış, O, babaannesinin ve bazı yakınlarının yaşadıklarından örnekler sunmuştur. İnkılâp Tarihi hocası olarak “Cevriye Teyze” “. . . bazı insanlar canavardan farksız!”(s. 172) der. Çünkü onun tanıdığı Türk devleti 1923’te kurulmuştur. Osmanlı devletini kesinkes Türkiye Cumhuriyeti’nden ayırır ve yaptıklarını sahiplenmez. Ayrıca, bir öğretmen olarak bu farkı vurgulamanın görevi olduğunu düşünür.

Yazara göre, Ermeni soykırımı iddiaları ile ilgili bu görüşler, Türkiye’nin resmî görüşüdür. Bu görüşler; Lâik, devletçi cumhûriyet öğretmenlerince öğrenciler üzerinden topluma lanse edilir ve toplumun büyük kesimlerince paylaşılır.

Armanuş’un Zaruhi halası da bir anaokulu öğretmenidir ve her gördüğü hatayı düzeltmek gibi klâsik bir öğretmen alışkanlığına sahiptir, tıpkı Cevriye Teyze gibi:

“Gün boyu birbirinden haylaz çocuklarla boğuşan tecrübeli bir anaokul öğretmeni olarak, etrafta duyduğu her hatayı anında düzeltmek gibi bir huyu vardı.”(s. 62).

4. 4. 1. 4. Yabancı Dil Eğitimi

Elif Şafak’a göre, Türk eğitim sisteminin yabancı dil öğretim yöntemi yanlıştır. Hayatın gerçeklerinden uzaktır. Sadece gramer kurallarına önem verilmekte, ama öğrenci bu dili kullanmaya ihtiyaç duyduğunda konuşamamaktadır. Yıllarca okullarda okutulan İngilizce dersi o dersten sınıf geçmesinin haricinde her hangi bir işlerine yaramamaktadır. Araf’ta bu konuyu ele alır:

“İstanbul’da lise yıllarında İngilizce dersinde okuduğu ilk kitabın adı İngilizce Öğreniyorum-I’di. . . . dördüncü ya da beşinci dönemlerde öğrenciler ders kitaplarının kapaklarını çiziktirerek dalga geçmeye başlamışlardı. Hâlâ İngilizce Öğreniyorum-XIV, Umutsuzca İngilizce Öğrenmeye Devam Ediyorum-XXXV. . . .

Diziyi planlayanların niyeti ne olursa olsun, kitapların başlık ve içerikleri pek başarılı değildi. İngilizceyi insanın asla tam manasıyla keşfedemeyeceği, sadece içinde debelenebileceği bir kaygan zemin gibi gösteriyorlardı; insanın dokunabileceği ama asla elinde tutamayacağı sabunumsu bir yapı. Ne kadar uğraşsan da tutamayacağın senden hızlı bir tavşan dil, ne ulaşabildiğin, ne de ulaşip ulaşmamayı umursamama hakkını koruyabildiğin. (s. 311-312).

Yazara göre, gramer kuralları tabii ki gereklidir ama, bunun yanında kelime hazinemizi geliştirmeli, pratik kullanıma yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Baba ve Piç romanındaki şu iki örnek; (Zeliha Teyze- İngilizce’yi hayatın içinde öğrenmiştir.İhtiyacı olduğunda konuşabilir. - ve Cevriye Teyze – İngilizce’yi okulda öğrenmiştir, ihtiyacı olduğunda konuşamaz.) hayatın içinde öğrenilen İngilizce’nin daha kalıcı, ihtiyacımız olduğunda konuşabileceğimizi, okulda öğrendiğimiz İngilizce’nin ise gramer kurallarını, söz dizimini, . . . vs.

daha iyi öğrenebileceğimizi ama bu bilgilerimizi gerçek hayatta, tam anlamıyla işimize yarayacak biçimde kullanamadığımızı göstermektedir:

“İkisi de orta karar İngilizce biliyorlardı. Ne var ki her ikisinin İngiliz diline hâkimiyetleri arasında keskin bir fark vardı. Zeliha Teyze küfürler, deyimler, argoyla dolu günlük İngilizce konuşurdu; her gün dövmeci dükkânına gelen yabancılarla konuştuğu şekilde. Halbuki Cevriye Teyze liselerde öğretilen gramer odaklı, zaman içinde donmuş, ders kitabı İngilizcesi konuşurdu. Velhasıl her türlü basit, karmaşık ve bileşik cümleyi ayırt edebilir, zarf, zamir ve isim tamlamalarını tespit edebilir, hatta söz dizimi içinde yanlış yere konmuş tamlamaları yakalayabilirdi ama konuşamazdı.”(s. 144).

Armanuş, Zeliha'nın erkek arkadaşı Aram'a sorar:

“İngilizceniz ne kadar mükemmel”. . . . “Nerede öğrendiğinizi sorabilir miyim?”
 “Sağol, ”dedi Aram. “Üniversiteyi Londra'da okudum, hem lisans hem lisansüstü.”(s. 257).

4. 4. 1. 5. Öğrenci-Politika

Araf'ta, Ömer Özsipahioğlu ve kuzeni Murat 1980 öncesi ODTÜ Endüstri Mühendisliğinde öğrencidirler. Kuzeni Murat, klâsik, çalışkan her anne babanın isteyebileceği tipte bir öğrencidir. Ömer'se sosyalist bir kıza âşık olmuş, Marx okumaya başlamış, öğrenci derneğine üye olmuş, bu derneğin liderleriyle kavga etmiş, gösterilere katılıp tutuklanmış ve biri dışında bütün derslerden kalmıştır.

Ömer'in politikayla ilgisi, o dönemde moda olan, güzel, ilgisini çeken kızların bulunduğu bir ortama girmek gibi gözükmektedir. O sıralarda bir bocalama dönemi de yaşar. Endüstri mühendisi olmak istemediğine karar vermiştir. Tekrar sınava girer, bu sefer Boğaziçi Kamu Yönetimi Bölümü'nü kazanır. Burada da politikayla ilişkisi daha çok kızlar sayesinde olmuş. Marx'tan hazcılığa, karamsarlığa doğru yol almıştır:

“Marx’tan Guy Debord’a kaymış, oradan da hazcılık, karamsarlık ve sinizme doğru tatlı tatlı atını sürmüş, derken dört nala dipsiz nihilizme dalmış, çok içmiş, çok kusmuş, çok flört etmiş. . . .”(s. 168).

Asya, Arizona Üniversitesinde öğrenci olan, Armanuş’un İstanbul’a geleceğini, amacının başka kültürleri tanımak ve özellikle 11 Eylül’den sonra Müslüman ülkeleri merak ettiğini Kafe Kundera’dan tanıyıp birlikte olmaya başladıkları Alkolik Karikatüriste anlatır.

Armanuş’un gerçekte neden İstanbul’a onların evine kalmak için geleceğini aralarında tartışırken Asya:

“. . . üniversite öğrencisi olduğuna göre bahse girerim “İslam ve Kadınlara uygulanan baskı”konulu bir araştırma yapıyordur, ya da ne bileyim, “Ortadoğu’da Ataerkil Teamüller”gibisinden bir şey. . . Yoksa neden bizim karılarla dolu tumarhanemizde kalmak istesin.”(s. 158).

Aslında Armanuş’un amacı eskiden İstanbul’da oturan babaannesi Şuşan Çakmakçıyan’ın geçmişiyle ilgili bilgi edinmektir.

Medyum olan Banu Teyze, 1915’te Armanuş’un ailesinin yaşadığı acılı günleri öğrenmiştir. Ailede sohbet esnasında 24 Nisan 1915 Tehciri ile ilgili konuşmalar yapılır, fikirler ileri sürülür. Armanuş, internette önceden beri hemen hepsi Ermeni olan, genelde Türklerden nefret eden bir grupta sohbet etmektedir. Bu sohbe Asya da katılır ve şunları söyler:

“Soykırım aşırı ağır, fazlasıyla yüklü bir kelime, “. . . . “Sistematik, örgütlü ve belli bir ırkçı felsefeye dayandırılan topyekûn yok etme faaliyeti demek. Doğrusu o sıralarda Osmanlı devletinin böyle bir yapısı olduğuna emin değilim. Ama Ermenilere yapılan haksızlığın farkındayım. Bakın ben tarihçi değilim. Bu konularda bilgim sınırlı ve yanlı. Ama kabul edin, sizinki de öyle. Bu durumda yapılacak şey geleceğe bakmak, onu farklı kılmak. . . .”(s. 267).

Kafe Kundera'daki entel tipler, Armanuş'un internetten tanıdığı ve kendisinden etkilendiği Baron Baghdassarion tarafından “tik üçüncü dünya eliti” olarak tanımlanır:

“ . . . hepsi İstanbul'un bohem, avangard, bir nevi kaymak sanat-manat çevresinden yüzler. Tüm dünyadan nefret eden ama en çok da kendi ülkelerinden nefret eden tipik üçüncü dünya eliti. ”(s. 222).

4. 4. 1. 6. Yabancı Bir Ülkede Öğrenci Olmak

Amerika'da Türk öğrenciler, kendi aralarında bir grup oluşturarak çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Amerika'daki diğer yabancı öğrenciler arasında da aynı durum söz konusudur.

“Bunu yapan sadece Türkler değildi. Başka ülkelerden gelen bütün öğrenciler benzer ağlara dolanmıştı, bunların kimi birbirleriyle örtüşüyor, kesişiyor ya da sadece işbirliği yapıyor, böylece daha da sarsak başka dayanışma ağları oluşturuyorlardı. Yine de memleketin uzaklığı artıp burada karşılaşılan sorunlar zorlaştıkça bu ağlar mantar gibi bitiyor, kökleşiyor ama fazla dal budak salmıyorlardı. Göçmen kuşlar, kuş âleminin en tuhaf grubunu teşkil ediyordu. Önce uzak memleketlere göç etmek için sürülerinden ayrılıyor, oraya vardıklarında da toplanıp sürüler oluşturuyorlardı. ”(s. 85).

Ömer Özsipahioğlu için illaki Türklerle birlikte olmak gibi bir mesele yoktu. O, ilanla bulduğu evde farklı milletlerden öğrencilerle gayet uyumlu bir iletişim kurmuş, arkadaşlıklar geliştirmiştir. Zaten Amerikan kültürüne kendi kültüründen daha yakındır.

Baba ve Piç'te, Kazancıların tek oğlu Mustafa'nın da ev arkadaşı bir Endonezya'lıdır. Mustafa, yıllardan sonra kavuşulan, aile soyadının devam ettiricisi olduğundan evde el üstünde tutulur. Evinin dışında yalnız ve asosyaldır.

Yurt dışında bir yabancı öğrenci olmak, onun kişiliğinde birini daha çok etkilemektedir:

“Mustafa ev arkadaşı olursa, Arizona’da kendini daha az yalnız hissedeceğini ummuştu ama sonuç bunun tam aksi olmuştu. Geceleri yatağında tek başına ve ailesinden kilometrelerce uzakta uzanırken zihnindeki sesleri bastıramıyordu.”(s. 54).

Zarpanidit(Gail), Amerika’nın bir başka bölgesinden gelmesine rağmen, Boston’da bir çok uyum problemi yaşar. Kendini kabul ettirmek, arkadaşlarına ve çevresine alışmak için bir takım fedakârlıklarda bulunmuştur. İlk arkadaşı Debra Ellen Thompson’ın feminist grubunda yer edinebilmek amacıyla uzunca bir süre ayak işleri dahil birçok şey yapmıştır.

“İş bölümünde Zarpanidit’e düşenler ekseriya ayak işleri oldu. Her geçen gün daha da kabaran sayıda el ilanını fotokopi çektiriyor, boyuyor, hazırlıyor, sonra bunları bütün kampüse dağıtmak için elinde iğneler ve bantlarla oradan oraya koşturuyordu. Ama hepsi bu kadar değildi.”(s. 47)

Ayrıca Zarpanidit, adının yadırgandığını, yanlış telaffuz edildiğini görmekte ve bu duruma üzülmemektedir. Başını Debra Ellen Thompson’ın çektiği arkadaş grubunun yönlendirmesiyle gittiği psikoterapistinde gördüğü ilk resmin altındaki ismiyle tanıtır kendini. Psikoterapistinin önerisiyle gittiği kadın dergisinde okur mektupları köşesinde son isim olarak Gail adını alır.

Ömer de ismindeki noktaları kaybettiğine üzülmemektedir:

“İnsan memleketini geride bıraktı mı kendinden en az bir parçayı feda etmeye hazır olmalıdır, derler. Eğer hal böyleyse Ömer neyi feda ettiğini biliyordu: noktalarını! Türkiye’de ÖMER ÖZSİPAHİOĞLU idi. Burada, Amerika’da ise OMAR OZSİPAHİOĞLU olmuştu. İsmi sahibi daha iyi dahil olabilsin diye bu ülkeye...”(s. 9).

Bir yabancı ülkede öğrenci olmak, olabilmek için belli bir düzeyde ekonomik gücünüzün de olması gerekir. Araf'ta, Ömer ve Abed için:

“Okul taksitleriyle ev kiralari aldıkları burslari katbekat aşan iki doktora öğrencisi, ikisi de bu şehirde yabancı, ikisi de Müslüman ülkelerden.”(s. 7).

Mustafa'yı Amerika'ya gönderebilmek için Kazancı ailesi seferber olmuş, Ciciannenin mücevherleri satılmıştır.

“Gerekli parayı temin etmek için Cicianne'nin mücevherleri satılmış ve bir ay önce Kazancı ailesinin biricik erkek evladı, Ziraat ve Biyo sistem Mühendisliği okumak ve inşallah ömrüne ömür katmak üzere Amerika'ya, Arizona Üniversitesi'ne doğru yola çıkmıştı.”(s. 41).

Piyu'nun ağzından kız arkadaşı Alegre'nin, Amerika'ya ilk geldikleri sıralardaki okul başarısızlığı ve dil öğrenme sorunları anlatılır. Göçmenler burada kendilerini hep yabancı ve ikinci sınıf hissederler.

“Alegre anlattı, dokuz yaşındayken müdür annesine bir mektup yollayıp okulda hiç ilerleme kaydedemediği için evde çocukla İngilizce konuşmalarını, İspanyolca'yı askıya almalarını rica etmiş. La Tia Piedad bunu duyduğunda meseleyi öyle ciddiye almış ki Alegre yanlarındayken ailedeki herkesin İngilizce konuşmasını buyurmuş. . . . Dil Amerika'da kudret demektir. Latinler bunu herkesten iyi bilir. İşitilmek istiyorsan söylediğini galibin diliyle söylemelisin.”(s. 115).

Türkçe öğretmeni olan Sidar'ın annesi, İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldıklarında en büyük endişelerinden biri ana dili olan Türkçe'ye yabancılaşmasıdır. Annesi bunun olmaması için çok yoğun çaba harcamıştır. Annesinin korktuğu kadar olmasa da Sidar'ın Türkçe'si biraz da olsa gerilemiştir. Bit Palas'ta bu konu ele alınır:

“ . . . ana diline yabancılaşmasından endişe duyan annesinin yoğun çabaları işe yaramış; Türkiye’den ayrı geçirdiği uzun yıllar Sıdar’ın Türkçesini olsa olsa birkaç adım geriletebilmişti. ”(s. 204).

5. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

5. 1. Sonuç ve Değerlendirme

Toplumun yarısını oluşturan, önemli bir ögesi olan kadınlar, Elif Şafak'ın romanlarının vazgeçilmez, birinci derecede, ön plânda kahramanlarıdır.

Romanlarda karşımıza çıkan kadınların ortak yönü, hayatla problemi olan, birçok sorun yaşamış ya da yaşamakta olan kadınlardır. Bu kadın tipleri son derece ayrıntılı ve canlı çizilir. Yazar, kahramanlarını en ince detayına kadar tanıyıp sevmemizi, yaşadığı ortamın sorunlarıyla birlikte onu anlamamızı ister. Ona göre kadının var olabilme, anlaşılma, haklarını bilip savunabilme, kendini ifade edebilme meseleleri tarihin her döneminde olmuş ve olmaya devam edecektir. Örneğin bugünkü kadının sorunu 17. yüzyılda yaşamış bir kadından daha az değildir, olsa olsa daha karmaşıktır.

Elif Şafak'a göre roman bir aynadır. Romanlardaki yaşantılar hayatın birer tekrarıdır. Tıpkı bir kameraman gibi romana konu olan detaylar üzerine yoğunlaşılır.

Yazar, edebiyat mâcerâsını, 1994'te yayınladığı Kem Gözlere Anadolu adlı öykü kitabıyla başlatmaz. Sanki onu görmezden gelir, ama bu kitaptaki öykülerde de çizilen kadın tipleri canlı ve sorunlar tanıdıkır.

Elif Şafak'ın romanlarında yer alan 'kadın' ve 'eğitim' ile ilgili düşünceleri şu maddeler altında toplayabiliriz:

a) Romanlardaki kadın kahramanlar genelde fedakârdır. Bit Palas'taki ikiz kardeşler kuaför Cemâl ve Celâl'in annesi, Avustralya'ya çalışmaya giden ve orada bir kadınla beraber yaşamaya başlayan, kendisinden habersiz çocuklarını kaçırmayı planlayan kocasını eline fırsat geçmesine rağmen zarar

veremez. Baba ve Piç romanında, Asya'nın annesi Zeliha, babasız bir çocuğu dünyaya getirip büyütmenin toplumsal, ekonomik ve psikolojik problemlerini göğüsler ve anneannesi Gülsüm Nine, çocukları için mutsuz bir evliliği devam ettirir. Pinhan'da Kevser Nine başta olmak üzere bir çok kadın mahallesindekilerin yardımına koşar. Şehrin Aynaları'ndaki Yaşlı herhangi bir ayırım gözetmeden ihtiyacı olan herkesin derdine deva olur. Araf'ta Alegre'nin büyükannesi, halaları, teyzeleri çocuklarını ve yeğenlerini çok erken ölen kocalarından sonra tek başlarına büyütme zorunda kalırlar.

b) Kadın kahramanlar, çok ve çeşitlidir. Hayattan darbe yemişler ama, her şeye rağmen ayakta kalmayı da başarmışlardır. Bir çoğu kendi parasını kendisi kazanır. Önemli bir bölümü eğitim sahibidir. Baba ve Piç'teki öğretmen Cevriye Teyze, Araf'ta Gail, Alegre, Debra Ellen Thompson gibi. Bit Palas'ta Metin Çetin'in ev hanımı karısı Nadya, Ben'in eski karısı Ayşin, Ethel vb.

c) Her kesimden kadınlar fala, büyüye meraklıdırlar. Şehrin Aynaları'ndaki Beatriz, Pinhan'da Nakş-ı Nigâr mahallesindeki kadınların yaklaşık hepsi, Bit Palas'ta, Meryem, Mavi Metres, kuaför ikizlerin çaresiz ve acılı annesi gibi. Araf'ta Faslı doktora öğrencisi Abed'in annesi Zehra, Baba ve Piç'te kâhin olan Banu Teyze'nin sayıları hayli kabarık olan kadın müşterileri sadece bunlardan bazılarıdır.

d) Romanlarda ele alınan aileler daha çok kadınlardan oluşmuştur. Baba ve Piç'teki Kazancı ailesi ve Çakmakçıyanlar buna örnek gösterilebilir

e) Romanlarında kadın intiharlarına sıkça rastlanmaktadır. Baba ve Piç'teki Asya, Araf'ta Gail, Mahrem'in isimsiz ana kahramanı gibi. Bit Palas romanındaki Madam Teyze de dışarıdan topladığı ve evinde biriktire biriktire büyük bir çöp yığınının dönüşen eski eşyalarını feda etmektense ilâçlarını almayarak kendi hayatını feda etmiştir, çünkü bu eşyaları kocasının anısı olarak görmektedir. Pinhan romanındaki Paşa'nın kızı Nakş-ı Nigâr sevdiğine kavuşamadığından dolayı, yaşama ümidini kaybeder, yataklara düşer ve ölür.

Yine aynı romanda Ermeni kuyumcunun oğlu Hagopik'in görür görmez âşık olduğu ve sevmediği biriyle evlendirileceğini söyleyen Müslüman kadın, düğün gecesi yüzüğündeki zehirle intihar edeceğini söyler. Mahrem'in isimsiz şişman kahramanı sevgilisi Be-Ce tarafından terkedildiğinde intihar eder, son anda çevresindekiler tarafından farkedilip kurtarılır. Bu intiharların hepsinin -dolaylı ya da dolaysız- nedeni erkeklerdir.

f) Romanların hemen hepsinde ataerkil toplum yapısının etkisi görülür. Kadınlar da bu kurallara göre yetiştirildikleri için, önemli bir bölümü bu doğrultuda hareket eder. Örneğin erkek çocuk doğurmak bir kadın ve o kadının ailedeki konumu için son derece önemlidir. Baba ve Piç'teki Gülsüm Nine bir oğlan çocuk vermesi için Allah'a gözyaşları içinde defalarca dua eder. Böylece kocasının kendisine daha iyi davranacağını ummakta, ailenin dirlik ve düzenliğinin sağlanmasını buna bağlamaktadır.

g) Romanlardaki kadınların büyük bir bölümü şu ya da bu şekilde şiddete maruz kalmışlardır. Baba ve Piç'te Kazancı ailesindeki Gülsüm Nine kocasından dayak yer. Zeliha ve diğer kız kardeşler babasından dayak yerler. Zeliha, ağabeyi Mustafa'nın tecavüzüne uğrar. Mahrem'de roman bir kadının çılgınlıklarıyla başlar. Romanın baş kahramanı çocukluğunda büyükannesinin evinde tacize uğrar. Bit Palas'ta, Metin Çetin'in karısı Nadya, kocası tarafından dövülür ve kötü muamele görür. Beraber olduğu kadınların ya zayıf ya da zayıflaştırılmış olduğu ortamlarda ise şiddet daha yumuşak olabilmektedir. Bir bakış, bir ihtar gibi. Kazancı ailesinde Cicianne romanın diğer kahramanlarına göre, kocasından çok daha iyi muamele görmüştür. Ama onun da sınırı ilk eş mevzusunu açana kadardır.

ğ) Elif Şafak, eserlerinde kadınlık, kimliksizlik, kadın kimliği, göçebelik, belleksizlik, yabancılik, zıtların benzerliği, hayat ve ölüm, varlıkla yokluk kavramları etrafında romanlarını örer, göçebe ruhunu karakterlerine yansıtır. Örneğin Baba ve Piç romanı bir doğumla başlayıp bir ölümle biter. Ona göre, varlıkla yokluk Mahrem'de olduğu gibi iç içedir.

Romanda bu tür ifadeler, romanın diğer kahramanları için de kullanılır. Halbuki bu karakterler, romanın önemli unsurlarındandır. Yazarın da çok sevdiği göçebelik hayatı ve ruhu romanlarında da görülür. Denizli’de bir tekkeye sığınan Pinhan’ın yolu İstanbul’a düşer. Araf’taki kahramanların hemen hemen hepsi doğdukları yerlerden başka yerlerde yaşamaktadırlar. Bit Palas’ta general Antipov, Rusya’dan Türkiye’ye, oradan da Fransa’ya gider. Şehrin Aynaları’nda, Isabel ve Miguel İspanya’daki Engizisyon Mahkemelerinin zulmünden kaçarak “Aynalar Şehri” İstanbul’a gelirler. Oğulları Andres de daha sonra onları takip eder. Bütün eserlerinde kahramanlarının yolu mutlaka İstanbul’a düşer. Araf’ın baş kahramanları Ömer ve Gail romanın sonunda İstanbul’a gelirler.

h) Romanlarında sayılar önemli bir yer tutar. Mahrem, “İSTANBUL-1999” diye başlar. Pera 1885, Sibiry 1648, Fransa 1868. Sıfır, bir, iki, üç vb. Sayılar, gizli ve şeytanca bir anlamla yüklüdürler. Mahrem’de bir lise öğrencisinin boşuna saymaya çalıştığı “pörtlek gözlü” çirkin bir küçük kızın durmadan tekrarladığı “Biiir, ikiii, üüüç, biir, ikii, üüç, bir, iki, üç, birikiüç, birikiüçbirikiüçbirikiüç. . . .” sayıları ile romanın isimsiz şişman kahramanının romanın son bölümünde öğrendiğimiz tacize uğrama olayıyla birebir bağlantısı vardır. Sayılar sürekli, şişman karakterin çocukluğunda büyükannesinin evinin bahçesinde saklambaç oynarken başına gelen olayla ilişkilendirilmiştir. Kendisi de kömürlüğe saklanmış olan bir yabancı, sayı sayma oyunu oynamalarını teklif eder. Kömürlükteki yabancı adam “Ben bir dediğimde gözünü yumacaksın. İki dediğimde açacaksın. Ben üç demeden oyun bitmez.” der. Bu romanda sayıların hepsi olumsuz olayların keşfedilmesi insanı ürperten sırlarını barındırmaktadır.

Ayrıca sayılar Allah’tan gelip yine ona giden insanlığın hikâyesidir. Baba ve Piç’te, roman bir doğumla başlar ve bir ölümle biter. Bit Palas romanı da bir doğumla başlar ve bir ölümle sonlanır. Mahrem’de romanın başlarında Keramet Mûmî Keşke Memiş Efendi’nin doğumu anlatılır ve ana kahramanın başarısız intihar girişimiyle biter. Şehrin Aynaları’nda Yaşlı’nın yardımıyla birçok bebeğin doğumundan bahsedilir ve roman bir çok insanın hayatına mâl olan

Çınar Vak'ası ile biter. Çift cinsiyetli olan Pinhan, kadınlığa adımını attıktan kısa süre sonra ölür. Kadınlığa doğmuş ama bu dünyadaki süresi sona ermiştir. Romanlarında başlangıç ve bitişler iç içedir. Romanlarında, Tanrıdan geldik yine Ona döneceğiz düşüncesi, ideolojik bir tavır sergilemeksizin eserin doğal akışını bozmadan verilir. Vahdet-i Vücut felsefesinin izleri görülür. Bir sayısının önemi vurgulanır.

I) Elif Şafak'ın eserlerinde tasavvufun önemli bir yeri vardır. Pinhan sorunlarının çözümünü tekkeye sığınmakta bulur. Şehrin Aynaları'nda Şeyh Süleyman Sedef Efendi önemli bir tiptir. . . . Araf ise cennet ve cehennem arası demektir.

i) Bize göre yazar, romanlarında birebir kendisini anlatmamıştır. Çizilen karakterlerin çoğu onunla en küçük bir benzerliği olmayan kişilerdir ama, özellikle kadın karakterlerindeki hüznü duruş, çocuklukta yaşanan çeşitli problemler, kırılganlık, sürekli yer değiştirme, kadınların acılarının ayrıntılarıyla resmedilmesi ve kadınlara yapılan haksızlık, olumsuz erkek tipler, terk edilmişlik psikolojisi. gibi konular Elif Şafak'ın, ruhuna tutulan bir ayna gibidir.

J) Geçmişin hafızası mekânlarda ve insanlarda yaşar. Baba ve Piç'te mazi kadınlar tarafından mutfak kültürü üzerinden aktarılır. Yemek yapma kadının kendini ifadesidir. Bu durum sanki evrensel bir kural gibidir. Yine Baba ve Piç'teki Rose'un hayatının önemli bir bölümü mutfakta geçer. Evlendiği adamı yaptığı yemekleri paylaşacak biri olarak görür. Aynı romanda Kazancı ailesinin kadınlarının her bir ferdinin en iyi yaptıkları yemekler vardır. Örneğin, Zeliha yemeğin kokusundan onu hangi ablasının yaptığını anlar. Ermeni ailesi olan Çakmakçıyan'lar da da mutfak çok önemli bir yere sahiptir. Armanuş Amerika'dan İstanbul'a geldiğinde Kazancı ailesinin sofrasındaki yemekleri görünce çok şaşırır ve sevinir, çünkü tıpkı babaannesinin yemekleri gibi güzel ve lezzetlidir. Araf'ta Alegre, kendisini yaptığı birbirinden güzel yemeklerle ifade eder. Bununla kendi kültürünü de yaşadığı ortama taşır. Pinhan'da Kevser Nine

ne zaman neyin yenmesi gerektiğini ve bunun önemini Nakş-Nigâr mahallesindekilere öğretir.

k) Mahrem’de Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi’nin 1885 yılında Pera’da kurduğu tiyatro çadırının batıya bakan kapısı kadınlar için açılır. Burada birbirinden çirkin göstericiler yer alır çünkü Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi, kadınların içten içe kendilerinden daha çirkin kadınlar görmekten hoşlandıklarını keşfetmiştir. Aynı saatlerde çadırın batıya bakan kapısından içeri erkekler girer. Burada ise birbirinden güzel kadınlar gösteri yaparlar. Bu kadınlar sahnede kadınlar bölümündeki göstericilerden çok daha iyi, güzel ve olumlu özelliklere sahip tiplerini canlandırırlar. Kadınlar bölümünde nasıl çirkinliğin ta kendisi gösteriliyorsa, erkekler bölümünde de güzelliğin ta kendisi gösterilir. Erkeklerin güzel kadın görmekten hoşlandıklarını farkındadır. Burada kadının kadını çekememesi durumunu yanısıra Doğu ve Batı’nın birbirlerini nasıl gördüklerini de açıklamaktadır.

Batı’nın düşünce ikliminde Doğu, bir başka deyişle ‘oryantalizm’onu şehvetli, terk edilmiş, fethedilmeyi bekleyen bir kadın olarak görür. Doğu da Batı’yı ahlâksızlığı ve hafif meşrepliği getiren bir kadın olarak görmektedir. Bir çok romancımız bu meselenin aile düzenimizi nasıl tahrip ettiğini anlatır. Fransız mürebbiye tiplerini bunun en bariz örneğidir. Özgür kadın aile için bir tehdit olarak algılanırken, aynı durumdaki erkek yüceltilir.

Tiyatronun yükseliş dönemi olan 19. yüzyılda Müslüman kadınların sahneye çıkması yasak olduğu için, aktrisler genellikle Ermeni kökenlidir. Kendi kadınlarına bir çok şeyi yasaklayan erkekler La Belle Anabelle’nin güzelliği karşısında kendilerinden geçmektedirler.

1) Elif Şafak’ın romanlarının kahramanları birbirinin aynası gibidir. Zaten ayna imgesini çok sık kullanır. Örneğin İstanbul ona göre ‘Aynalar Şehri’dir. Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi’nin sahneye koyduğu bütün kahramanları kırılan aynanın yansımalarıdır. Ters yüz edilmiş yansıma, ikizlik temaları kitapta

çok fazla tekrar edilmiştir. Örneğin Be-Ce ile Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi karakteri birbirinin simetrisidir. Bu ters simetri çadırın erkekler ve kadınlar bölümündeki göstericiler arasında birebir mevcuttur. Kadınlar bölümündeki açılışı Siranuş isimli çirkin sesli (kendisi de çirkin olan) bir kadın yapar. Taktığı maske de çirkindir. Buna karşılık erkekler bölümündeki Hayganoş'un hem güzel bir sesi vardır hem kendisi de güzeldir. Sahnede de güzellikler sergiler. Bu durum sonuna kadar böyle devam eder.

Bit Palas'taki Fyodorovna Antipova ile Madam Teyze'nin yaşam serüveni hemen hemen birbirinin aynası gibidir. Şehrin Aynaları'ndaki İsaibel ile Kösem Sultan arasında da güzelliğini kullanarak zenginlik ve ihtişama kavuşma arzuları bakımından benzerlik vardır. İsaibel'in bir diğer adı Luna'dır. Ay anlamına gelir. Kösem Sultan'ın adı da Mahpeyker'dir. Mah kelimesi ay anlamındadır. İsmi tamamı ay yüzlü demektir.

m) Genelde, Pinhan'dan Araf'a kadar romanlarında yer alan her ırktan, her milletten yarattığı bütün kadın kahramanlarına neredeyse eşit, adil bir şefkatle yaklaşmış olan Elif Şafak, son romanı Baba ve Piç'te bu bakış açısını bir kenara bırakmış gibidir. Romandaki Ermeni Çakmakçıyan ailesinin bütün kahramanları-kadın-erkek-olumlu birer tip olarak çizilmişlerdir. Türk aile olan Kazancı'larda ise erkeklerin neredeyse tamamı olumsuz, kadınların ise bir bölümü olumsuz tipler olarak çizilmiştir. Ermeni torun Armanuş, iffetli, aşka duygusal ve platonik bakan, okumayı seven, köklerine bağlı ve meraklı, büyüklerine saygılı iyi bir öğrencidir. Türk ailenin torunu bir piç olan Asya, yalan söyleyen, evli bir adamla metres hayatı yaşayan, aşkı daha çok cinsellik olarak algılayan, tarihine duyarsız, hemcinslerine düşman ve akli bir çok konuda karışık bir genç kızdır. Elif Şafak, sanki özellikle Türk erkeklerinin gözünden beyaz perdeye yansıyan azınlıklara mensup kadınların hafif meşrepliklerinin işlendiği filmlerden intikam alır gibidir. O da bunlara karşı Türk kızı Asya'yı hafif meşrep olarak çizmiştir.

n) Elif Şafak'a göre eğitim sistemimiz öğrenciyi okuldan soğutmakta ve en basit konuların bile gerektiği gibi öğrenilememesine neden olmaktadır. Bunda öğretmen faktörü de önemli bir rol oynamaktadır. Romanlardaki öğretmen karakterleri-Türk öğretmenler-olumsuz, dersi öğrencisine sevdiremeyen, öğrencileriyle iletişimi zayıf, özel hayatındaki sorunları dersine yansıtan tipler olarak çizilmiştir. Özellikle Baba ve Piç romanındaki Cevriye Teyze Türkiye'deki öğretmenlerin tipik bir örneğidir. Araf'ta Amerika'lı öğretim elemanları olumlu tipler olarak çizilmişlerdir. Ders anlatırlarken öğrencileri kendilerine hayrandır. Ömer Özsipahioğlu'nun tez danışmanı Spivack son derece anlayışlıdır. Buna karşılık Bit Palas'taki öğretim görevlisi Ben daha çok çarpık cinsel ilişkileriyle ön plândadır.

o) Yabancı dil eğitimi konusunda son derece başarısız olduğumuz sonucuna varılır. Özellikle orta öğretimde yıllarca İngilizce okuyan öğrenciler, bu dili kullanma ihtiyacı duyduklarında iki kelimeyi bir araya getirememektedirler. Grameri iyi öğrenmelerine rağmen, pratikte başarısızdırlar. Baba ve Piç'teki Banu Teyze, Cevriye Teyze. . . , Araf'taki Ömer Özsipahioğlu gibi.

Ülkemizde cumhuriyetin ilânıyla birlikte kadın hakları ve eğitim alanında büyük gelişmeler kaydedilmesine rağmen, hâlâ bir çok eksikimiz ve hatalı uygulamalarımız söz konusudur. Sadece bizim ülkemizde değil, dünyada da kadınlar büyük haksızlığa ve ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Çok eski tarihlerde yaşamış olan bir kadınla günümüz kadınlarının sorunları, zengin ve üst düzey kabul edilen kesimdeki kadınların sorunları ile yoksul bölgelerdeki kadınların sorunları, eğitim düzeyi yüksek kadınlarla eğitimsiz kadınların sorunları paralel olabilmektedir. Demek ki her kesimdeki bir çok kadın acı çekmekte, hayatı boyunca irili ufaklı meselelerle boğuşmak zorunda kalmaktadır. Bu kadın tiplerinin hepsinin yürek sızlatan hikâyeleri Elif Şafak'ın eserlerinde mevcuttur. Onun son derece canlı çizilmiş kadınlarının öyküleri evrenseldir. Bu özelliğinden dolayı bu eserler inanıyorum ki yüzlerce yıl sonra da zevkle okunacaklardır.

6. BÖLÜM

KAYNAKÇA

6. 1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar

Şafak, E. (1997). **Pinhan**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şafak, E. (1999). **Şehrin Aynaları**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şafak, E. (2000). **Mahrem**. İstanbul: Metis Yayınları.

Şafak, E. (2002). **Bit Palas**. İstanbul: Metis Yayınları.

Şafak, E. (2004). **Araf**. İstanbul: Metis Yayınları.

Şafak, E. (2006). **Baba ve Piç**. İstanbul: Metis Yayınları.

6. 2. Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2005). **Türk Eğitim Tarihi**. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alatlı, A. (1993). **'Nuke' Türkiye! Or'da Kimse Var mı? Kitap 2**. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Alkan, A. Saygılıgil, F. (2006). Alice Sebold-Talihli Kız. **Varlık**. 1184. sayı. (Mayıs 2006)
- Andaç, F. (2004). **Edebiyatımızın Kadınları 1. Edebiyatımızın Kadınlarıyla Yapılmış Söyleşiler**. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Argunşah, H. (2002). **Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bora. A. ; Günal, A. (2002). **90'larda Türkiye'de Feminizm**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Belge, M. (1998). **Edebiyat Üstüne Yazılar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Denizli, S. (2004). Ahmet Mithat Efendinin Romanlarında Kadın Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D. E. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doster, N. (2002). **Kadınlara Dair. . . Akılda Kalanlar**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Günay, C. (2004). **Mor Bakışlar – Şiddet Gören Kadınların Ortak Durumları-**. İstanbul: Truva Yayınları.

Gürkan, A. (T.Y.). **İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi**. İstanbul: Nur Yayınları.

Güzel, M. Ş. (1996). **Kadın, Aşk ve İktidar**. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Erciyes, C. (2006). “Kuşaklar Arasında Hafızayı Kadınlar Aktarıyor”. **Milliyet Sanat Dergisi**. (Mart 2006).

Karataş, E. (2005). Cumhuriyet Sonrası Türk Romanlarında Eğitim Sorunları Ve Öğretmen. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D. E. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kavcar, C. (1999). **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayıncılık.

Kültür, İ. (2003). Servet-i Fünun Devri Roman ve Hikâyesinde Kadın ve Kadın Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D. E. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Moran, B. (1991). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayınevi.

Navaro, L. (2002). **İki Boy Ufak Pabuç-Depresyonda Kadın-Erkek Farklılıkları**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

İplikçi, M. ; Kartal, Ü. (2002). **Cımbızın Çektikleri**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Ramazanoğlu, Y. ; Ay, S. (2000). **Yol Ayrımında İslâmcı ve Feminist Kadınlar**. İstanbul: Pınar Yayınları.

Öğüt, H. (2006). Hafızanın Kapılarını Kırarak. **Radikal Kitap**. Sayı 260. (Mart 2006).

Sağ, V. (2001). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1.

Sipahi, D. Kadınlarımızın Sesi Çıkıyor. **Milliyet Gazetesi**. (7 Ekim 2006).

Stephen, İ. (1992). **Ünlü Erkeklerin Gölgesinde Yetenekli Kadının Yazgısı**. İstanbul: Ataol Yayıncılık.

Şafak, E. (2005). **Med – Cezir**. İstanbul: Metis Yayınları.

Şafak, E. (1994). **Kem Gözlere Anadolu**. İstanbul: Evrensel Yayınları.

Şafak, E. (2006). Sıradan Faşizm. **Zaman Gazetesi**. (9 Nisan 2006).

Tağızade-Karaca, N. (2006). **Edebiyatımızın Kadın Kalemleri**. Ankara: Vadi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1993). **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tezcan, M. (2000). **Atatürk ve Eğitim Bilimleri**. Ankara: Anı Yayınları.

Tolstoy, N.İ. (2004). **İtirafımlarım**. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

Topaloğlu, B. (1977). **İslâm'da Kadın**. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Tuncer, H. (1996). **Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı 1**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Tuncer, H. (2000). **Dil-Kültür Edebiyat ve Sanat Penceremizden**. İzmir: Akademi Kitabevi.

Yapı Kredi Kùltür Merkezi (2003). **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi. 2. cilt.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yaraman, A. (2003). **Kadın Yaşantıları.** İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Yaraman, A. (1999). **Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili.** İstanbul: Bağlam Yayıncılık.